VĀLMĪKI

RAMAYANA

CARTEA A PATRA

KIṢKINDHĀKĀṆ ḌA -

KIṢKINDHĀ, CETATEA MAIMUȚELOR VANARA

Traducere din limba engleză de Cristian-Radu   Staicu

BUCUREȘTI

2019

Textul care urmează este o variantă în lucru în vederea unei ediții definitive, de aceea va fi revăzut periodic; traducătorul va ține seama de sugestiile și observațiile pertinente care vor fi făcute.

1[1]

1 - 2. Ajunseră vitejii la Pampā, lacul plin de lotuși cu flori azurii și roșii, bogat în pești. Acolo, simțind urgia cu care l-a lovit ursita, Rama lăcrimă; priveliștea era mângâietoare, dar dorul său nealinat îi umplea sufletul de-amărăciune, de aceea se destăinui fiului Sumitrei:

3 - 8. - „Lakșmana, vezi ce frumos e lacul! Nestemată limpede e apa, în plină floare sunt lotușii, nuferii și copacii de felurite neamuri care înconjoară Pampā - uriași înalți cât culmile de munte! Primăvara mă chinuie cu frumusețea ei, acum când știu suferința lui Bharata, când iubita Sita mi-a fost luată. Totuși suferința adusă de atâta frumusețe îmi pare un balsam desfătător - minunea lumii este Pampa cu codrul și unda-i înflorită. E lumea multelor jivine - șerpi mari, păsări ori blânde dobitoace - ce viețuiesc aici. Florile căzute de pe ramuri sunt scântei aurii țesute-n firul verde- crud al ierbii, împodobind pământul cu scoarțe fără seamăn.

9 - 21. Se împletesc în vârful arborilor ramuri îngreunate de flori cu vițe urcătoare. Lakșmana, e luna dintâi a primăverii, boboci înmiresmați și roade încarcă pomii[2], iar adierea mângâietoare revarsă dragostea în toate[3]! Se joacă vântul cu florile în

[1] Edițiile critice au păstrat doar 49 de distihuri în acest capitol, iar Govindarāja numerotează 131. V. Rosalind Lefeber The Rāmāyaṇa of Vālmīki, *Kiṣkindhākāṇḍa. Introduction.4. The Commentaries*, ed. Princeton, vol. IV,1994, p. 24, n. 74. Textul mi-a fost accesibil doar parțial, sub formă electronică.
[2] Să nu uităm că este vorba de un tărâm feeric, într-o zonă subtropicală, astfel încât poetul poate vorbi de flori și fructe care se află în același timp pe ramuri; există și în basmele românești pomi care au concomitent flori și fructe sau care înfloresc, rodesc și se coc într-o singură zi.
[3] Pasaj interpretat diferit, după sensul care se dă cuvântului compus *pracuramanmathaḥ* = foarte multă pasiune; Manmatha - uneori tradus „Cupidon”- este zeul iubirii în panteonul indian, luna de primăvară Chaitra în care începe anul fiind patronată de acest zeu. Manmatha este numit și Kandarpa.

sihla de pe coastă - o ploaie de petale acoperă pământul, dar sunt atât de multe sus pe ramuri! Zumzetul de albine, chemarea cucului venită dinspre munte și suflarea melodioas-a vântului se-ntrec în armonie, un cântec se-nfiripă, iar copacii pornesc să dănțuiască! Plăcuta boare, răcoroasă ca parfumul de santal, gonește oboseala din trup. Desfătare pentru ochi e totul: munții din zare, arborii uriași cu flori în vârfuri care se leagănă sub vânt, roiurile zumzăitoare în creștetul lor îmbobocit! Par cântăreți copacii, *karṇikārā* din preajma lor se-aseamănă cu oameni în straie aurii de sărbătoare, cu podoabe strălucite!

22 - 29. Jalea mea își reaprinde jarul când aud atâtea păsări cântându-și dorurile primăvara, iar eu am fost lipsit de Sita! Aproape mă doborâse durerea, Zeul Iubirii mă chinuie peste măsură, iar cucul strigându-și vesela-i chemare își bate joc de mine! Găinușa de baltă[4] cu voiosul ei cotcodăcit lângă pârâu mi-aduce aminte cât se bucura draga mea să îi audă glasul, cum mă chema s-o ascultăm împreună! Vezi câte neamuri cântătoare se duc în zbor spre cuiburi în pomi, tufișuri sau printre vrejuri cățărătoare și nu-i nici unul în care frumoasele slăvite-n triluri să nu își aibă soții lângă ele! Zumzetul dulce al albinelor le bucură și-ndeamnă, cu viersul lor se-mbină în melodia Firii, dar trilurile dulci sunt pentru mine arzătoare vâlvătăi.Un foc care mă arde, aceasta-i pentru mine primăvara: cărbunii din jăratec sunt ciorchinii florilor *aśoka*, flăcări - frunzele lor arămii, iar zumzetul e trosnetul scrumirii depline a sufletului mistuit de-acest pârjol!

30 - 45. Fiu al Sumitrei, care-i rostul vieții mele, dacă nu o pot vedea pe Sita, iubita mea cu gene de mătase, cu minunata ei cosiță și glasu-i dulce să-l aud? Preabunule Lakșmana, cât îndrăgește ea primăvara, la vremea când se-aude cucul prin margini de pădure! dacă nu mi-e dat s-o văd eu mor curând, ucis de Zeul Dragostei și de zefir, căci am în față doar primăvara, nu pe frumoasa cu ochi de căprioară! Privește cum dănțuiesc pe coasta muntelui, beți de iubire, păunul și cu păunița, cum strălucesc razele de soare pe straiul lor de pene, oglindite în ochii de cleștar[5]! Ea dansează pentru cel ce o pețește, iar el cu aripile parcă o cuprinde când în fugă o

---

[4] Traducerile indiene au „*gallinule bird, a marsh bird, water crow"*-găinușă de baltă pentru *dātyūhaka* - identificată de Monier-Williams p. 475 /2 drept *Cuculus Melanoleucus*.

[5] Textul are *pavanōddhūrtairgavākṣaiḥ sphāṭikairiva/ pavana uddūtaiḥ gavākṣaiḥ sphāṭikaiḥ iva*, iar traducerile trimit la ferestrele circulare pentru aerisire numite *gavākṣa* - ochi de vacă: „parcă oglindite în ferestrele de cristal". Petele de pe cozile păunilor sunt comparate în India, ca și în vechea Grecie, cu ochi, de aceea am preferat o variantă simplificată.

urmează! E fermecat de dans, căci draga lui n-a fost răpită de *rākṣasa*! Perechi sunt toate - jivine și înaripate - de aceea vremea florilor e pentru mine un chin de ne-n-durat. Janakī, frumoasa cu ochi mari, s-ar fi apropiat de mine iubitoare dacă era aici… Zadarnice îmi par, Lakṣmana, florile de la sfârșitul iernii ce-mpovărează pomii, căci se risipesc fără de roadă pe pământ! Se cheamă-n van cu glasuri dulci stoluri după stoluri, în van atâta frumusețe, în mine este doar nebunia dragostei pierdute!

46 - 53. Dacă pe-acolo unde se găsește acum Vaidehī domnește primăvara, fii sigur, tristă e și ea ca mine! Dar sigur nu e primăvară în locul unde-i tăinuită, căci frumoasa mea cu ochi de lotus cum ar putea trăi fără de mine primăvara? Dar ce poate să facă doamna cu mijlocul mlădiu în mijlocul vrăjmașilor? Sigur, își va lua viața, neputând să se bucure de primăvară; inima mea simte că Sita cea neprihănită nu va putea trăi departe de mine! Dragostea lui Vaidehī pentru mine este de neclintit, la fel cum este a mea pentru ea! Adierea răcoroasă și înmiresmată care mă bucura pe când Sita se afla lângă mine mă arde ca văpaia în lipsa dragii mele, boarea atât de plăcută cândva îmi sporește acum chinul despărțirii!

54 - 65.[6] Aceeași cioară care croncănea prin tot văzduhul vestindu-mi despărțirea, acum s-a așezat pe o ramură și voioasă strigă - poate acest străjer al lui Vaidehī mă va duce spre draga mea cu ochii mari! Ascultă, o, Lakṣmana, dulcele viers al păsărilor din frunzișul copacilor! Ele sporesc prin cântul lor iubirea mea; ca un îndrăgostit de mândra lui se apropie albina de florile *tilaka*! *Aśoka* e atât de trist pentru cei care iubesc - vrea să mă înfricoșeze cu petalele risipite de vânt; însă mangotierii în plină floare par îndrăgostiți scăldați în uleiuri parfumate pe care-i arde dorul! *kinnara* se-ntrezăresc pe malul lacului, umblând tăinuite de frumoasele desișuri. Privește Lakṣmana lotușii înmiresmați ce umplu lacul, luminoși ca blândul Soare din revărsat de zori - albinele culeg polenul florilor albastre și roșii, iar păsările bălții plutesc pe apa de cleștar. Rațele roșii nu lipsesc, iar cerbii și elefanții din codru își potolesc setea din lacul minunat Pampā. Lotușii se pleacă unul către altul, duși de unduirea apei sub boarea vântului.

66 - 71. Dar viața mea e fără rost, dacă nu-mi pot vedea frumoasa cu ochi mari ca lotușii, florile pe care le iubește atât de mult! Bătaie sunt de joc pentru dușmanul Kāma - el fără încetare îmi aduce-n minte vocea blând-a doamnei mele, acum

---

[6] Versurile următoare arată cititorului indian semnele faste pentru soarta viitoare a eroilor.

pierdută și departe! O, dacă nu mă ucide primăvara, voi îndura necurmatele chinuri ale dorului! Atâtea lucruri dragi de altă dată mă fac acum să sufăr; îi văd pleoapele în petala mătăsoasă a bobocilor de lotus, parfumul lor e răsuflarea ei!

72 - 96. Fiu al Sumitrei, privește minunații *karṇikārā* înfloriți pe coasta muntelui, spre miază-zi de Pampa; craiul munților ascunde-n sânul său comori neprețuite, deaceea colbul dus de vânt e praf de aur. Deși n-au frunze, arborii *kiṅśuka* aprind cu focul din petale piscurile toate, *lodha* par să poarte coame aurii de leu. Pe malul Pampei sunt mulțime de copaci în plină floare și de tufișuri înmiresmate[7], iar printre crengi pline de boboci se împletesc liane. Sub zefirul care poartă un ram spre altul vrejurile par frumoase amețite de multele parfumuri, vântul însuși se îmbată cu dulcile mirosuri și bucuros aleargă după vrăjitele arome din pom în pom, din munte-n munte și din codru-n codru! Sunt copaci din care nectarul se revarsă din florile prea pline, alții sunt încă vineții de-atâția muguri; zumzăie albinele spunând una către alta: «o floare e catifelată, aceasta e plină de dulceață, cealaltă s-a deschis cu totul», se odihnesc o clipă, apoi zboară din loc în loc pe malurile Pampei mânate de nesaț! Sub noianul florilor căzute, pietrosul țărm s-a preschimbat în pat molatec de petale. Sunt galbene și roșii costișele, căci iarna s-a sfârșit, iar copacii se întrec în frumusețe, având cununi de flori și roiuri de albine! Numai Gaṅgā poate să întreacă Pampā, lacul acesta minunat! O, Lakșmana, cel mai bun urmaș al lui Raghu, dacă neprihănita Sita ar apărea deodată nu m-ar ispiti nici domnia lui Indra, nici strămoșescul scaun din cetatea Ayodhyā: noi am rămâne aici! Dacă ar fi lângă mine pe pajiștea aceasta smălțată cu flori, nu aș dori o altă fericire, nici nu m-ar tulbura necazurile lumii!

97 - 104. Dar fără draga mea soție un chin de moarte îmi este atâta frumusețe - frunze, flori în codru, lotuși, bâtlani și rațe roșii pe luciul minunatei Pampā; trilurile păsărilor îmi aprind dorul de iubita mea cu chip de lună plină și ochi de lotus! Vezi, cerbul și ciuta lui aleargă împreună pe clinul muntelui împodobit în culori nenumărate; priveliștea îmi sfâșie inima în lipsa lui Vaidehī cea cu ochi de căprioară! O, ce fericire, dacă aș găsi-o pe coasta muntelui, unde sunt stoluri de păsări îndrăgostite! Aș putea trăi aici lângă mlădia Vaidehī pe malul Pampei, bucurându-ne de blânda adiere, căci fericiți sunt cei atinși de boarea cu mireasmă de lotuși care alină tristețea din cugete!

---

[7] Distihurile 75 - 82 enumeră aproximativ 30 de nume de plante.

105 - 113. Vai, cum însă ar putea trăi fiica lui Janaka? fără mine ar fi disperată! Iar eu, eu ce voi putea răspunde dacă Janaka, dreptul rege, mă va-ntreba de soarta ei în fața mulțimii? Sita m-a urmat în codru, neabătută din calea dreaptă, când tata m-a urgisit pe mine, nefericitul, iar eu cum aș putea să mai trăiesc, Lakșmana, fără zâmbetul ei, fără vorba înțeleaptă de îmbărbătare, grăită blând și cu iubire? Niciodată nu vorbea de suferința ei, doar îmi potolea chinul și mânia! Prințe, ce voi răspunde eu în Ayodhyā, când buna maică, înțeleapta Kausalyā va întreba: „dar unde-i nora mea?" De-acum te-ntoarce în cetate, o, Lakșmana, pe lângă iubitorul nostru frate Bharata, căci eu nu pot trăi fără de Sita!"

114. Astfel grăi Lakșmana, spunând vorbe de neuitat lui Rama,care jelea ca un orfan:

115 - 123. - „Rama, tu cel mai bun între cei buni, nu-ți pierde firea! Disperarea nu are loc în sufletul curat![8] Vom afla unde se ascunde nelegiuitul și va trebui să o dea pe Sita sau să piară. Nu va scăpa orice ar face - de-ar coborî în genuni mai afunde decât iadul sau s-ar ascunde cu prada lui chiar în mitra Ditiei, Ravana va muri de mâna mea dacă pe Maithilī nu ne-o dă! Nobilul meu frate, nu dispera; doar strădania aduce împlinirea oricărui lucru! Nimic nu e cu neputință pentru cei hotărâți, stăruitori în faptă! Pe Sita o vom găsi - dar prin străduință! Jalea de-acum o lasă-n urmă; sufletul tău mare să-și regăsească vlaga, fii pe potriva faptelor vestite pe care le-ai uitat!"

124 - 127. Ascultându-l pe Lakșmana, Rama își învinse slăbiciunea și durerea, regăsindu-și răbdarea. Ei au mers mai departe, dincolo de frumosul lac Pampā. Deși suferea în sinea sa, Rama cerceta cu grijă ascunzișurile pădurii, cu văgăunile și pâraiele ei. Mergând alături cu măreția unui elefant, Lakșmana străjuia cu grijă asupra fratelui său.

---

[8] *Śloka* 116 are un text straniu, pentru care editorii indieni propun o corectură. Textul original: „amintirea celor iubiți aduce întristare; chiar și fitilul îmbibat cu apă va arde dacă este scăldat în ulei(?!), de aceea lasă deoparte jalea." Forma presupusă corectă este: „atunci când se gândește la cei dragi, mintea unui om cu sufletul neprihănit ca tine nu își pierde forța; de aceea alungă tristețea despărțirii".

128 - 130[9]. Pe când cei doi viteji umblau prin preajma muntelui Ṛṣyamūka au fost zăriți de regele maimuțelor - Sugrīva, puternicul *vanara*, cel iute de picior, care hălăduia acolo. Rămase nemișcat întâi, apoi îl îngrozi vedenia celor doi; la rândul lor, toți cei din neamul său au căutat speriați adăpost în *āśram*[10].

2

1- 5[11]. Văzând cei doi viteji și neîntrecutele lor arme, Sugrīva[12] se tulbură amarnic, deși era din fire netemător și drept; nu își putea păstra nici cumpătul, nici locul. El, craiul maimuțelor, grăi spre sfetnicii <care-l urmaseră în codru>[13] :

6. -„Aceștia doi care-au venit în codru prin locuri greu de străbătut așa fără de veste, au fost trimiși neîndoielnic de Vāli[14], deși ca să se-ascundă s-au îmbrăcat în straie din scoarță de copac!”

7 - 13. Pe dată sosiră din toate părțile, căpeteniile oștirii, năvalnic mișcându-se din pisc în pisc, cutremurând în treacăt munții , alungând din cale jivinele pădurii și-n fața lui Sugrīva se înșirară cu brațele-ndoite. Hanumān[15] cel priceput la vorbă îi spulberă pe dată teama cea mai mare:

---

[9] Traducerile pentru *śloka* 128 diferă în cele două versiuni; am eliminat discordanțele. Textul nu menționează numele regelui maimuțelor.
[10] Sihăstria și „crângul lui Mataṅga” pomenite în cartea a treia, *sarga* 74.
[11] Versurile din acest capitol au foarte des sensuri contradictorii, pe care am încercat să le armonizez.
[12] *Sugrīva*=„cel care are gât frumos”.
[13] Am adăugat cuvintele din paranteză deoarece altfel textul ar implica un număr mare de *vanara*. S-a spus în cartea a treia că era vorba doar de câteva maimuțe.
[14] Numele apare și sub formele Vālin și Bālin. Forma Vālin este cea folosită în ediția Princeton. *Vālin*=„coadă stufoasă”. Bālin poate provoca o confuzie cu un alt personaj mitologic.
[15] *Hanuman*=„cel cu fălci puternice/ieșite în afară”, „cel cu maxilarul rupt”, ortografiat și *Hanuma*, *Hanumat*, *Hanumān* etc. Este fiul zeului vântului Vāyu în ipostaza *Pavana=vântul purificator* și al *apsarei* Añjanā (brunetă precum rimelul), transformată în maimuță de blestemul unui *ṛṣi* pe care îl jignise. Nașterea lui Hanuman este serbată în India în ziua lunii pline din luna *Caitra*. Însemnele sale sunt măciuca și bananierul; el este întruparea prietenului credincios și reprezintă puterea fizică pusă în slujba binelui. Urmare a unui blestem, nu își cunoaște forțele. Literatura referitoare la - sau atribuită lui - Hanuman, dincolo de *Ramayana*, este foarte bogată. Pentru fidelitatea sa a fost binecuvântat de Rama/Vișnu să trăiască atât timp cât *Ramayana* va mai fi povestită; astfel Hanuman a devenit unul din cei șapte nemuritori (*ciraṃjīvin*). V. Huet s.v. Versiunea lui Vālmīki se găsește în *sarga* 66.

14 - 18. -„ Fii pe pace, stăpâne! Nu văd nici un semn ca Vāli de care voi vă temeți să fi venit aici - e muntele Malaya, cum ar putea să îndrăznească? Bunule Sugrīva, te temi de fratele-ți mai mare - răul, crudul Vāli - dar n-ai pricină, căci nu-i aici! tu, maimuța cea mai mare, de firea ta ai fost purtat către neliniște; dar dacă știutorul și mintosul rege vădește prin purtare descumpănirea sa, cum l-ar putea urma norodul?”

19. Spusei înțelepte astfel îi răspunde Sugrīva:

20 - 27. -„ Dar cine oare nu s-ar teme de cei doi - doi fii de zei la-nfățișare, cu arcuri lungi, săgeți și săbii? Eu cred că sunt trimiși de Vāli - doar regii au mulțime de prieteni! Nu-i înțelept să te încrezi în domnitori. Trebuie s-aflăm cine sunt oamenii în strai de-mprumut care se-ncumetă să vină către noi. Ar putea fi vrăjmași care vor să ne înșele, să ne lovească pe ascuns, când nu ne păzim de dânșii! Vāli e șiret și știe că un rege are multe căi să scape de dușmani; Hanuman, apropie-te de ei ca o ființă de rând. Deslușește-i din purtări și vorbe - vezi ce vor, lingușește-i ca să le afli ținta - e nobil scopul lor sau ascuns!”

28 - 29. Astfel învățat de regele maimuță, Hanuman, fiul Vântului, se-nchină spunând -„Așa să fie!”, pornind pe dată spre Rama și Lakșmana.

3

1 - 4. Ascultând spusele lui Sugrīva, Hanuman cel cu suflet mare sări din piscul Ṛșyamūka până în locul unde se aflau frații din neamul lui Rāghu; mintosul fiu al Vântului se prefăcuse într-un călugăr cerșetor, astfel se apropie de cei doi prinți, grăind plăcut și după cuviință dându-le binețe.

5 - 23. - „Vitejilor, voi doi aveți chipuri luminoase cum au doar *rājarși* și zeii cerului, totuși purtați strai de pustnic care-și împlinește juruința cu greu canon. De ce oare ați venit aici, înspăimântând viețuitoarele pădurii? Pe malul Pampei voi sporeați frumusețea locului cu strălucirea chipurilor voastre pe când priveați copacii; tineri, voinici și lați în spete totuși oftați sleiți de vlagă! Lei în mers, bivoli neînfricați cu trunchiuri vânjoase de elefanți, vă e portul măreț de luptători care distrug dușmanii cu arcurile mari, boltite ca un curcubeu - desigur sunteți printre cei mai buni în rândul oamenilor. Vrednici ați fi de-mpărăție, de ce vă aflați aici?

Deși sunteți oameni, semănând între voi leit dar și cu zeii, păreți Candra și Sūrya[16] ajunși din întâmplare pe pământ! Păr împletit purtați, însă aveți ochi frumoși ca florile de lotus; brațele oțelite vă sunt acuma văduvite de meritatele podoabe... vrednici vă socot să domniți întreg pământul, cât e îngrădit de valul mării, având pe el păduri și cununi de munți ca Vindhya și Meru! Armele voastre farmecă ochii: arcurile unse cu balsam par trăznetul de aur al lui Indra, tolbele sunt pline de săgeți - groaznice vipere șuierătoare, iar tecile ascund în ele săbii urieșești bătute-n aur - năpârci amorțite de gerul iernii! Dar voi nu îmi răspundeți; de ce tăceți când vă vorbesc? Eu sunt solul regelui Sugrīva, războinic mare, drept, domnitor peste maimuțele *vanara*, care rătăcește prin aceste părți de când fratele său l-a izgonit din scaun; mă cheamă Hanuman, fiul zeului Vânt, sunt sfetnic al lui Sugrīva și domnul meu m-a trimis în calea voastră vrând prieten să vă fie. De dragul lui eu am pornit din Ṛṣyamūka sub chip de cerșetor, căci după plac eu pot să iau orice înfățișare."

24 - 25. Atât grăi Hanuman cel priceput la vorbă, apoi tăcu. Rama îi spuse cu voioșie fratelui Lakșmana care-i stătea aproape:

26 - 35. -„ O, biruitorule Saumitri! Acesta este sfetnicul lui Sugrīva pe care voiam să-l întâlnesc! E o maimuță meșteră la cuvântat, răspunde-i cu vorbe bune, blânde. Desigur a învățat el Vedele tustrele[17], prea grăiește bine, e și măiestru grămătic, căci negreșită-i este spusa. Stăpân pe trupul său, nu rătăci cu ochii, nici strâmb n-a stat cât a grăit. Vorba lui n-a fost prea căutată, nici întortocheată nici tărăgănată; n-a rostit nici gâjâit ori iute, răcnind din toți rărunchii - dimpotrivă, a păstrat mereu o voce cumpănită care inima-ți vrăjește cu bunele, alesele cuvinte. Spusa înflorită îi vine din toate cele trei izvoare - din afundul inimii, din gură și din minte; chiar un dușman cu paloșul în mână ar fi înduplecat! Având astfel de sol, cum ar putea un rege să nu-și împlinească voia?"

36. Lakșmana îi răspunde lui Hanuman după cum i se ceruse, fiind la fel de priceput la vorbă cu fiul Vântului:

---

[16] Sūrya este zeul Soarelui, iar Candra, substantiv masculin, al Lunii.

[17] Vedele s-au păstrat în *patru* colecții de imnuri străvechi: *Ṛgveda*, *Yajurveda*, *Samaveda* - principale - și *Atharvaveda*, mai recentă; menționarea când a trei, când a patru *Vede* într-un distih din *Ramayana* poate indica o diferență de vârstă a respectivelor versuri.

37 - 38. -„Preaînvăţate Hanuman, aflând despre însuşirile măritului Sugrīva, domn peste săritoarele maimuţe, suntem nerăbdători să-l întâlnim şi vom face ceea ce ne vei spune, precum e voia lui Sugrīva”.

39. Plăcându-i spusele alese, Hanuman se hotărî să fie prietenul lor.

4

1- 3. Văzându-şi solia dusă la bun capăt, se-nveseli atunci isteţul Hanuman la vorba lor plăcută şi se gândi: „Sugrīva îşi va redobândi domnia, căci prinţul acesta într-ajutor va sta, altfel n-ar fi venit.” Apoi îi întrebă, el, iscusitul cuvântător:

4. - „De ce v-aţi abătut prin aste coclauri pline de multe neamuri de şerpi şi de jivine?”

5. Atunci Lakşmana, la îndemnul lui Rama, începu a spune povestea-ntreagă a fiului lui Daśaratha.

6 - 24. - „A domnit cândva într-astă lume un rege strălucit, iubitor al *dharmei*, cârmuind cu dreptate nesmintită supuşii din cele patru caste, iar numele i-a fost Daśaratha. A fost iubit căci îi iubea pe toţi, nu cunoştea el ura, de aceea de nimeni nu a fost hulit: un tat-a fost pentru popor, aidoma lui Brahma, Părintele Atoatefăcător. Atunci când se-nchina lui Agni turnându-i paos *soma* era el şi pios şi darnic, iar dărnicia lui era neîntrecută! Acesta este fiul său cel mare, cu nume binecunoscut între popoare: Rama, cel care neabătut păşeşte pe calea părintească! El ocroteşte orice vietate, plin de virtute şi de câte haruri fac bogăţia unui rege, e cel mai bun războinic[18] dintre fiii lui Daśaratha. A fost lipsit de jilţul său împărătesc, alungat în codru, iar eu îl însoţesc. Eu mă numesc Lakşmana, sunt fratele mai mic şi pribegesc din voia mea cu dreptul care merita o altă soartă. Precum raza luminoasă urmează Soarele întreaga zi, aşa pe Rama cel strălucitor l-a urmat soţia sa, prinţesa Sita. Un demon schimbător la faţă a răpit-o silnic, dar altceva nu ştim. Danu[19], un fiu al Ditiei ajuns demon prin blestem, ne-a spus: „viteazul Sugrīva poate afla cine este răpitorul Sitei”, apoi porni ferice spre tării

[18] *Vīrah* - războinic apare numai într-una dintre variante, dar am preferat cuvântul în locul lui *jyeşţo* - cel mai mare dintre fii, deoarece acest lucru a fost spus în distihul anterior.
[19] E vorba de Kabandha, urmaşul lui Danu, v. cartea 3,71 u.

revărsând lumină. Aceasta este ceea ce doreai să afli - Rama și cu mine am venit să găsim sălașul lui Sugrīva. Prințul care avea în lume faima cea mai bună, prin dărnicie câștigată dorește ajutorul lui Sugrīva. Rama, cel care odinioară ocrotea întreaga lume, așa cum a făcut și părintele său, caută refugiu la Sugrīva. Rama cel care prin milostenia sa bucura norodul, cere ajutor acum căpeteniei *vanara*! El, primul născut al lui Daśaratha, vestit pe cele trei tărâmuri, plin de virtuți și preacinstit de regii pământului, caută adăpost la Sugrīva, căpetenia *vanara*! Regele maimuțelor războinice ar trebui să îl ajute pe Rama, care, copleșit de atâta suferință îi cere ajutorul."

25. Răspunde Hanuman, priceputul la vorbă și la sfat, astfel înlăcrimatului Lakșmana:

26 - 29. - „Norocul v-a adus pe voi aici, înțelepți ce firea și mânia puteți să vă stăpâniți astfel! craiul domnitor peste *vanara* de voi are nevoie. Vāli, chiar fratele lui, cu mari ocări l-a alungat din țară pe Sugrīva, iar acum acest fiu al Soarelui ce luminează cerul e surghiunit în codru, de soția lui cu sila despărțit. De aceea el împreună cu noi toți din neamul roșcat și luptător vă vom ajuta s-o căutați pe Sita! E vremea să pornim către Sugrīva", mai spuse cu blândețe Hanuman.

30. După cuviință, Lakșmana se pleacă în fața maimuței înțelepte, apoi astfel spre Rama glăsuiește:

31 - 32. - „Acest Hanumān, fiu al Vântului divin, e mulțumit și bucuros; pe cât eu mă pricep să judec, e de ispravă, vorbit-a drept, fără minciună, de aceea vom izbândi în căutarea noastră!"

33 - 35. Hanuman la chipul său se-ntoarce, lăsând închipuita-nfățișare de cerșetor[20]. Uriaș era, un elefant printre *vanara*, și pe puternica-i spinare el așeză vitejii cei doi. Vesel porni sub bune auspicii, căci solia împlinise și ducea cu sine pe Rama și Lakșmana, lăsând în urmă piscul cel semeț.

5

1. Pornind din Ṛśyamūka spre muntele Malaya, Hanuman sosi la regele *vanara*; el îi vesti sosirea vitejilor din spița lui Raghu:

[20] Acest vers se repetă în 4,5,14; locul său logic este aici.

2 - 7. -„ Acesta este multînțeleptul Rama, viteaz care nu dă înapoi nicicând[21] și deplin pătrunde adevărul, venit aici cu fratele-i mai mic, Lakșmana. Născut din osul lui Ikșvāku, el este fiul lui Daśaratha; vestit pentru respectul *dharmei*, Rama a venit în pădure la porunca tatălui său. Pe când el ducea o înfrânată viață-n codru, Ravana i-a furat soția; de aceea prințul caută ajutorul tău. Din pricina <răpirii> unei femei a venit să-ți ceară ajutorul Rama, fiul împăratului care a domnit asupra lumii cu dreptate și cumpătare, care a săvârșit spre cinstea Focului cel sfânt *rājāsūya* și *aśvamedha*[22] , <iar brahmanilor> a dăruit vaci sfinte cu sutele de mii. Rama și Lakșmana îți doresc prietenia; vrednici sunt ei amândoi, de aceea primește-i așa cum se cuvine!"

8 - 9. Se risipește teama din mintea lui Sugrīva când aude vorbele lui Hanuman, bucuria îi ia locul. Atunci el, cel mai puternic dintre cățărătoarele maimuțe, ia un chip prietenos de om[23] și grăiește spre urmașul lui Raghu:

10 - 12 -„ Fiul Vântului mi-a vorbit de virtuțile tale, erou mărit și bun cunoscător al *dharmei*! E fără seamăn și plină de folos cinstea ce îmi faci, dorind prietenia unui *vanara* cum sunt eu! De vrei aceasta cu adevărat, cu dreapta ta tu strânge mâna ce-ți întind!"

13. Se-nveselește Rama la vorba primitoare și mâna îi întinde, apoi chiar în brațe îl cuprinde pe Sugrīva.

14 - 16. Hanuman în vremea asta foc face frecând unul de altul două vreascuri, îl ațâță până strălucește, jertfește flori în para nou născută, apoi aduce pălălaia între cei doi prinți. Ei roată merg pe lângă foc legându-se în fața lui să fie prieteni. Dar n-au ei încă deplină mulțumire.

17 - 20. - „Un prieten drag și bun îmi ești de-acuma Rama, tristețea ta o simt și eu, iar bucuria ta mi-e bucurie", a spus atunci Sugrīva fericit, apoi a rupt o creangă

---

21 Atribuirea epitetelor este diferită; una dintre versiunile traducerilor înțelege: „ preaînțelepte Sugrīva, acesta este Rama; viteazule neclintit Sugrīva, Rama cel virtuos a sosit împreună cu fratele său Lakșmana". Este însă mai firesc să fie vorba de o laudă la adresa lui Rama.

22 *Rājāsūya* era un fel de triumf, o ceremonie religioasă oficială care avea loc după o victorie, v. Huet, s.v.; pentru *aśvamedha* - jertfa calului, v. descrierea în cartea întâi, capitolele 13-16. Am adăugat cuvintele dintre paranteze pentru claritate.

23 Detaliul transformării lui Sugrīva apare doar într-una dintre edițiile electronice, versurile 4,5,8 b și 4,5,9 a. Faptul că eroii își dau mâna și se îmbrățișează pledează pentru includerea lui.

frunzoasă și înflorită de *sala* și se așeză pe ea alături de Rama. Hanumān, la rândul său, i-a dat lui Lakșmana un ram de santal plin de frunze și de flori.

21. Blând a grăit apoi Sugrīva către Rama:

22 - 24. - „ Rama, eu am fost jignit peste măsură; soția mi-a fost luată cu de-a sila[24], iar eu trăiesc cu groaza-n suflet în codrul acesta nestrăbătut! Vāli, fratele meu, e cel ce mi-a adus ocara și m-a făcut să-i fiu vrăjmaș - eu sunt înfricoșat peste măsură! Mărite urmaș al lui Kākutstha, în fața lui Vāli eu n-am nicio putere! Fii salvatorul meu și scapă-mă de-această frică!”

25. Vestitul Rama, iubitorul de dreptate, zâmbind astfel îi răspunde lui Sugrīva:

26 - 29. -„Mărite rege al neamului roșcat, prietenul prin fapte și la nevoie se cunoaște; Vāli, cel care ți-a răpit soția va pieri de mâna mea! Săgeata mea cu pene de bâtlan și vârful ager seamănă cu razele pârjolitoare ale Soarelui și cu fulgerul lui Indra; darde ca șerpii asmuțiți de furie îl vor lovi fără de greș curând pe răul Vāli! Așa cum se prăvale muntele când se sfarmă, tot astfel se va prăbuși ucisul Vāli sub cobrele-săgeți!”

30. Sugrīva îl laudă spunând cu mulțumire:

31. -„ O, urmaș neînfricat al lui Raghu! Prin voia ta eu îmi voi recăpăta soția și regatul, tu mă vei ajuta să-mi frâng dușmanul care îmi este astăzi fratele mai mare!”

32. Astfel s-au înfrățit la fapte Sugrīva și cu Rama, iar când au terminat ei legământul piaza se arată zbătând deodată pleoapa stângă[25] la ochii frumoși ca lotusul ai Sitei, la cei cu străluciri de aur ai lui Vāli și cei roșii pârjolitori ai regelui *rakșasa*,<ca semn că soarta lor era de-acuma hotărâtă> .

---

[24] Separarea reginei Rūmā de soțul ei și transformarea ei silnică în iubita lui Vāli - niciodată exprimată cu claritate, dar neîndoielnică - constituie singurul fapt care îi apropie pe Rama și Sugrīva, unica învinuire temeinică împotriva lui Vāli, altfel un războinic exemplar; trebuie spus totuși că răpirea unei femei în scopul căsătoriei era specifică pentru casta *kșatriya*.

[25] Semnul era de bun augur pentru femei, dar foarte prost pentru bărbați; din acest motiv era un auspiciu favorabil pentru Sita și nefast pentru Vāli și Ravana. Am considerat necesară completarea din paranteze pentru a sublinia acest fapt.

6

1. Bucuros grăi din nou Sugrīva spre cel mai bun dintre urmașii lui Raghu:

2 - 8. -„Hanuman, sfetnicul meu cel mai bun, mi-a spus, o Rama, cum ați ajuns voi în codrul acesta neumblat, cum demonul care pândea a răpit-o pe fiica lui Janaka pe când era singură și fără apărare, cum ea jelind striga, iar craiul demonilor l-a ucis pe Jaṭāyu, vulturul sosit în ajutor. Dar curând tu vei uita tristețea, căci eu o voi găsi și o voi aduce, precum au fost aflate *Vedele* de Viśnu[26]! Ți-o voi aduce din măruntaiele pământului sau din tăriile cerului! Viteazule cu brațele vânjoase, ascultă-mi vorbele pline de adevăr: nici zeii trăitori în cer, de-ar fi chiar însuși Indra, nici demonii *asura* nu ar putea scăpa, căci pentru răpitor Sita e o mâncare-nveninată ! Nu mai fi trist.

9 - 12. Da, îmi amintesc: am văzut cum demonul care-nspăimântă lumea cu faptele-i nemernice ducea cu sila o femeie care striga mereu: „o, Rama! O, Lakșmana!” zbătându-se în poala lui Ravana precum regina cobrelor <când este prinsă>. Era Maithilī, nu am nicio îndoială. Noi cinci stăteam pe un vârf de munte; văzându-mă, mi-a aruncat podoabele-i frumoase ascunse într-un văl, iar noi le-am păstrat cu grijă. Tu vei putea să le cunoști.”

13. -„ Prietene, de ce întârzii? Adu-le pe dată!” răspunse Rama.

14 - 15. Pe dată Sugrīva spre străfundul peșterii porni, să scoată din tainiți văl și nestemate, apoi le puse în fața lui Rāghava: „ Vezi, rogu-te, dacă-s acestea!”

16 - 19. Ochii lui Rama de lacrimi se umplură, iar fața lui umbrită era ca Luna prinsă-n umezeala ceții, copleșit de dor el firea nu putea să-și țină. Strângând la piept podoabele și vălul, pe pământ se prăbușește rostind „iubita mea!”, iar glasu-i șuieră precum șarpele stârnit din văgăună. El geme-nlăcrimat:

20 - 21. -„ Lakșmana, acestea sunt podoabele și vălul pe care le-a aruncat Vaidehī pe când era răpită; nevătămate sunt, căci au căzut pe pajiști și neîndoielnic ale Sitei!”

[26] Demonii Madhu și Kaitabha, apoi Somakāsura au furat cele patru *Vede*, iar zeul Viśṇu, în avatarurile sale sub formă de pește și cal, le-a recuperat.

22. {Lakșmana îi răspunde: „Plecat am stat în fața ei mereu și nu-i cunosc cerceii sau brățara, ci doar veriga de picior am văzut-o și e aceasta”.}[27]

23 - 27. Rāghava pe Sugrīva îl întreabă: „Spune-mi, rege, spre care zare a purtat-o îngrozitorul demon pe Sita, iubita mea mai scumpă decât viața? Arată-mi unde-i e sălașul, ca neamul să-i stârpesc pentru vecie! El ușa către iad a deschis-o când a furat-o pe Maithilī, stârnindu-mi furia fără margini! Stăpâne al maimuțelor, spune unde se află călăul care-mi chinuie iubita răpită din mijlocul pădurii ca să-l dau morții”.

7

1. Sugrīva brațele-și îndoaie rugându-se:

2 - 14. - „Nu cunosc sălașul nemernicului demon, nu-i știu puterea, vitejia, nici spița urgisită. Viteazule, uită tristețea - cuvântul meu chezaș este strădaniei noastre, îți vei găsi prințesa din Mithila. Puterea mea o pun în slujba ta, să-l nimicesc curând pe demonul Ravana. Răbdare - păstrează-ți firea cumpănită! Un om ca tine poate să se lase astfel pradă nechibzuinței? eu sunt doar o maimuță - deși la fel soția mi-am pierdut și sufăr, nu mă vaiet fără rost și nu îmi pierd răbdarea! Zăgaz de acum tu lacrimilor pune, căci sufletul ți-e mare, smerit și răbdător! Omul care rabdă își poate pierde averea sau chiar viața, nu însă-nțelepciunea, nici speranța! Prostul se scufundă în tristețe ca luntrea-n valuri când e prea-ncărcată! Prieten sunt cu tine, de aceea te rog cu palmele împreunate: ca un bărbat îndură! Nevolnicii striviți sub povara durerii nu află fericirea, nici viața nu-și păstrează, căci mintea le este întunecată! Știu, nevrednic sunt să-ți dau un sfat, dar vorba mea e prietenească și-n folosul tău; pentru prietenia mea, nu mai jeli!”

15 -16. Rama își șterge fața cu veșmântul, căci vorbele atât de blânde îl alină; în fire-și vine. Spune îmbrățișându-l pe Sugrīva:

17 - 22. - „Ai vorbit așa cum numai prietenul grăiește, cu vorbe blânde și cu gândul bun! Astfel tu cumpănirea minții mi-ai adus din nou; e greu să aflu un prieten mai bun în aste vremuri de restriște! Silește-te să dai de urma prințesei din Mithila și cea a demonului împătimit la rele, groaznicul Ravana. E vremea să îmi spui fără

[27] Versul are toate șansele să fie interpolat, exagerând fără rost umilința lui Lakșmana care nu ar fi văzut timp de 11 ani podoabele cumnatei sale.

sfială ce datorie am în faţă; dorinţa ta se va-mplini la fel cum bobul pus în rodnică ţărână, udat de ploi la vremea cuvenită, va odrăsli în spic. Viteaz *vanara*, cuvântul meu îl crede: nu trufia mă face să vorbesc; nicicând minciuni eu n-am rostit, nici voi rosti - mi-e adevărul martor!"

23 - 25. Sugrīva şi cu sfetnicii s-au bucurat nespus de-această întărire a înţelegerii făcute. Apoi omul şi maimuţa şi-au împărtăşit în taină bucuria şi durerea. Ascultându-l pe Rama, inima lui Sugrīva s-a umplut de voioşie la gândul că îşi va atinge ţinta.

8

1. Astfel grăi Sugrīva, regele *vanara*, celor doi prinţi[28]:

2 - 9. -„ Dacă un viteaz plin de virtuţi ca tine, Rama, îmi este prieten, vrednic sunt de divina binecuvântare, căci aş putea cu ajutorul tău chiar împărăţia zeilor s-o capăt, nu doar al meu regat! De acum, fiind noi prieteni juruiţi în faţa Focului, o rază din strălucirea spiţei lui Raghu mă luminează şi pe mine, sporindu-mi cinstea printre rude şi prieteni! Tu mă vei cunoaşte de-a lungul vremii şi vei vedea că vrednic eu mă aflu de prietenia ta, dar nu se cuvine să spun chiar eu aceasta. Prietenia celor cu inima curată şi cu suflet mare e neclintită, cum nesmintită pururi le este stăpânirea de sine şi răbdarea. Deolaltă au doi prieteni bunurile lumii - aur, argint sau veşmintele de preţ; la bine şi la rău, când râd sau plâng, de sunt fără de pată sau învinuiţi, pentru fiecare limanul e prietenul său bun! Să aibă prieten vrednic cum eşti tu, n-ar da oricine bogăţia, fericirea şi chiar viaţa?"

10. -„Aşa e precum spui" răspunde Rama, în faţa lui Lakşmana, înţeleptul care stătea ca martor, strălucitor ca Indra.

-[29]-

[28] Atât Sugrīva cât şi Rama vorbesc în faţa - *agrataḥ* - lui Lakşmana care are rolul de martor, de aici epitetele acordate acestuia în *śloka* 10, chiar dacă prinţul rămâne tăcut.

[29] Distihurile 11-14 repetă episodul din 4,5,17-20 când Sugrīva şi Hanuman rup crengi înflorite şi le oferă celor doi fraţi. De-a lungul vremii exegeţii indieni au dezbătut dacă este vorba fie de aceiaşi creangă sau de alta, mai confortabilă, fie de evenimente identice în două zile diferite - v. R. Lefeber,*op. cit.*, p. 22. Acest fapt este ilustrativ atât pentru tipul de comentariu scolastic steril dezvoltat pe marginea textului, atunci când faptul explicat este fără importanţă, cât şi pentru reticenţa de a elimina versuri evident interpolate.

15 - 16. Stătea acum eroul la largul lui, pe muntele cel minunat smălțat cu flori și plin de arbori. Rama părea oceanul liniștit, iar Sugrīva grăi astfel plin de nădejde, cu glasul blând și cu plăcute vorbe:

17 - 20. -„Eu duc aici, pe Ṛṣyamūka, piscul semeț, viața unui hăituit înspăimântat, lipsit de soție, umilit de-al meu dușman, care mi-e frate. Rama, fratele meu îmi e dușmanul! Ascuns în codru eu trăiesc cu spaimă, fără să găsesc scăpare căci m-a-nșelat; sub amenințarea lui Vāli, eu sunt ca un copil orfan - îndurarea ta asupra mea să fie, viteazule ce înspăimânți cele trei lumi!”

21. Răspunse Rama cu un zâmbet:

22 - 24. - „E-n firea prietenului să vină-n ajutor, iar într-a vrăjmașului să prigonească. Astăzi chiar voi încerca să îl ucid pe cel care ți-a răpit soția. Privește săgețile mele înaripate, iuți ca vântul, strălucitoare ca para focului, făurite din trestiile ce au fost leagăn pentru Kārtikeya[30]. Ele sunt bine încleiate, netede, muiate-n aur, șerpoaice mânioase cu vârfuri ascuțite care seamănă cu trăsnetul lui Indra. Vei vedea: Vāli, acel frate doar cu numele, dar ție dușman și făcător de rele, zdrobit de săgețile acestea, va cădea precum un munte fărâmat”.

25. S-a înveselit atunci peste măsură Sugrīva, voievodul oștirii de maimuțe, apoi a spus:

26 - 28. -„Foarte bine! Rama, ca unui prieten ție îți mărturisesc amarul meu, căci ești limanul celui necăjit; mai scumpă decât viața mi-e prietenia ta, jurată lângă vatră, iar eu prieten îți voi fi. Deși chiar acum sunt tulburat de multa mea durere, în prietenia ta aflu mângâiere și gândul mi se limpezește.”

29 - 31. Ochii lui Sugrīva se încețoșară și vorba i se stinse. Lacrimile îi curg în iuți șuvoaie, în vreme ce Rama răbdător așteaptă; Sugrīva curând se stăpânește și ochii lucitori își șterge. Răsuflând adânc el spuse:

32 - 40. -„ Dosada lui Vāli când m-a gonit din țară mă înjosește încă; scumpa mea soție silnic mi-a fost luată, prietenii mei, strânși precum o turmă, au fost în lanțuri

---

[30] Kārtikeya -ortografiat de obicei Kārttikeya- era Skanda, zeul războiului, fiul lui Śiva și Pārvatī - Monier-Williams, s.v. p. 275/3; *Ramayana*, 1, 36-37 are altă variantă a mitului; nou - născutul generează toate metalele, iar trestiile care îi erau așternut s-au transformat în aur. Kārtikeya=alăptat de Pleiade.

aruncați; nu o dată a pus pe urma mea pândarii să mă ucidă, dar aceia au pierit ei înșiși! De aceea eu m-am temut de tine să mă apropii - aveam temei îndreptățit. Doar Hanumān cu alți câțiva mă apără, veghind cu drag mereu asupra mea; astfel am rămas în viață în ciuda răutăților. Pe scurt, o Rama, asta-i povestea mea: fratele meu Vāli, vestit viteaz, îmi e vrăjmaș; cu el odată amarul meu se stinge, norocul și viața mea de pieirea lui atârnă. Astfel eu ți-am vorbit din durerea mea adâncă - dar la restriște și la bucurie prietenul te ajută!”

41 - 44. Ascultând până la capăt, Rama spuse:

-„Aș vrea să cunosc întreagă pricina acestei dușmănii; aflându-i începutul, cunoscându-ți puterea și slăbiciunea deopotrivă voi ști ce este de făcut pentru a-ți îndrepta norocul!Această înjosire mi-a tulburat inima, furia mă face să spumeg ca fluviul scos din matca lui de îndelungata ploaie! Netemător și vesel îmi spune totul, înainte să-ntind coarda arcului; când voi slobozi săgeata îți va pieri vrăjmașul!”

45 - 46. S-au bucurat nespus atunci Sugrīva și ceilalți patru *vanara* auzindu-i cuvintele. Pe dată Sugrīva a început să povestească totul despre începutul vrajbei.

9

1 - 3. -„Vāli, fratele meu mai mare, nimicitorul de vrăjmași, drag foarte tatei îi era, ba chiar mie drag mi-a fost într-altă vreme. Atunci când tata a murit, într-un glas dregători și poporeni l-au pus pe el, primul născut, crai peste maimuțe, iar eu m-am închinat în fața lui, porunca ascultându-i, aproape stând și slujindu-l credincios. Domni el astfel peste împărăția părintească.

4 - 12. Un *asura* pe nume Māyāvin[31]- fiul lui Māyā și fratele mai mare al lui Dundubhi - se învrăjbise cu Vāli pentru o femeie. El a venit odată-n toiul nopții la Kișkinda pe când dormeam cu toți; a început să urle furios, sfidându-l pe Vāli. Dormea adânc fratele meu, dar mugetul cel mare îl deșteptă; pe dată a ieșit plin de mânie să ucidă demonul. Femeile din casă și eu l-am rugat să nu se-avânte astfel, dar

[31] Textul este interpretat diferit în edițiile electronice. Sensul a fost clarificat pornind de la comparația cu *sarga* 11 și dicționarul Huet s.vv. *dundubhi* și *māyāvin*. Māyā (masculin)= iluzie, māyāvin=magicianul. Mama demonilor Māyāvin și Dundubhi era *apśara* Hemā =aurita.

viteazul ne-a dat deoparte cu putere, pornind către vrăjmaș. Atunci de dragul lui eu l-am urmat. Văzându-ne venind - Vāli în frunte, eu în urma sa mai depărtat - *asura* s-a înspăimântat și prinse a fugi. Noi nu l-am slăbit, deși poteca abia se zărea sub razele răsăritului de lună. Demonul s-a repezit în văgăuna unei peșteri ascunsă-n ierburi, iar noi am stat o vreme de strajă la gura genunii. Vāli, cuprins de aprigă mânie, mi-a grăit:

13. „Sugrīva, străjuiește cu grijă la gura peșterii, până voi nimici procletul și mă voi întoarce! Eu intru-n văgăună."

14. Eu l-am rugat să-ngăduie să îl urmez, dar el, încrezător în sine, m-a pus să jur pe tălpile-i mărite că voi rămâne, apoi intră.

15 -20. Un an întreg și mai mult încă s-a scurs în așteptarea lui, iar eu îl așteptam mereu. Dragostea de frate mă făcea să mă tem de rău, credeam că l-am pierdut! Deodată, un râu de sânge înspumat a țâșnit din hăul peșterii și jalea m-a cuprins. Urlete demonice răsunau în adâncuri, strigăte de luptă, dar vocea fratelui nu se-auzea! Prietene Rama, acestea toate la un loc m-au făcut să cred că Vāli a pierit în luptă. Atunci la gura văgăunii eu am pus o stâncă mare cât un munte, vărsând plin de durere îndătinatul paos de apă pentru fratele cel mort, apoi la Kișkindha m-am întors. Am tăinuit sfârșitul regelui, dar sfetnicii au stăruit până le-am spus eu totul.

21 - 26. Dregătorii m-au chemat să fiu al țării rege și eu domneam pe drept și cu dreptate; atunci Vāli s-a întors după ce a nimicit dușmanul său demonic. El m-a văzut pe tron și ochii i s-au înroșit de furie. A aruncat în lanțuri sfetnicii, vorbindu-le cu ură. Puteam desigur să mă împotrivesc, o, Rāghava, dar mintea m-a oprit de la păcatul împotriva fratelui; Vāli a intrat triumfător în Kișkindhā, iar eu m-am închinat punându-i coroana la picioare cu supunere deplină, dar inima lui nu s-a înduplecat spre mine."

10[32]

1 - 2. „Atunci am vrut să-l îmbunez pe al meu frate, căci mintea lui era prea tulburată de o mânie oarbă, vorbindu-i astfel: «Te-ai întors cu bine și cu izbândă, ocrotitorul meu!

3 - 11. Primește așadar însemnele regale pe care eu doar le-am păstrat: umbrela cea cu multe spițe, rotundă precum luna plină, apărătoarele din cozi de iac! Un an întreg am adăstat la gura hăului; înspăimântat de sângele puhoi care a apărut deodată eu mi-am pierdut speranța și, cu inima cernită, am astupat intrarea <ca demonul acela să nu mai iasă>, apoi cu mintea buimăcită m-am înturnat spre Kiṣkindhā. Silit am fost atunci de sfetnici și popor ca să primesc domnia, potrivnic vrerii mele, de aceea drept ar fi să aflu îndurare din partea ta! Doar tu ești rege, slava domniei ție se cuvine, iar eu voi fi, precum mai înainte, mezinul frate, totdeauna credincios! Pentru al țării bine ei m-au urcat pe tron, căci slabă este țara fără rege! Eu am păstrat-o întreagă și netulburată, iar acum ți-o dau din nou în stăpânire! Plecându-mi capul, cu palmele-ndoite, eu te rog: ai milă!»

12 - 13. Vorbei mele rostite cu dragoste frățească el i-a răspuns «Rușine, rușine să îți fie», amenințând amarnic. A adunat din gloată prieteni și curteni pe placul lui, apoi cu vorbe grele el astfel a vorbit de mine:

14 - 25. -„Prea bine știți cu toți cum Māyāvī, demonul gigantic, în noaptea aceea m-a provocat la luptă, plin de mânie. Pe dată am ieșit din regescul meu sălaș, urmat de fratele netrebnic pe care îl vedeți. Zărindu-mă cu altul împreună, Māyāvī fugi înspăimântat. Urma i-am luat atunci; încolțit, el s-a avântat în peștera imensă. Eu astfel am grăit spre crudul meu frățâne: «Nu pot acum să mă întorc din cale lăsându-l să îmi scape viu! Așadar, așteaptă-mă la gura hăului până-l ucid, păzind întoarcerea-mi cu grijă!» Am intrat apoi într-acea genune, pe Sugrīva bizuindu-mă cu totul! Nesfârșită era peștera, un an întreg am mers prin ea, dar l-am găsit pe Māyāvī și neamurile-i toate! Ușor i-am nimicit, dar sângele demonic a potopit tot locul. Nu am putut găsi ieșirea căci gura hăului era închisă! „Sugrīva, o, unde ești, Sugrīva?" eu am strigat atunci, plin de amar! Lovit-am stânca mare până s-a făcut fărâme! Am

[32] Există o serie de diferențe de amănunt între variantele folosite; am căutat soluțiile cele mai simple și logice.

ieșit și m-am întors aici, să aflu că Sugrīva a uitat iubirea firească pentru frate, jinduind domnia mie cuvenită!”

26 - 28. Așa grăit-a Vāli, regele *vanara*. Pe dată fost-am osândit să plec din țară doar cu haina de pe mine: m-a surghiunit și mi-a furat chiar și soția! De-atunci trăiesc cu frica-n sân, în ținutul silhui înconjurat de codri și de mare, căci Vāli de Ṛśyamūka nu poate nicicum să se-atingă, iar dorul de soție mă chinuie nespus!

29 - 30. O, Rāghava! Lungă a fost povestea mea, dar știi deplin cum a pornit dihonia; deși eu nu am vină, sufăr! Viteazule, temându-mă de Vāli eu vin la tine, căci tu îi poți ține piept apărându-mă!”

31. Auzind rugarea lui Sugrīva, surâse viteazul apărător al dreptății și îi răspunse:

32 - 34. - „Săgețile acestea lucesc prcum razele de soare; din arc porni-vor ducând mânia mea spre răufăcătorul Vāli. El a călcat dreptatea, păcat a făptuit luându-ți soția, iar viața lui mai ține doar până îl voi vedea. Sugrīva, acum te-afunzi în marea de durere, o știu din propria-mi suferință, dar te voi scoate la liman!”

35. Sugrīva căpătă curaj la vorbele acestea și se-ntări în sine. Răspunse cu vorbe potrivite, pline de căldură.

11

1. Sugrīva laude și mulțumiri aduce lui Rama, cel care i-a redat curajul, spunând apoi :

2. -„Neîndoielnic, săgețile tale ascuțite vor mușca adânc din trupul spre care cu mânie ai țintit, pârjolitoare ca razele Soarelui strălucitor de la sfârșitul Vremii[33]!

3 - 6. Aminte ia la spusa mea și chibzuiește; eu despre îndrăzneala, vitejia și puterea lui Vāli îți voi vorbi precum mă duce capul, iar tu vei hotărî ce-i de făcut. El zi de zi, înainte ca zorii să se-arate, neabătut același drum străbate cu pași mari ca zeilor să își înalțe ruga, întâi pe țărmul oceanului de la apus, apoi spre miazăzi la marginea mării, iar pe malul oceanului din răsărit Soarelui ce se ivește ofranda apei o închină, sfârșindu-și drumul în ținutul de la miazănoapte. Vāli se cațără cu ușurință pe

[33] *Yuga* - epocă, perioadă imensă de timp, vârstă a omenirii.

culmea munților semeți și frânge trunchiuri vajnice prin codru, puterea să-și arate tuturor.

7 - 10. Dundhubi avea putere cât o mie de elefanți, era mare precum Kailāsa, piscul cel strălucitor și semăna cu bivolul sălbatic. El se-amăgea încrezându-se în vânjoșie; un demon rău era, cu gândul doar la lupte! Se duse așadar la țărmul mării bogate în valuri și mărgăritare, sfidând Oceanul însuși să-i țină piept! Atunci Samudra, dreptul stăpân peste oceane, se ivește-n fața demonului pe care ursita îl mâna către pieire, grăindu-i astfel:

11 - 13. - „Războinicule, tu ești meșter priceput la harțe, dar eu nu! Pe altul mai puternic ți-l voi arăta! Himavān, regele munților, cel cunoscut drept adăpost al ermiților, socru fiind binefăcătorului Śiva, e bogat în codri, peșteri și cascade tunătoare; el va fi pe potriva ta la luptă!"

14 - 16. Văzând că Oceanul se teme să-l înfrunte, Dundhubi pornește ca săgeata spre Himavān; mugind furios, drum își croi rupând din țancuri stânci cât elefanții albi. Blândul Himavān i se arată sub chip de nour argintiu, mustrându-l cu vorbele acestea:

17. - „Dundubhi, nu se cuvine să mă tulburi pe mine, drept următor al *dharmei* și păzitor al cuvioșilor sihaștri, doar nu-s războinic eu din fire!"

18. Răspunse Dundubhi cu ochii plini de sângele mâniei:

19. - „Nevolnic dacă ești sau măcinat de frică, spune-mi cine ar vrea cu mine să se măsoare-n luptă!"

20. Văzând nerușinarea lui Dundubhi, care ca nimeni altul îl înfruntă, se-aprinde Himavān; măiestru însă fiind la vorbă, el îi răspunde:

21 - 23. -„ O, demon bătăuș! Vāli, fiul lui Indra, este puternic, netemător și vestit în războaie; el domnește în Kiṣkindhā, strălucitoarea cetate a maimuțelor *vanara*. E priceput la arme și plin de minte, desigur se va măsura cu tine ca Indra cu Namuchi! Dacă vrei cu dinadinsul să te-ncaieri, nu zăbovi, pornește către dânsul! E viteaz și greu de înfruntat!"

24 - 29. Turbarea lui Dundubhi atinse culmea auzindu-l pe Himavān; de îndată porni spre Kiṣkindhā, cetatea lui Vāli. Uriașul Dundubhi venea sub chip de bivol, negru

ca norul greu de apă adus de furtunile de toamnă, iar la porțile cetății stătu mugind cu glas puternic ca darabana *dundubhi*[34] cutremurând pământul. Rupea urlând copacii, țărâna o scurma sub copite, iar coarnele loveau în porți cu trufia unui elefant. Vāli nu mai răbdă să îl audă; ieși din cămările palatului urmat de femei precum Luna de roiurile de stele. Regele *vanara*, domnul pădurii, scump la vorbă, zise demonului:

30. -„ De ce lovești fără de rost în porțile acestea, Dundubhi? Te cunosc și știu că ești puternic; ai minte, pleacă viața să îți cruți!"

31 - 36. Răspunse astfel Dundubhi sfatului plin de-nțelepciune:

-„ Viteazule, nu îmi vorbi ascuns printre muieri! Te luptă singur tu cu mine, să-ți văd vârtutea! Mânia îmi înfrânez până în zori; în vremea asta dezmiardă-ți nevestele, dăruiește avutul tău în stânga și în dreapta, spune rămas bun supușilor și vieții, căci nu vei mai vedea pe nimeni! Privește cetatea în ceasul tău din urmă și vrednic cârmuitor găsește-i, dă un ultim sărut iubitelor - pentru tine o altă zi nu va mai fi! Dacă ucizi un om băut, pe cineva lipsit de apărare și prevedere sau un nevolnic faci un păcat, iar tu le semeni tuturor acestora!"

37. Vāli trimise la odăi femeile cu Tārā-n frunte, apoi grăi rânjind cu răutate:

38. - „Nu te-mbăta cu vinul trufiei, ci teme-te căci nu sunt moleșit de băutură! Am băut doar cupa pe care viteazul o închină înaintea luptei, când viața-n joc și-o pune!"

39 - 46. Mânios la culme, Vāli își potrivește la gât colanul[35] dăruit de Indra, tatăl său, și stă gata pentru luptă. Uriaș e Vāli cât un elefant, iar Dundubhi e cât un munte! Dar Vāli apucă demonul de coarne și în văzduh îl zvârle, apoi îl lovește de pământ, răcnind asurzitor. Groaznică e lupta dintre ei, căci biruința-nseamnă viață! Vāli lovea cu pumnii, cu genunchii, cu trunchiuri și cu bolovani, părând că-i însuși Indra! Dundubhi slăbește-ncet în vlagă și curaj, iar Vāli se învârtoșează! Aruncat din nou în cer, se prăbușește Dundubhi, sângele-i țâșnește prin răsuflătorile trupului și viața-l părăsește!

---

[34] Joc de cuvinte în original: *dundubhi* este toba mare de război, dar și numele personajului.
[35] Era un colan magic din aur care înjumătățea puterile dușmanului; Vāli îi arată pandantivul lui Dundubhi, apoi îl așează la loc pe piept.

47 - 48. Nechibzuind destul, biruitorul Vāli aruncă leșul cu putere, la o *yojana* depărtare, doar cu o singură mișcare a brațelor vânjoase. Dar din botul diavolesc se scurgea sânge, picăturile duse de vânt întinând sălașul înțeleptului Mataṅga.

49 - 50. -„ Ce duh mă pătează cu a lui necurăție?" se întreabă înțeleptul. „Cine-i nemernicul spurcat, lipsit de minte și plin de-atâta răutate?"

51 - 52. Vestitul *muni*, ieșind din sihăstrie, văzu pe jos trupul fără viață al demonicului bivol. Puterea lui cea sfântă îi arătă pe data vina regelui maimuță; blestem cumplit rosti atunci Mataṅga:

53 - 58. - „Precum un fiu îmi este drag codrul acesta și cu puterea mea l-am ocrotit întotdeauna! De-acum până în veci acela care mi-a spurcat pădurea cu sângele de diavol nu poate piciorul să și-l pună aici, căci va pieri pe dată! El nu poate de sălașul meu să se apropie la mai puțin de o *yojana*! Toți pomii mei sunt pârjoliți de acei stropi de sânge! De aceea, maimuțele ciraci de-ai lui Vāli să nu mai zăbovească pe aci să roadă rădăcini, frunze ori lăstari sau fructe! Au vreme până mâine să dispară de aici, altfel în stane îi voi schimba și împietriți ei vor rămâne cu miile de ani!"

59. Auzindu-l, *vanara* au fugit din codru; a întrebat Vāli:

60. -„De ce ați părăsit adăpostul sigur al pădurii lui Mataṅga, venind în fața mea?"

61 - 65. Deodată toți au început a povesti despre blestem. Vāli a mers să îl implore pe marele *riși* să ridice-afurisenia, dar acesta ușa i-a închis în față. Vāli de frica blestemului n-a mai călcat prin aste locuri, ba chiar se teme să privească spre vârful Ṛśyamūka. Știind aceasta, eu m-am adăpostit aici, împreună cu sfetnicii ce mi-au rămas.

66 - 69. Movila uriașă de oase pe care o vezi e tot ce a rămas din Dundubhi, pe care Vāli dintr-o toană l-a azvârlit cu trufie până aici, iar acești șapte arbori uriași *sala* pot fi rupți de Vāli cu brațele-i vânjoase. Astfel, Rama, vreau să poți judeca puterea lui Vāli și să chibzuiești dacă îl poți înfrânge-n luptă!"   Lakșmana surâse și grăi: „Oare ce te-ar putea liniști, Sugrīva?"

70 - 72. -„ Vāli avea obiceiul să îndoaie trunchiurile groase unul după altul: dacă Rama poate să fărâme unul din ele cu săgeata și dacă poate să arunce oasele lui

Dundubhi, cu o singură lovitură de picior, departe cât de două sute de ori zborul săgeții plecate din arc[36] atunci voi putea crede că Vāli va pieri de mâna lui Rama!"

73. Sugrīva tăcu o clipă, apoi vorbi din nou, căci Rama avea mânie-n ochi:

74 - 81. - „Vāli este viteaz de seamă, vestit pentru îndrăzneala și curajul fără margini; el a ucis în luptă voinici netemători și este neînfrânt! Nici zeii nu pot făptui asemenea isprăvi! De aceea, temându-mă de el, mi-am făcut sălaș pe Ṛśyamūka și rătăcesc prin codru cu Hanumān și ceilalți sfetnici credincioși; nu-mi voi părăsi limanul acesta, căci eu știu că regele *vanara* - chiar dacă e nevrednic - nu poate fi vreodată biruit! Rama, am găsit în tine un prieten adevărat și de nădejde, ești pentru mine la fel cu Himavān, adăpost în vreme de restriște! Eu cunosc preabine puterea mișelului meu frate, însă pe tine nu te-am văzut în luptă! De frică sunt cuprins, căci faptele-i îngrozitoare îndrăzneala mi-au ucis! Nu vreau să crezi că mai prejos eu te socot, că vreau să te-nspăimânt sau că mă-ndoiesc de vrednicia ta! Văd puterea ta, cuvântul tău arată vitejia care iese la iveală ca jarul de sub spuză!"

82. Zâmbind din nou, îi răspunde Rama lui Sugrīva, cel cu suflet mare:

83. - „Va trebui atunci să-ți dovedim puterea noastră, iar eu voi face să te minunezi!"

84 - 85. Zise și lovi cu degetul cel mare de la picior grămada de ciolane, aruncând-o până la zece *yojana* depărtare, fără măcar piciorul să-și ridice!

86. Dar iar grăi cu rost Sugrīva maimuțelor și celor doi frați:

87 - 93. - „Prietene, atunci când Vāli a aruncat demonul aici, fratele meu era istovit de luptă, amețit de băutură, iar leșul era îngreunat de carne și de sânge; acum, mlădiță din Raghu, sunt oasele secate, descărnate, un braț de paie uscate, pe care cu forța ta cea mare ușor le-ai aruncat! De aceea nu pot spune dacă puterea ta e cu adevărat mai mare! Pentru a mea încredințare străpunge cu săgeata unul din copacii care-au crescut gigantici; înstrunează arcul, întinde-l până la ureche și slobozește săgeata uriașă! Ai cuvântul meu: dovadă îndeajuns va fi fărmatul *sala* pentru mine! Te voi socoti, o, rege, fără pereche printre oameni, precum Soarele pe cer, Himavān între munți și leul printre fiare!"

---

[36] Textual: două sute de lungimi de arc. Distanța trebuie să fie comparabilă cu aruncarea lui Vāli; punând în relație lungimea unei *yojana* - aprox. 10 -16 km - obținem pentru unitate 50 - 80 m, ceea ce este verosimil pentru bătaia unei săgeți.

1 - 7. Ascultând cuvântul blând al lui Sugrīva, Rama își luă arcul înspăimântător, îl înstrună, făcând să răsune zările de zumzetul coardei și spre copacii *sala* ținti. Săgeata aurită, pornită din brațul său puternic, străpunse șirul celor șapte trunchiuri, apoi coasta muntelui, până-n afundul gliei; peste o clipă darda fermecată se-ntoarse singură în tolbă, zburând ca gândul! Prințul *vanara* privi uimit acestea; cuprins de bucurie, el se-nchină în fața lui Rama cu brațele-ndoite, plecându-se atât de-adânc încât podoabele-i de aur atingeau pământul. Sugrīva grăi astfel spre Rama, viteazul între cei viteji:

8 - 11. -„ Tu, cel mai puternic printre oameni, o, stăpâne Rama! Săgeata ta ar putea ucide zeii, pe Indra chiar, dacă te-ar întâlni în bătălie! Dacă ai putut străpunge șapte *sala* uriași, un munte, apoi săgeata ajuns-a în tărâmul pe care pământul îl ascunde, cine oare ar cuteza să te înfrunte? Tristețea mea s-a risipit în fața fericirii de a avea în tine un prieten asemeni lui Indra și Varuṇa ! De dragul meu ucide-l pe Vāli, care nu mi-e frate, ci dușman!”

12. Rama îl îmbrățișă pe chipeșul Sugrīva, răspunzându-i cu vorbe pe care și Lakșmana le încuviințează:

13. - „O, Sugrīva, pe dată te gătește! Noi de-aici cu grabă vom porni către Kișkindhā, înainte deci purcede și pe fratele nedemn la luptă cheamă-l!”

14 - 23. Porniră toți către Kișkindhā, cetatea domnească a lui Vāli și se pitiră după copacii în codrul des. Sugrīva își strânse straiul la mijloc, încingându-l bine, apoi răcni îngrozitor, părând a sparge chiar tăria cerului, iar glasul lui pe Vāli îl chema. Pe dată Vāli iese din palat fierbând de furie, așa cum Soarele se-ntoarce iute pe cer înainte de-a apune în ocean. Se-nfruntă cei doi frați fără cruțare cu brațele, cu pumnii și picioarele, părând a fi în lupta lor turbată la fel cu Budha și cu Aṅgaraka![37] Leiți erau cei doi unul cu altul, așa cum sunt cei doi Aśvini; privea cu arcu-n mâini Raghava și nu putea ținta s-o aleagă. La urmă, vlăguit de Vāli, nevăzându-și ocrotitorul, Sugrīva fugi spre Ṛśyamūka. Sleit era și plin de sânge pe tot trupul, iar Vāli venea furios din urmă când ajunse-n în ținutul păzit de-al sfântului cuvânt. Vāli

[37] Budha este planeta Mercur, iar Aṅgaraka este Marte.

de blestem aminte își aduce, așa că se întoarce spre cetate spunându-i fratelui: „De astă dată ai scăpat!”

24 - 25. Rama și Lakșmana sosesc și ei apoi; Sugrīva ținea ochii în pământ, furios și rușinat. Zise:

26 - 27. -„ Rama, mi-ai arătat cât de puternic ești, mai îndemnat să-l înfrunt pe Vāli, atunci de ce ai îngăduit să mă loveasc-atât? Dacă nu spuneai că-l vei ucide, eu nu plecam din adăpost!”

28. Răspunse Rama:

29 - 39. -„ Dragul meu, lasă furia; ascultă mai întâi de ce săgeata nu a zburat din arc! Tu și Vāli leiți sunteți în toate: la trup, mișcări, podoabe! Nu am putut găsi ceva la unul, pe care celălalt nu-l are! Aidoma sunt vocea, vitejia, crăiasca vrednicie! Uimit am fost - nu puteam la noroc să slobozesc săgeata ucigașă, când aș fi distrus tot ce sperăm noi amândoi! Nechibzuit eram ca un copil, dacă te primejduiam! Păcat fără pereche e să omori pe cel pe care l-ai luat sub scutul tău! Lakșmana, Sita și cu mine suntem în grija ta, tu ești nădejdea noastră! Prințe *vanara*, nu te-ndoi de mine; pornește iar la luptă - într-o clipă săgeata mea-l va face pe Vāli țărâna să o muște - dar poartă un semn, să te pot cunoaște în încleștare! Lakșmana, văd un lujer cățărător de *gajapușpī* [38] plin de minunate flori - culege-l și împletește o ghirlandă pentru gâtul lui Sugrīva.”

40 - 42. Atunci Lakșmana se urcă pe coasta muntelui, culese lujerul încărcat de flori și îl strânse bine la gâtul lui Sugrīva; astfel împodobit, Sugrīva părea un nor de ploaie-n asfințit pe lângă care zboară stoliți cocorii. Porni apoi din nou către Kișkindhā, cetatea lui Vāli, să împlinească voia lui Rama.

13

1 - 2. Rama porni atunci alături de Sugrīva spre Kișkindhā, cetatea apărată de voinicul Vāli. Avea cu el arcul cel mare și săgețile poleite cu aur, aducătoare de izbândă, strălucitoare ca razele de soare.

---

[38] Numele unei liane: „floarea elefantului”.

3 - 4. Sugrīva cel cu gât puternic și Lakșmana mergeau în frunte, deschizându-i calea lui Rama, iar în urma lui veneau Hanumān viteazul, neînfricații Nala și Nīla, Tāra[39] căpetenia peste căpitani în oștile *vanara*.

5 - 13. Vedeau pe lângă ei copaci încovoiați de-atâtea flori, ape bogate curgând spre ocean, țancuri de munte, grote mari - adevărate case - și peșteri parcă de zei închipuite, iazuri pline de lotuși îmbobociți pe apa limpede precum o nestemată și stoluri de păsări[40] cu glas încântător. Alături de drum, cerbi netemători pășteau frageda iarbă. Elefanți uriași cât munții, cu sângele fierbinte și colți mari, cu trupuri prăfuite, singuratici nori cenușii, loveau în coasta muntelui sau rupeau zăgazul iazurilor. Acestea toate vitejii le vedeau în codru și pe cer, cu pas iute urmându-l pe Sugrīva. Mergând astfel, Rama privi mulțimea de copaci și grăi:

14 - 15. -„ E crângul acesta des frumos fără de seamăn, doar norii adunați grămezi pe cer i-ar fi pereche! Prietene, oare îmi poți spune taina lui?"

16. Atunci Sugrīva începu a povesti:

17 - 26. -„ Vlăstar al lui Raghu, aceasta este o sihăstrie; osteneala drumului se stinge printre copacii încărcați de roade din nesfârșitele-i grădini, unde mai afli rădăcini gustoase și apă din belșug! Trăiau aici șapte ermiți, numiți «cei șapte înțelepți». Aveau un greu canon, căci ei stăteau de ramuri agățați - picioarele-n văzduh iar capul adâncit în lac; o dată doar, la șapte zile, ei se hrăneau cu aer! Nesmintit ei astfel au urmat a-și duce traiul șapte veacuri, apoi, cu trup cu tot, ei au plecat spre ceruri! Acest loc e ocrotit mai bine de copaci decât cetatea de zidurile ei; nici Indra cu al său popor de zei și demoni nu ar putea pătrunde înăuntru! Vietățile pădurii de el se feresc înspăimântate, căci dacă păsări sau jivine ar intra neștiutoare, niciuna nu s-ar înturna vreodată! Se aude sunet dulce de flaute și clinchet de brățări ale nimfelor dănțuitoare; de acolo boarea vântului aduce miresme zeiești și veșnic de la sine ard sfintele vetre întreite, iar fumul urcă strălucitor peste vârful copacilor, roșu precum picioarele columbei! Rāghava, păziți de rău sunt cei ce smeriți se-nchină lăcașului și «celor șapte înțelepți»; de aceea, te roagă lor împreună cu Lakșmana!"

---

[39] Tāra este un nume masculin, terminat în [a] scurt, care nu trebuie confundat cu numele soției lui Vāli (v. *sarga* 15), Tārā - acesta se termină în [ā] lung deoarece este feminin. Tāra=„cel care salvează/ ajută", în timp ce Tārā=steaua; v. Huet, s.v. *tāra*.

[40] Se enumeră din nou: „rațe, lebede, bâtlani, *vañjula*, *cakravāka*, alte păsări de baltă asemănătoare".

27 - 30. S-au închinat atunci Rama și Lakșmana, Sugrīva și *vanara*, stăruind cu gândul la sufletele mari ce-au viețuit acolo. Porniră iar, cale lungă străbătând către Kișkindhā; au strâns puternic armele în pumni când ținta au zărit, doar ei voiau să cucerească cetatea păzită de Vāli, fiul lui Indra, și să-l ucidă pe al ei stăpân.

<u>14</u>

1 - 4. Pe dată ajunseră ei la Kișkindhā, cetate de scaun a lui Vāli; stând ascunși în desișul codrului ei așteptau la pândă. Sugrīva, *vanara* cu vânjoasă cerbice[41], privi în preajmă și spumegă de amarnică mânie. Într-un glas tunând precum norul de furtună ce zdruncină tăria cerului, el și frații-ntru restriște pe Vāli îl desfid. Sugrīva cel priceput la multe, asemenea cu Soarele la chip, cu leul la mișcare, grăiește către Rama:

5 - 6. - „Iată-ne la porțile boltite și împodobite cu flamuri ale cetății; ele se pot deschide cu măiastru meșteșug[42], prinzând în mreje vrăjmașii pentru mulțimea de războinici de pe ziduri. De aceea, viteazule, la timp nimicește-l pe Vāli, așa cum la vremea potrivită din steblă rod se naște".

7. Astfel răspunse dreptul Rama, spaima dușmanilor, la îndemnul lui Sugrīva:

8 - 18. -„ Porți la gât liana ruptă de Lakșmana, semn limpede pentru mine să te cunosc în luptă. Sugrīva, lasă-mă să-ți văd dușmanul cu chip înșelător de frate: doar cu o săgeată te scap de groază, iar Vāli în țărâna pădurii se va prăbuși! Dacă Vāli se ivește-n fața mea nu va scăpa - nu vei putea vreo vină să-mi găsești! Săgeata mea a străbătut în fața ta prin șapte trunchiuri mari de *sala*, la va face cu Vāli! Nu am mințit vreodată, oricât de amară mi-a fost soarta, nu o fac nici de astădată: eu îmi voi plini cuvântul la fel cum crește lanul când ploaia vine la timpul potrivit, trimisă de

---

[41] *vipulagrīvaḥ* poate fi tradus atât în sens literal „cu gât puternic" cât și metaforic „cu voce puternică".
[42] *Yantra* înseamnă „mașinărie, mecanism" dar și simplu „ zăvor, închizătoare", primul sens fiind predominant - v. Huet, s.v.

zeul zeilor[43]! Sugrīva, scoate strigătul de luptă, să iasă afară Vāli împodobit cu lanțul lui cel fermecat; nu va-ntârzia, căci e mândru, netemător și peste măsură iubitor de luptă, iar vitejii nu dau înapoi când domnițele îi văd luptând!”

19 - 22. Atunci Sugrīva cel cu blană aurie răcni cu glasul său puternic, de parcă cerul în țăndări voia să îl prefacă: la sunetul îngrozitor vacile încep să fugă cum fug nobile fecioare de barbarii năvălitori pe care regele nevrednic nu poate să-i alunge, cerbii stau năuciți precum trăpașii răniți în bătălie, iar păsările sunt stele căzătoare. Fiul Soarelui, îmbărbătat de curajul ce crește în inima-i vitează, își strigă chemarea ca tunetul furtunii, ca valul tălăzuit de vânt în mijlocul oceanului.

15

1 - 6. Din tihna domneștilor iatacuri, aprigul Vāli aude strigătul de luptă al regescului său frate. Glasul care tulbura întreaga fire pe rege-l întărâtă și, palid de mânie, părea Soarele umbrit de Lună ori eleșteul tulburat și văduvit de lotuși, căci ochii-i ardeau și colții groaznici <i se ițeau în colțurile gurii>. Degrabă el pornește cu pași mari, cutremurând pământul. Regina Tārā cu dragoste-l privește, îl prinde-n brațe și cu înțelepciune îi grăiește:

7 - 9. -„Viteazul meu soț, mânia te-a copleșit cu totul, precum potopul care umflă râul! Dreptate ai, desigur, dar depărtează de tine furia, la fel cum înțeleptul aruncă ghirlanda ofilită! Pornește la luptă abia mâine - nu-ți vei umbri prin asta faima cu nimic! Nu-i bună atâta grabă; ascultă-mi îndreptățitele temeiuri.

10 - 14. Sugrīva te-a înfruntat în urmă cu prea puțină vreme; l-ai făcut să fugă fără să privească înapoi - de ce acum se-ntoarce, el, frântul în bătaie? Pentru trufia lui și hotărârea care-l mână neclintit la luptă el trebuie să aibă un sprijin neștiut, dar de nădejde! Sugrīva e-nțelept din fire; dacă își face un prieten îl pune la încercare!

15 - 21. Viteazul meu soț, astăzi al nostru fiu Aṅgada[44] a aflat de la iscoadele din codru și mi-a dat de știre că Rama și Lakșmana au venit să îl ajute pe Sugrīva! Ei sunt doi fii ai regelui din Ayodhyā, viteji nebiruiți în luptă, născuți din stirpea lui Ikșvāku. Rama, vestit în lume că pe câmpul de luptă dușmanii își zdrobește, e o

---

[43] *śatakratuḥ* epitet al zeului Indra: „cel care a adus o sută de sacrificii (subînțeles *aśvamedha*)”.
[44] *aṅgada* ca substantiv comun înseamnă „brățară purtată pe braț”.

urgie ca focul de pe urmă când vremea se sfârșește; pentru cel drept el însă e adăpost precum copacul falnic, pentru sărman e un liman, pentru necăjit e ultima nădejde, de aceea faima lui este îndreptățită! Rama e bun cunoscător al *Vedelor*, dar a-nvățat de asemenea știința lumii noastre. El se arată urmaș vrednic al tatălui său, povețele urmându-i neclintit. Virtuțile care-l împodobesc sunt nestemate la fel de multe ca în Himalaya[45]; Rama e neîntrecut în cutezanță și de neînfrânt în luptă, nu îți dorești cu el să te-nvrăjbești!

22 - 28. Din dragoste îți spun acestea, viteazul meu bărbat, pentru a nu disprețui potrivnicul care te înfruntă! Ascultă-mi sfatul, o, rege! E bine să te împrietenești cu Rama. Pentru aceasta dă-i înapoi rangul domnesc lui Sugrīva, uită dihonia dintre voi! E fratele tău mai mic, de aceea se cuvine de tine să fie ocrotit - orice ar fi, oriunde-ar fi, el frate îți rămâne! Printre rudenii eu nu-ți aflu pe altul deopotrivă - dă-i rangul și cinstea cuvenite, dă-i bogății destule și de tine-aproape tu îl ține! Frățeasca dragoste arată-ți pentru Sugrīva cel cu cu vânjoasă cerbice, căci acum nu ai de ales![46]

29 - 30. Rogu-te, m-ascultă ca pe un voitor de bine și spusa îmi cântărește fără grabă! Nu te lăsa purtat de marea ta mânie, mintea îți liniștește și chibzuiește la sfatul meu cel bun. Nu poți lupta cu regele din Kosala, cel ce seamănă cu Indra, căci nu sunteți deopotrivă!"

31. Dar vorbele pline de înțelepciune ale Tārei nu-l înduplecară pe Vāli, căci ceasul îi sosise, iar ursita nu-i îngăduia să o asculte.

16

1. Răspunse mâniat Vāli reginei Tārā, cea cu fața ca o lună plină:

2 - 10. -„Frumoasa mea, cum vrei să-ndur ca prâslea să mă-nfrunte mugind nebun? E mult mai rău ca moartea pentru mine, viteaz neînfricat, să-ndur insulta, când nicicând eu nu m-am tras înapoi din bătălie! Sugrīva, slabul de cerbice, urlă vrând

---

[45] Textual: „el este o mină de virtuți, la fel cum regele munților (Himalaya) este o mină pentru toate mineralele".

[46] Pledoaria reginei Tārā trebuie înțeleasă în spiritul vechiului adagiu „ține-ți prietenii aproape și dușmanii și mai aproape".

luptă voinicească, iar eu să fug? Prințesă sfioasă, nu-i potrivit trufia să-i înghit, nici strigătul de luptă! Nu poate Rama să mi facă rău, dacă e următor al *dharmei*, nu te teme! Poate un astfel de om păcătui? Destul - acum cu celelalte soațe împreună te du-n iatac și nu mă mai urma! Am văzut grija ta și dragostea ce-mi porți. Nu te teme! Voi lupta cu Sugrīva, așa cum își dorește, dar îl voi lipsi de ifos, nu de viață! Trunchiuri de copaci și pumni nenumărați l-or potopi în luptă și va fugi mâncând pământul, căci Sugrīva, cel cu mintea întoarsă către rele, nu poate sta o clipă în fața mea! Un sfat mi-ai dat din inimă, o, Tārā, dar ajunge! Pe viața mea, mă voi întoarce biruitor la tine după o scurtă luptă cu prâslea!"

11 - 12. Suspinând, Tārā cea cu vorba înțeleaptă adio-i spune îmbrățișându-l, îl salută dându-i ocol[47], îi urează biruință binecuvântându-l, apoi se ascunde întristată cu doamnele-mpreună în tainiți de iatac[48].

13 - 19. De îndată, Vāli iese din cetate; mânia îl face să gâfâie, să șuiere precum uriașa cobră pe când cu ochii vrăjmașul își caută în toate părțile. Pe Sugrīva îl vede strălucind în nimb de aur, cu brâul bine strâns pentru-nfruntare. Vāli mijlocul și-ncinge la rândul său și cu pumnii sus pornește spre Sugrīva. Fratele mai mic se-apropie cu pumnii strânși de Vāli, purtătorul auritului colier[49]; acesta cu ochii înroșiți de furie îi strigă:

20. -„ Nu-mi voi descleșta degetele din pumnul meu iute și puternic decât după ce viața ți se va scurge sub lovituri!"

21. -„ Eu te voi lipsi de viață sfărâmâdu-ți țeasta cu pumnul ăsta!" - răspune furios Sugrīva și-l privește țintă.

22 - 30. Vāli lovește întâi - trupul lui Sugrīva pare un munte din care izvorăsc pâraie sângerii, dar Sugrīva nu se lasă doborât, ci, înfuriat, el smulge din rădăcini un falnic *sala* și seceră la rându-i fulgerător trupul lui Vāli, așa cum trăsnetul un pisc semeț

---

[47] Semn de maxim respect atât în India cât și în China budistă -v. *Călătorie spre vest*. *svastyayanam kṛtvā*, tradus prin „binecuvântându-l", este un obicei mai complex decât simpla rostire, practicat de femeile din familie atunci când fiul sau soțul pornește la război.
[48] *antaḥpura* : gyneceu, camera/apartamentul femeilor.
[49] Textul atrage atenția asupra talismanului lui Vāli, despre care s-a vorbit în distihul 4,11,39. Sugrīva poartă o ghirlandă din liane, pentru a putea fi deosebit de fratele său. Este poate vorba de o formă subtilă de al pune în inferioritate pe Indra față de Viṣṇu/Rama: talismanul de aur nu îl poate apăra pe Vāli, fiul marelui zeu.

lovește. Se clatină Vāli sub izbitură precum corabia mult încărcată pe furtună. Se luptă cei doi cu îndârjire și groaznici sunt la-nfățișare, iar în agerime și-n iuțeală sunt doi Garuda! Atât de cruntă-i lupta lor că doar o bătălie între Soare și Lună i-ar fi pe potrivă! Totuși mai voinic și mai puternic este Vāli; fiul Soarelui, Sugrīva, istovește dar istețimea își folosește[50]. Lovesc cei doi cu unghiile, cu pumnii, cu picioarele, cu trunchiuri de copaci, lupta lor e războiul dintre Vṛtra și Vāsava[51], iar ei se scaldă-n sânge, izbindu-se ca doi nori pe cerul de furtună.

31 - 39. Atunci Rama îl deosebește pe Sugrīva, care cu ochii căuta un ajutor să-l scape de la ananghie. Rama alege o săgeată ca o năpârcă zburătoare și pe coarda arcului o pune, iar struna slobozită răsună năucitor gonind păsări și jivine ăn patru zări. E fulger însoțit de tunet săgeata și se-nfige în pieptul lui Vāli. Uriașul se prăbușește, așa cum flamura se pleacă pe pământ în luna Aśvinilor, la lună plină, spre al cinsti pe Indra. Săgeata țintită de Rama, cel mai bun dintre oameni, bătută-n aur și-n argint, ardea ca ochiul din fruntea lui Rudra când aprinde ultimul pârjol, iar Vāli e steag căzut, un falnic *aśoka* dezrădăcinat din munte, plin de flori ca sângele de roșii.

<u>17</u>

1 - 12[52]. Vāli, vajnicul războinic, s-a frânt dintr-o dată ca un copac uriaș și zace în țărână; pământul pare întunecat deodată, precum cerul când Luna de pe el dispare. Nu-l părăsesc cu totul nici viața, nici măreția falnicului trup, nici curajul, căci talismanul fermecat le ține încă în ființă. Strălucește darul lui Indra bătut în diamante, iar Vāli pare un nour cu marginile aurite de soarele-n amurg. Săgeata care l-a străpuns la rândul său lucește, luminându-i drumul către ceruri.

Se-apropie de el Rama și Lakṣmana, admirându-l pe fiul lui Indra, pe Vāli căzutul în luptă: cu pieptul gigantic, fața de aur, ochii verzui el seamănă cu focul care se stinge,

---

[50] Textul are aici variantele *darśayāmāsa lāghavam* „arătând iscusință” și *darśayāmāsa rāghavam* „uitându-se după Rāghava”, în funcție de sensul dat radicalului *dṛś* - v. Huet, s.v.
[51] Epitet al lui Indra.
[52] Originalul are în acest loc multe repetiții, reușite poetice în limba sanscrită, dar care în traducere riscă să reducă impactul emoțional asupra cititorului. Păstrând fidelitatea față de sensul frazelor, am concentrat și - în parte - rearanjat ordinea propozițiilor, ținând seama de cerințele limbii române. V și nota la *śloka* 30.

deși precum Indra el pare de neînfrânt și de neoprit ca Vișnu; căzut este Vāli pe pământ - cum fost-a odată Yayāti[53], cum fi-va la sfârșitul vremii chiar Soarele, vlăstarul lui Aditi.

13. Văzându-i venind pe urmașii lui Raghu, Vāli rosti mândru aceste drepte vorbe:

14 - 20. -„Rama, ești prinț din neam de seamă, fiu de împărat, vestit pentru mintea sclipitoare, frumusețe și urmarea dreptelor învățături; ce bună faim-ai dobândit lovindu-mă când eu luptam cu altul? Eu auzeam: «Rama e din stirpe nobilă, plin de măreție, îndurător, purtând supușilor de grijă, milos, plin de-nflăcărare să facă fapte bune și pentru toate cunoscând vremea potrivită!» O, rege! Stăpânirea de sine, iertarea, dreptatea, statornicia, cinstea neabătută, curajul și pedepsirea celor făcători de rele, acestea sunt virtuțile care, plămădite într- un crai, îl fac să fie rege vrednic. Eu am crezut că astă înzestrare o ai tu, urmaș de vrednici împărați; de aceea am pornit să lupt cu Sugrīva, deși am fost altfel sfătuit de Tārā. Gândeam în sinea-mi: «ar fi o faptă nevrednică de Rama să mă lovească pe la spate, când eu mă lupt cu altul!»

21- 24. Nu știam eu, bietul, că sufletul ți-ai dat pierzării și flamura dreptății o poartă un păcătos cu chip nevinovat! N-aveam habar că ești înșelător precum fântâna cu gura ascunsă sub un strat de paie, ca focul ce mocnește viclean pe sub cenușă! N-am nicio vină-n fața ta: nu ți-am călcat eu țara, n-am jefuit cetatea ta de scaun, ocară eu nu ți-am rostit vreodată! Sunt un *vanara* trăind prin codru, hrănindu-mă cu fructe și cu rădăcini; de ce m-ai lovit astfel când eu luptam cu altul, nu cu tine?

25 - 28. O, fecior de împărat, ești chipeș, falnic și vestit - pe trupul tău se pot citi semnele dreptății tale înnăscute. De ce ar făptui ceva atât de crud un *kșatriya*, un învățat cumoscător al Vedelor, care știe fără greș ce-i bine și ce-i rău? De ce ar ascunde această faptă rea în văluri de bine prefăcut? Născut din os domnesc, având o faimă bună, cucernic întru *dharma*, tu te arăți deodată nevrednic de stirpea ta și de straiul smerit pe care-l porți! Acestea sunt virtuțile regești: înțelegerea, dărnicia, răbdarea, sinceritatea, statornicia în curaj și pedepsirea făcătorilor de rele!

[53] Rege mitic; după o viață plină de plăceri, devine ascet, ajungând la o vârstă foarte înaintată, iar Indra îl cheamă în paradisul său - v. Huet s.v.; una din edițiile indiene adaugă că, ajuns în fața lui Indra, Yayāti se laudă cu meritele sale, iar zeul îl aruncă din cer.

29 - 30[54]. Sălbăticiuni suntem noi, *vanara*, și ne hrănim cu roade din copaci, cu rădăcini, precum ne este firea! Nu are țara noastră aur, argint, ascunse bogății care pe oameni îi îndeamnă la lupte și la jaf! Ești om, o, Rama, nu jivină! De ce te lupți cu mine - pentru fructele pădurii?

31 - 34. Virtuți regești ce vin perechi sunt înțelepciunea și măsura, pedeapsa și-ndurarea; nestăpânirea prințului nu trebuie să le-ntineze! Pentru tine te mână doar placul tău - să-l împlinești, cu arcul și săgeata; la mânie uiți ușor cuviința împărătească! Stăpân ești peste oameni dar fățarnic în dreptate; nici interesul nu-ți cunoști măcar să cauți bogăție, căci simțurile te poartă spre năluciri și vise! Vlăstar din spița lui Kākustha! Ai săvârșit o faptă groaznică: m-ai săgetat, rănindu-mă de moarte, deși nevinovat eram față de tine! Asemenea păcat cum vei face să fie uitat de oamenii cei sfinți și cuvioși?

35 - 36[55]. Sunt mulți păcătoșii pe care fără-ndoială Tartaru-i înghite: cei care au ucis un rege, un brahman, o vacă sau un prieten; ucigașul care află bucurie în crimele-i fără de rost; hoții și cei netemători de zei; acela care se însoară mai înaintea fratelui mai mare; cel care cu rea voință pe alții pârăște, avarul mizerabil; ucenicul care necinstește soția învățătorului[56] - au toți parte de cea mai rea pedeapsă!

37 - 39. Rāghava, brahmanii și *kșatriya* au voie să mănânce doar cinci vietăți cu cinci degete la mâini și la picioare: porcul spinos, mistrețul, șopârla <apei>[57], iepurele și broasca țestoasă! Dar eu sunt necurat pentru prea-sfinți și cuvioși ca tine: blana, pielea, carnea și oasele mele sunt ocolite de învățați și cei întregi la minte! Fără rost tu m-ai ucis!

---

[54] *Sarga* aceasta este văzută în feluri diametral opuse în cele două traduceri indiene de referință pe care le-am folosit. *Valmiki Ramayana* interpretează versurile ca antifraze - afirmă ceea ce aparent resping -, în timp ce *Valmiki Ramayanam.iitk* omite câteva *ślokaḥ* și redă versurile *ad litteram*, dar traducerea nu este coerentă. Evident este nevoie de introducerea câtorva cuvinte suplimentare pentru o mai bună înțelegere. Textul meu este un compromis între variante.
[55] Parte dintre aceste păcate sunt cuprinse în legile lui Manu, XI.
[56] Este vorba despre un învățător spiritual -*guru*.
[57] Huet echivalează atât *śalyaka* cât și *śvāvidha* cu „porc-épic”, în timp ce traducătorii indieni vorbesc fie de „un fel de rozător sălbatic” și „un fel de mistreț” fie de „porc spinos” și de „arici”. Pentru *godhā* nici Huet nici Monier-Williams nu dau un sens potrivit; Sanskrit Dictionary for Spoken Sanskrit îl traduce „Iguana”; edițiile indiene vorbesc de „o șopârlă cu o putere nemaipomenită de a apuca” sau mai simplu de un „aligator”, deși nu există această specie în India.

40 - 41. Adevăr grăit-a Tārā și prea bine a știut ea totul; sfătuindu-mă de bine ea îmi vorbea, dar nu o ascultam orbit de marea mea trufie, iar acum ursita mă ajunge. Un bărbat nevrednic nu poate soția să își apere - iar tu lumii acesteia îi ești un soț nevrednic[58], o Kākustha!

42 - 44. Trădător, necinstit și rău, cuvios fățarnic ros de păcate până la măduvă - cum s-a putut ca măritul Daśaratha să zămislească un astfel de urmaș? Ai încălcat tot ce însemna vrednică purtare clădită de înțelepți pe-nvățătura *dharmei*! Un elefant pe nume Rama a sfărmat lanțul obiceiului străvechi care-i cetluia piciorul și m-a nimicit azi cu o săgeată chemată <în zadar> „dreptate"! nenorocită și murdară faptă, pe care drepții o vor disprețui! Putea-vei să răspunzi ceva cinstiților cucernici când te vor întreba despre aceasta?

45 - 47. O, rege! Vânjoșia ți-ai dovedit-o asupra celui care nu-ți făcuse nici un rău - de ce n-ai folosit puterea asta pe vrăjmași? dacă luptai cinstit, pe față, nu eu, ci tu te întâlneai cu Vaivasvata ! un războinic neînfrânt ca mine să fie ucis pe-ascuns de tine - la fel de bine un șarpe putea să mă învenineze pe când dormeam amețit de vin!

48 - 50. {Tu m-ai ucis spre a fi pe placul lui Sugrīva. Dacă întâi veneai la mine, eu pe Sita ți-o aduceam din prima zi, pe Ravana îl ucideam în luptă sau ți-l aduceam cu juvățul de gât! Ascunsă de-ar fi fost sub unda mării sau pe tărâmul celălalt, eu pe Maithilī o găseam și o aduceam la tine, așa cum a fost dusă Śvetā la Aśvatari!}[59]

51 - 52. Se cuvine și e drept Sugrīva să aibă domnia țării după mine. Dar nu-i fărâmă de dreptate să fiu ucis astfel - viața ni se sfârșește atunci când ne sosește ceasul, dar e vrednic de tine să reușești lovindu-mă din ascunziș? Răspunde-mi după ce mai chibzuiești."

53. Se chinuie amarnic mărețul fiu al regelui zeilor; cu trupul străpuns, cu gura iască, își pierde glasul și la urmă tace, privind spre Rama cel luminos ca Soarele.

---

[58] Logica frazei este următoarea: Vāli a fost un soț nevrednic pentru că nu s-a gândit la soarta reginei sale când a plecat la luptă, iar acum nu poate să o mai apere, în timp ce Rama nu poate apăra lumea de rele întrucât el însuși nu are calitățile necesare pentru a fi „soțul Pământului"; să nu uităm că Sita este „brazda", ivită din adâncul gliei, eroină/zeiță chtoniană prin excelență.

[59] Pasaj probabil interpolat, în orice caz contradictoriu față de restul cărții a patra, deoarece Vāli nu avea cum să cunoască amănunte despre răpirea Sitei.

18[60]

1 - 3. Rama a răspuns vorbelor aspre dar care păreau drepte, rostite cuviincios de Vāli, cel care acum avea mintea-ncețoșată de rana ucigașă; către cea mai vrednică maimuță, spre regele Vāli - biet soare fără strălucire, nor secătuit, foc ce se stinge - astfel Rama a grăit:

4 - 6. -„De ce mă dosădești cu-atât amar, când de *dharma*, *artha*, *kāma* și nici de mersul lumii tu n-ai niciun habar? De ce vorbești cu atâta ușurință, fără să-ntrebi bătrânii, pe înțelepții învățători? Pământul acesta cu munții lui, cu păduri și crânguri, cu oameni, păsări și jivine sunt toate ale regilor din stirpea lui Ikșvāku. Pedeapsa și răsplata țin asemenea de ei.

7 - 11. Bharata, cunoscător al *dharm*-ei, *arth*-ei și *kām*-ei, domnește peste acest pământ ca rege drept, pentru care vorba-i sfântă și fără ascunzișuri - el împarte mustrarea și răsplata. La porunca sa, noi doi și alții încă dintre regi cutreierăm această lume pentru ca *dharma* s-o împlinim în faptă. Din calea dreaptă cine se abate, când Bharata, un tigru printre regi, împărățește peste acest tărâm? Voia lui a fost ca noi toți, precum ne e menirea, să apărăm virtutea și *dharma* s-o păzim, iar cei care dreptatea o sfidează să-și primească osânda cuvenită.

12 - 14. Purtat de patimi, te-ai depărtat de dreapta cale a domnitorilor și *dharma* ai călcat - aceasta te-a pierdut! Trei părinți are cel ce urmează a dreptății cale: <firescul> tată, fratele mai mare și cel care îl hrănește cu înțelepciune[61]; la fel, fiul <din sângele său>, fratele mai mic, învățăcelul sunt toți fiii săi - astfel hotărât-a *dharma*!

15 - 16. O, maimuță săltăreață! Greu de pătruns e *dharma* în esența ei subtilă chiar de către cei mai cuvioși; sălășluiește-n inimile toate, prin ea, tot ce e viu cunoaște

---

[60] Replica lui Rama reprezintă unul din episoadele cele mai controversate ale epopeei, interpretarea sa variind după școli și exegeți. După părerea mea, trebuie să vedem aici nu atât o „duplicitate" a lui Rama, cât un stadiu foarte vechi al gândirii indiene, corespunzând sofisticii grecești, un nivel în mod obligatoriu premergător logicii constituite. Dacă distihurile 1-36 se axează pe moralitate, 37-44 argumentează pornind de la opoziția om-animal, ceea ce este surprinzător față de atitudinea cavalerească a lui Vāli, recunoscută în restul acestei cărți. Analiza acestui episod central în acțiunea cărții *Kișkindhā* este făcută de Rosalind Lefeber, *op. cit.*, pp. 45-50. V. și nota la 4,5, 22-24.

[61] Este vorba de magistrul său -*guru*.

binele şi răul! E firea ta uşoară din născare, sfetnicii tăi au minţile necoapte - un orb din naştere ai fost, condus de cei care n-au văzut nicicând; cum oare ai putea tu *dharma* s-o pricepi?

17 - 21. Tu nu ai dreptate cu vorba rea şi mânioasă să îţi arunci dispreţul asupra mea; limpede voi arăta aceasta ca să-nţelegi pedeapsa care te-a lovit. Legea veşnică tu ai călcat, căci siluit-ai soţia fratelui mai mic, trăind cu Rūmā deşi Sugrīva este încă-n viaţă; de aceea osânda-i meritată! Eu nu văd altă cale decât pedeapsa cuvenită, atunci când cineva de bună-voie calcă obiceiu-ndătinat şi *dharma*, o rege al neamului *vanara*!

22 - 25. Războinic sunt, născut în neam de seamă şi nu pot păcatul să ţi-l fac uitat şi să te iert! Dacă neînfrânarea cuiva îl face să calce *dharma* faţă de vreo fiică, soră sau cumnată, *smṛti*[62] îi cere cu viaţa să plătească. Bharata e un rege vrednic care *dharma* o urmează-ntocmai, iar noi porunca îi ascultăm, pedepsindu-i pe nelegiuţii duşi de desfrânare dincolo de lege; cum ai putea să scapi atunci de a ta osândă?

26 - 27. Neclintită e prietenia mea cu Sugrīva, la fel cum e frăţia cu Lakşmana. Eu am jurat să îl ajut soţia să îşi recapete, din nou să ia domnia; el mi-a jurat la fel. Rostit-am acestea în faţa neamului *vanara*, cum aş putea să le încalc şi cinstea să-mi păstrez?

28 - 30. Eşti rege, deci te pleacă în faţa pedepsei pe care o cere *dharma*<pentru ştiutele păcate>, înţelege că este drept s-ajut un prieten fără vină aflat într-o strâmtoare. Tu ai fi făcut la fel dacă ştiai ce este *dharma*.

31 - 36. Ascultă ce a spus Manu, cuvinte drepte, mult preţuite de învăţaţi[63]:

«Dacă păcătoşii sunt pedepsiţi de regi, curaţi vor fi de vechea lor greşeală şi vor urca în rai alături de cuvioşii cei făcători de bine;

---

62 Tradiţia legii cutumiare; v. Huet, s.v.

63 «Un brahman care a furat aur se va duce la rege şi îşi va mărturisi fapta, spunând:„Stăpâne pedepseşte-mă!” Luându-i toiagul, regele îl va lovi o singură dată; prin moartea sa hoţul este purificat…», Legile lui Manu, XI, 100-101, ed. Oxford, 1886, p. 451.«Regatul regelui care îşi primeşte partea de bunuri (=venitul regal) deşi el nu pedepseşte hoţii va fi tulburat, iar el(=regele) va pierde cerul (= locul în rai)»; Legile lui Manu, IX, 254 pp. 386-387. Textul dintre paranteze îmi aparţine.

un hoț va fi curățat de vechiul său păcat dacă regele îl pedepsește sau îl iartă; însă regele va lua, iertându-l, asupră-și a fărădelegii pată.»

Demult, regele Māndhāta - strămoșul meu preavrednic de-amintire - a pedepsit amarnic pentru păcatul său un *śramaṇa*[64] cuvios; așa fac domnii ce se-ngrijesc de țară. Fărădelegi se-ntâmplă doar când regele nu e bun veghetor, dar atunci el trebuie greșeala să-și răscumpere cumva.

Viteazule, tu moartea nu-ți mai plânge! Nu suntem liberi niciunul dintre noi, ci sub porunca legii, și drept primit-ai osânda *dharmei*!

37 - 44. Tu, cel mai mare printre roșcatele ființe[65], ascultă încă o pricină îndreptățită ca să îți uiți mânia. Nu simt căință pentru fapta mea nicicum, căci pe față ori din ascunziș, oamenii prind jivinele cu lațul, cu momeala sau cu alte meșteșuguri. Fie că fug speriate sau stau neștiutoare, oamenii le hăituiesc și le omoară pentru carne, pentru blană și nu se rușinează; chiar *rājarșii*[66]cei pricepuți în spusa *dharmei* vânează deseori! Aveam tot dreptul să te săgetez - chiar dacă pe Sugrīva-l înfruntai - căci fiară ești de prin copaci[67]! O, tu cel mai bun dintre *vanara*, de la rege izvorăsc *dharma*, viața și norocul! Nu-i răni, nu-i ocărî țipând, nici nu-i disprețui, căci zei întrupați ce umblă pe pământ sunt regii! Necuvenita ta mânie se revars-asupra mea, deși urmez neabătut învățătura lăsată mie de strămoși!”

45 - 46. Amarnic se întristează Vāli; vină nu mai găsea în faptele lui Rama, căci pătrunsese cu mintea limpezită vrerea *dharmei*. Rugându-se cu brațele-ndoite regele *vanara* spuse:

47 - 49. -„Adevăr grăit-ai, tu, cel mai drept dintre oameni, și cel căzut din cinste nu poate un nobil să înfrunte, o, Rāghava! Uită supărarea pentru vorbele neroade rostite înainte, din marea mea mânie și multa mea prostie; nu-i potrivit cu faima ta ca

---

[64] Ascet cerșetor.

[65] *Hari* - roșcat, roib; nume curent pentru maimuțe, deoarece erau considerate copii divinității Harī, fiica lui Kaśyapa. Pasajul este interpretat ca un răspuns la distihurile 4,19,29-30 și 37-39.

[66] Unul dintre nivelurile pe care le poate atinge un *ṛși*-înțelept din casta kșatrya; superior este *brahmarși* - *ṛși* din casta brahmană; vezi episodul Viśvamitra din cartea întâi.

[67] *śākhāmṛga* - animal de pe creangă, maimuță.

pentru ele ciudă să îmi porți! Tu singur cunoști căile spre desăvârșire[68], binele supușilor e bucuria ta cea mare, iar gândul tău e fără greș, căci tu cunoști chiar miezul firii!

50 - 53. Adevărat e, cum ai spus, că pân-acum eu am călcat hotarul *dharmei* mult prea des - mă iartă tu, cel care ești întruchiparea dreptei legi, și ocrotește-mă! Nu-mi plâng eu soarta, nici nu jeluiesc de mila Tārei sau pentru rudenii! Dar lacrimi vărs pentru Aṅgada, viteazul cu brațe ferecate în cercuri aurite. E fiul meu născut de Tārā și scump mi-a fost de când pe lume a venit, căci podoabe-i sunt nenumăratele virtuți; de-acum va fi singur, întristat de dorul meu și pustiit precum un eleșteu secat. Vrednic se arată de ocrotirea ta, căci este tânăr, puternic și neprihănit.

54 - 59. Iubește-l la fel de mult ca pe Sugrīva, Lakṣmana sau Bharata: tu ești scutul și pedeapsa pentru Sugrīva și pentru Aṅgada, tu îi îndrumi și le arăți ce-i bine și ce-i rău. Rogu-te, înduplecă-l pe Sugrīva să n-o alunge din vina mea pe Tārā, sărmana urgisită, căci voia ta îl face să domnească peste țară, peste lumea-ntreagă, apoi, prin voia ta, s-ajungă chiar în cer! Soarta m-a împins la luptă, deși regina m-a oprit, căci eu urma să pier de mâna ta!” astfel grăi Vāli, apoi tăcu.

60. Rama îl alină pe Vāli cu vorbe blânde, pline de adevăr, aducătoare de pace și de liniște:

61 - 64. -„Nu te tulbura pentru acestea, nici pentru tine; tot ce s-a întâmplat a fost urmarea *dharmei*. Nu dispera, căci vina și pedeapsa pe măsură sunt legate împreună; pedeapsa înseamnă curățire de păcat - ești de-acum fără greșeală în fața *dharmei*, te-ai întors pe calea dreaptă! Din inimă gonește durerea, nălucirea și frica - nu poți soarta să o schimbi! Aṅgada va trăi alături de Sugrīva și de mine așa cum a crescut pe lângă tine, nu te-ndoi de asta!”

65. {După ce a ascultat mângâietoarele cuvinte ale măritului Rama, Vāli spuse împăcat:

---

[68] Am tradus prin „ tu singur cunoști căile spre desăvârșire”sintagma *dṛṣṭārthatattvajñaḥ*: cel care cunoaște adevăratul înțeles al principiilor esențiale. Principiile la care se face referire aici sunt - după traducătorii indieni - *dharma* (=ceea ce este drept din punct de vedere moral/religios), *artha* (=folositor din punct de vedere material), *kāma* (=ceea ce este plăcut) și *mokṣa* (=eliberarea[de pasiuni, de tulburare]).

66. -„Viteazule fără de seamăn, cu Indra pe potrivă, mă iartă pentru vorba nesocotită pe care chinul groaznic al rănii făcute de săgeata ta și necunoașterea m-au făcut să le rostesc la început!”}[69]

19

1 - 2. Rănitul rege al neamului *vanara* nu mai putu răspunde îndreptățitelor cuvinte ale lui Rama. Zăcea lovit amarnic de trunchiuri și de steiuri, străpuns la urmă de săgeata lui Rama; el se stingea și nu mai știa de sine.

3 - 7. Tārā, soția-i legiuită, află că neînfricatul Vāli a pierit în luptă lovit de săgeata lui Rama; îngrozită de vestea înspăimântătoare, ea pornește-n goană din adăpostul peșterii[70] <spre câmpul de bătaie>, urmată de Aṅgada. Străjerii prințului s-au înfricoșat de moarte văzându-l pe Rama cu arcul în mână și bir dădură cu fugiții. Regina văzu venind spre ei oștirea risipită, gonind precum o turmă fugară când baciul a murit. Speriați erau fără de margini, căci regele pierise și le părea că dardele lui Rama din spate îi vânează; Tārā se-apropie de ei și astfel cuvântează:

8 - 9. -„O, *vanara*, în slujba cui sunteți, dacă lăsați în urmă viteazul ca un leu ce va fost rege? De ce vă temeți voi anume? De ce fugiți mâncând pământul? Prâslea pe fratele mai mare l-a ucis cu armele lui Rama pentru domnia țării; voi de ce vă-nspăimântați?”[71]

10. Astfel răspunseră reginei maimuțele ce chipul și-l schimbă după voie, rostind cuvinte care păreau cuminți în clipa de nevoie:

11 - 17. -„Din cale te întoarce doamnă cât fiul îți trăiește, cu grija ta pe Aṅgada îl păzește, căci astăzi zeul morții în Rama s-a preschimbat și pe Vāli îl răpește! Rama a fărmat copacii și stâncile pe care Vāli le-a aruncat spre el, apoi cu fulgere, nu cu

[69] Distihurile 65-66 sunt interpolate, deoarece sunt în contradicție cu *śloka* imediat următoare și repetă versurile 48-49.
[70] Peștera este refugiul palatului din Kiṣkindhā. Străjerii formează escorta lui Aṅgada.
[71] Versurile prezintă diverse dificultăți de interpretare, una dintre variante fiind că Tārā dorea știri despre luptă, cu sensul: „oare fratele mai mic l-a ucis pe fratele mai mare?” Deoarece respectiva traducere contrazice distihul 3, am preferat să văd aici o adresare sarcastică a reginei, pe drept cuvânt supărată pentru lașitatea supușilor.

săgeți, el l-a trăznit pe rege[72]. Atunci când viteazul pe potriva lui Indra a fost ucis, oștirea s-a risipit în patru zări. Să-nchidem pe dată porțile cetății, pe fiul lui Vāli să-l înscăunăm degrabă, iar neamul săltăreț îl va urma fără crâcnire! E codrul plin de surghiuniți care vor pune mâna curând pe-ntăritură; unii își au nevestele cu ei, dar altora le-au fost înstrăinate, de aceștia noi ne temem!"

17. După o clipă de gândire, Tārā surâse-amar și ca o regină răspunse maimuțelor cu mintea scurtă[73]:

18 - 19. -„ Mai au un preț regatul, fiul ori viața mea când soțul meu, neînfricatul Vāli, se stinge? Vreau să ating măcar tălpile celui ucis de Rama!"

20 - 24. Apoi, jelindu-se, ea începu să își lovească capul și sânul deopotrivă cu mâinile-amândouă, gonind spre Vāli. Atunci ea îl văzu căzut pe cel care zdrobise demoni, care zdrobea munții precum trăsnetul lui Indra și nu fugea nicicând din lupte; cel care era odată furtună și străfulgerare zăcea fără de vlagă, un nor din care ploaia s-a prelins. Părea a fi copacul cel sfințit[74], împodobit cu flamuri, slăvit de lumea-ntreagă, dar prăbușit din slava-i de vulturul Garuḍa, căci șarpele se ascundea într-însul.

25 - 27. Regina îl văzu pe Rama sprijinit în arcu-i fără seamăn și lângă el pe Sugrīva și Lakșmana, dar merse înainte către bărbatul pierit în bătălie; deodată, de atâta jale, simțirile își pierde. Trezindu-se ca dintr-un somn, ea strigă spre cel prins întru arcanul morții: „o, nobilul meu soț!"

28. Țipătul ei sună ca strigătul vulturiței mării, iar Aṅgada la plânsul ei se-alătură cu plânsul; văzându-i astfel, pe Sugrīva l-au cuprins amare remușcări.

---

[72] Este o descriere complet diferită a luptei, înfruntarea cu Sugrīva este omisă, confruntarea lui Vāli cu Rama fiind directă și de durată.

[73] Alt pasaj interpretat contradictoriu; traducerea a căutat să împace divergențele, dar aici expresia „ zâmbind frumos" nu își găsește locul.

[74] *caitya* - un arbore sacru, adorat în satele Indiei. Garuḍa - vulturul lui Vișnu - se hrănește cu șerpi, de aceea identificarea lui Sugrīva cu un șarpe - așa cum propune una dintre traducerile indiene - nu pare verosimilă; ar fi de așteptat paralela șarpe= greșeală, păcat . Am omis *śloka* 23, unde Rama este comparat cu un tigru care își ucide prada pentru carne.

1 - 3. Văzându-și soțul zăcând în țărână, străpuns de săgeata pornită din arcul lui Rama, frumoasa Tārā îngenunche și-l prinse cu brațele. Privindu-l pe Vāli - altădată puternic precum un elefant, semeț ca munții, acum sărman copac frânt din rădăcină - ea își începu jelania.

4 - 7. - „Viteazule nebiruit în lupte, spaima vrăjmașilor, tu rege al neamului *vanara* de ce nu-mi răspunzi mie, oropsitei? Ridică-te, regii nu dorm în țărână, ci în culcușul lor domnesc! Stăpâne al Pământului întreg, am înțeles că tu pământul îl iubești mai mult decât pe mine, căci m-ai lăsat de-acum, iar glia o cuprinzi ca pe iubită, în brațe strângând-o cu ultima putere! Tu ești legiuitul domn peste Kișkindhā, dar o părăsești pentru minunata Kișkindhā ce ți s-a ctitorit în ceruri!

-[75]-

9 - 10. Tu, cea mai mare dintre căpetenii, ajuns-ai ceasul tău din urmă și pleci spre cer, dar eu rămân fără noroc, pierdută în oceanul întristării! Mai tare decât piatra mi-e inima, socot, căci nu a fărâmat-o în mii de așchii durerea mea cumplită: bărbatul mi-am văzut ucis!

11 - 12. O, rege! Culegi acum ce-ai semănat - pe Sugrīva l-ai izgonit și i-ai răpit soția! Eu ți-am dat un sfat prielnic, pornit din cugetul curat; tu, cu mintea amăgită, n-ai vrut să-l iei în seamă!

-[76]-

14 - 15. Neîndoielnic a sosit și clipa ta din urmă; nimeni nu înfrânge moartea. Tu, cel pe care nimeni nu putea să îl supună, te pleci în fața lui Sugrīva! Până acum nu am cunoscut lipsurile, nici suferința, dar mă văd deodată ca un copil fără părinți, urgisită să fiu văduvă!

---

[75] Distihul 8 care urmează pare nelalocul lui aici, fiind probabil o interpolare: „tu pui capăt plimbărilor noastre prin pădurile înmiresmate”.

[76] Versul care urmează este probabil interpolat deoarece întrerupe logica argumentării: „13.Slăvite, de-acum vei cuceri frumoasele, tinerele *apsare*, căci ușor de tot se-nduplecă inima cereștilor dănțuitoare!”

16 - 18. Din toana unchiului, într-o clipă de mânie, ce pacoste îl va lovi pe sărmanul meu Aṅgada, pe care eu l-am crescut cu dragoste de mamă? O, fiule privește-ți bine tatăl cel iubitor de *dharma* - nicicând nu-l vei mai vedea!

19. Spre alte lumi pornești acum, o, rege: sărută-ți pe frunte fiul, mirosul lui îl simte, durerea-i o alină și dăruiește-i sfatul tău din urmă!

20. Măreață fapt-a împlinit Rāghava ucigându-te pe tine; oricât de-ndatorat ar fi către Sugrīva, plăti el totul deodată și mult, mult peste!

21. De-acum poți huzuri, Sugrīva! Dușmanul frate a pierit, pe Rūmā o ai iarăși lângă tine și-ntreagă ai împărăția!

22. Vāli, tu stăpân al nostru, de ce nu vrei să îmi răspunzi mie, celei care-ți este cea mai dragă, cea care te jelește? Dacă vorbesc fără de rost, alături stau celelalte, frumoasele-ți soții!"

23. Atunci, toate *vānarī*[77] câte erau prin preajmă au început să lăcrimeze și să-l îmbrățișeze pe Aṅgada, bocind la rândul lor[78]:

24. - „Viteazule cu brațele vânjoase împodobite cu brățări, de ce pornești către cereștile lăcașuri, lăsându-l singur pe dragul tău Aṅgada? Nu se cuvine să părăsești un fiu atât de bun și care-ți seamănă la fapte!"

25. „- Dac-am greșit față de tine, iartă-mă -< mai zise Tārā>[79] - viteazule, îți cad acum eu la picioare!"

26. Frumoasa Tārā șezu printre femei, plângând cu foc; ea hotărî să se jertfească și se aruncă pe pământ pe lângă Vāli.

---

[77] Femininul de la *vānara*; ca și în cazul numelor Rāma și Sītā, am scris peste tot *vanara* pentru mai multă simplitate, deoarece este vorba de cuvinte folosite foarte frecvent.
[78] Distihul 24 este atribuit fie soțiilor lui Vāli, fie reginei Tārā; am preferat prima variantă.
[79] Am completat „mai zise Tārā" pentru claritate.

21

1. Precum o stea căzută din tării astfel părea regina întinsă în țărână; de ea se-apropie Hanuman, cel mai bun din neamul roșcatelor maimuțe, vrând cu blânde vorbe amarul să-i aline:

2 - 5. -„Tot ce trăiește-n lumea asta pieritoare va să culeagă rodul faptelor de odinioară, bune - rele cum au fost! Pe cine jelești astfel, când jalnică îți este starea? Mila ta spre cine se îndreaptă, când vrednică tu însăți ești de milă? Plăpând e trupul acesta ca bulele de aer[80] - merită să-l plângi? Viu este fiul tău, de el te îngrijește de acum; Aṅgada va să aibă grijă, la rândul său, de datinile cuvenite pentru tată. Vezi preabine cum toate-s schimbătoare în viața noastră, de aceea o prințesă înțeleaptă agonisește multe fapte bune.

6 - 8. Mulțimi nenumărate[81] nădejde aveau întru acest viteaz, dar el își vede ziua cea din urmă; precât a domnit cu bună judecată, împăciuitor, darnic și iertător, tot astfel va fi și partea lui din cer - de aceea nu-i potrivit să îl jelești. De acum, stăpână, tu ocrotești regatul, vitezele maimuțe[82] și pe Aṅgada, fiul tău.

9 - 11. Frumoasă doamnă, întărește-i pe aceștia doi[83], copleșiți acum de amarnică durere; din voia ta Aṅgada să domnească peste țară și să împlinească la timpul cuvenit datoria de fiu față de regele ce moare. Vremea potrivită este pe regele cel mort să-l ardem, apoi Aṅgada domnia să o ia, urcând pe tron - doar astfel pacea-ți vei găsi!”

12. Tārā, chinuită de durere, răspunse vorbelor lui Hanuman:

13 - 16. -„De-ar fi deoparte o sută de fii leiți fiind cu Aṅgada, iar de alta soțul meu, spre cel căzut eu m-aș întoarce să-l îmbrățișez! Rost are cumva să cârmuiesc regatul eu ori să-l întronez pe Aṅgada, când unchiul său Sugrīva e pe-aproape și priceput la toate? Hanuman ce ai grăit nu-i cu putință - tatăl se îngrijește ocrotitor de fiu, nu

---

[80] *Budbuda* - „o bășică (deseori un simbol al oricărui lucru trecător)” din *buḍabuḍa*-„cuvânt onomatopeic care imită sunetul făcut prin scufundarea unui obiect în apă”, Monier-Williams, p. 733.

[81] Numărul maimuțelor variază în variantele textului -„mii și sute” sau „mii, milioane și zeci de milioane”.

[82] Textul vorbește de regatul unde stăpânesc maimuțele roșcate și urșii, maimuțele fiind descendente ale unui urs primordial, creat de Brahma.

[83] Aṅgada și Sugrīva.

maica! De acum doar o faptă mai este potrivită cu firea mea și rangul meu: să fiu alături de rege pe tărâmul celălalt, cum alături i-am fost pe lumea asta, odată cu el să ajung în locul de odihnă!”

22

1 - 2. Abia respiră Vāli și vlaga-ncet se duce; prin ceață el întâi îl vede pe Sugrīva și lui cu drag îi vorbește astfel:

3 - 6. -„O, Sugrīva, nu-i potrivit să mă osândești pentru surghiunul tău și restul de păcate, căci soarta mintea mi-a orbit, să nu-nțeleg unde mă mână! Nu ne-a fost dat s-avem bucurie unul de la altul, nici fericirea obișnuită între frați, ursita ne-a croit o altă cale. Pornesc spre tărâmul lui Vivasvān[84], lăsând în urmă întinsa noastră țară, belșugul, faima vană; socotesc de aceea nimerit ca tu să primești domnia peste poporul pădurean.

7 - 12. Războinicule rege, s-ar cuveni să-ndeplinești orice rugă facută de mine în acest ceas din urmă, chiar dacă nu va fi ușoară! Privește spre Aṅgada, vezi cum zace prăbușit, cu fața-nlăcrimată! Mai drag îmi este decât viața însăși - el acum de mine se desparte! A fost crescut în bucuria vieții, fericirea pe drept i se cuvine; poartă-i de grijă - nimic să nu-i lipsească, ca pe un fiu veghează-l! Prințe, fii pentru el părinte, purtător de grijă, ocrotitor la vreme de primejdii! Fiul Tārei este la fel de viteaz ca tine și vrednic îți va sta alături în bătălia cu *rākṣasa*.

13 - 14. Iar fiica lui Sușena[85] este plină de înțelepciune și știe să pătrundă lucrurile ascunse, prevăzătoare când suntem la ananghie; nu greșește niciodată - Tārā-i neclintită în spusa ei și ceea ce spune trebuie să se-mplinească neîndoielnic.

15. Ajută-l fără preget pe Rama în căutarea sa - nedemn ar fi să faci altfel și mânia lui te-ar paște.

16. Pune-ți la gât colierul fermecat, Sugrīva - s-ar întina de mi-ar atinge trupul fără viață și puterea i-ar păli.”

---

[84] Patronimic al zeului Yama.
[85] Tārā.

17 - 18. Astfel vorbi Vāli, cu dragoste de frate, iar bucuria biruinței s-a stins în mintea lui Sugrīva precum lumina Lunii înghițite de Rāhu; vechea vrăjmășie din suflet îi pieri și primi darul fermecat.

19. Scăpat de grija ghirlandei aurite și gata să pornească spre alt tărâm, Vāli grăi duios către Aṅgada, fiul ce stătea aproape:

20 - 23. -„ O, fătul meu cu braț puternic! Eu te-am crescut cu drag până acum, dar Sugrīva nu te va-ngădui la fel. De aceea voiei lui te pleacă - de-ar fi la bucurie ori la greu, în vreme bună sau restriște fii credincios doar lui Sugrīva. Nicicând nu lega prieteşug cu ai lui vrăjmași, nici cu sprijinitorii lor. Păstrează buna cumpănire față de ceilalți: nu te destăinui în toate, nu fii nici duşmănos și-n tine mereu tu chibzuiește bine totul."

24. Viața lui se scurse rostind aceste vorbe. Vāli zăcea cu ochii-ntorși, cu colții dezgoliți, lovit de-amarnica săgeată.

25. Atunci cei mai buni dintre *vanara* și căpeteniile oștirii începură a jeli[86]:

26 -30. - „Atunci când stăpânul ei a pornit spre ceruri întreaga Kișkindhā cu munții, pădurile și grădinile ei minunate a fost cuprinsă de o tristețe fără margini, iar vitejii au pierdut bucuria vieții. Vāli străbătea pădurea ca o furtună, urmat de un vârtej de flori și fructe care se revărsau asupra lui - de acum cine va mai avea atâta putere? Vāli, eroul cu suflet mare, s-a luptat zi și noapte, fără de răgaz, vreme de cincisprezece ani cu Golabha, *gandharva* cel cu umeri largi[87]; într-al șaisprezecelea el l-a răpus cu colții săi puternici pe Golabha, iar de-atunci n-am cunoscut noi teama! Vai, cum s-a putut să moară Vāli?"

31. Nevârstnicele maimuțe stăteau acuma năucite, precum juncanii când în codrul plin de fiare leii ucid taurul care merge-n fruntea cirezii.

32. Privind chipul fără viață, Tārā se scufundă în oceanul durerii. Ea îl cuprinde pe Vāli ca lujerul care-mbrățișează copacul prăbușit sub fierul securii.

---

[86] Repartiția versurilor diferă în variantele indiene.
[87] Referirea la *gandharva* Golabha nu este explicată nici în edițiile folosite, nici în dicționare; ea face parte din folclorul paralel dezvoltat pe marginea *Ramayanei*.

23

1. Amușină de-aproape[88] atuncea Tārā fruntea regelui plecat din astă lume și soțului pierit grăi amare vorbe.

2 - 5. -„Viteazule, n-ai luat seama la vorba mea prevăzătoare, iar acuma zaci pe aspra glie printre bolovani! O, stăpâne al neamului *vanara*, țărâna pare să-ți fie mai dragă decât mine, în brațe ai prins-o și nu vrei să îmi răspunzi![89] Tu, cel neînfricat pornit mereu spre fapte vitejești, te-ai plecat în fața lui Sugrīva cel fugărit de tine - ce soartă nemiloasă! Preaputernice, au venit să ți se-nchine mai marii neamului și stau în preajmă jelind amarnic, iar Aṅgada hohotește fără încetare. Dacă-i auzi pe ei, pe mine cea care te chem, cum nu te scoli?

6 - 12. Zăceau cândva la fel vrăjmașii cei uciși de tine; viteazule din mândră stirpe prea mult iubești războiul! Eu sunt orfană de azi-nainte; cum bine spus-a un înțelept, o fată n-ar trebui măritată cu un voinic războinic! Iată-mă pe mine: soție de erou, apoi într-o clipă doar văduvă! mândria mea pe-această lume, limanul meu statornic sunt spulberate, iar eu mă duc afund într-un ocean de întristare! Plămădită din cremene mi-e inima socot, căci nu s-a fărâmat în sute de bucăți când bărbatul mi l-am văzut ucis! El îmi era soț, prieten scump, erou nebiruit cu inima de-a pururi iubitoare - vai, acum ajunse la ultimul său ceas! De ar avea mulțime de copii, belșug de grâne, nenumărate bogății, femeia fără de bărbat în ochii tuturor doar văduvă rămâne!

13 - 16. Viteaz fără de seamăn, cum se poate să zaci în balta purpurie ce-a izvorât din trupul tău? O, voinice! cum poate brațul meu să te cuprindă, când colbul și cheagurile te înveșmântă? Sugrīva văzut-a împlinită dorința sa născută din dușmănie fără seamăn; o săgeată a lui Rama l-a mântuit de teamă! Săgeata împiedică acum

[88] Textul are *samupajighrantī*= *sam - upa - jighrantī* „a mirosit de foarte aproape”, tradus excesiv de elegant în variantele indiene drept „ a sărutat”. Tārā se află la hotarul dintre animalic și uman, gestul fiind natural pentru firea ei și rămâne emoționant.

[89] Versurile repetă pasajul 20,4-7; *sarga* 23 are multe părți comune cu *sarga* 20, încât pare o variantă a capitolului respectiv. Pentru motivele care m-au făcut să o păstrez v. comentariul la *sarga* 24; pentru a evita monotonia am folosit uneori în versurile identice cu acelea din 4,20 sinonime, dar nu am modificat sensul frazelor.

îmbrățișarea mea <și stau nehotărâtă> privind zadarnic către tine.”[90]

17 - 21. Atunci Nīla < un fruntaș printre *vanara* >[91] veni și smulse cu greu din piept săgeata, așa cum ar fi scos un șarpe din văgăuna unui munte; ea strălucea precum raza Soarelui când se coboară spre apus și se ascunde după piscuri. Din leșul cel rănit au izbucnit atunci șuvoaie ca râuri arămii, dar lacrimile Tārei spălau trupul colbuit. Ea se întoarse spre Aṅgada și spuse fiului care avea ochii înroșiți de-atâta plâns:

22 - 23. -„Vezi copile sfârșitul groaznic pe care vrăjmășia, prin haine fapte, l-a adus tatălui tău! O, fiule te pleacă și cinstește-l pe regele ce pornește spre tărâmul lui Yama, înveșmântat în purpură ca Soarele din zori!”

24. Astfel îndemnat de maica sa, Aṅgada cuprinse cu brațele vânjoase picioarele părintelui său și-i spuse: „< Tată > sunt eu, Aṅgada!”

25 - 30.[92]- „De ce taci și nu-l mai binecuvântezi pe-al tău vlăstar, precum făceai întotdeauna, urându-i «să ai mulți ani, Aṅgada »? noi doi privim trupul fără viață la fel cum vaca și vițelul privesc spre taurul cel mare ucis de leu! Ai vrut să verși paos de război și te-ai scăldat apoi în apele născute de săgeata lui Rama; dar cum de te-ai îmbăiat fără de mine când sacrificiul s-a-ncheiat? Unde e darul de aur al zeului zeilor, purtat de tine-n bătălii? O, mărite, deși viața a plecat, regeasca slavă râmâne pururea cu tine, cum Soarele adastă și după ceasul de apus pe lângă Meru! Vai, eu nu m-am priceput să te opresc și vorba nu mi-ai ascultat! Tu ai pierit, iar eu și fiul meu suntem pierduți, căci Śrī[93] ne-a părăsit!”

---

[90] Una dintre traducerile indiene interpretează versul în sensul că scoaterea săgeții ar putea să îl ucidă pe Vālī, de aceea am adăugat cuvintele dintre paranteze.
[91] Personaj care va apărea în continuare; am adăugat cuvintele dintre paranteze pentru clarificarea textului după exemplul uneia dintre traduceri.
[92] Vorbește din nou Tārā.
[93] Zeița norocului și frumuseții.

24

Episodul din cânturile 20-25 cuprinde aproximativ 200 de ślokaḥ din cele 500 (sargaḥ 12-25)care descriu evenimentele începând de la prima confruntare dintre Sugrīva și Vāli până la incinerarea acestuia din urmă. Vāli este plâns de două ori de soția sa (cânturile 20 și 23), două capitole cuprind sfaturi (cele date de Hanuman în sarga 21 și de Valī în sarga 22), iar capitolul 24 este o interpolare evidentă[94]*, deși devenită venerabilă prin vechimea ei. Existau două variante pentru a obține coerența relativă a unui pasaj extrem de lung și plin de repetiții: să elimin cânturile 23 și 24 sau să îl păstrez pe primul, elimnându-l pe cel de al doilea, oricât de popular ar fi în edițiile populare indiene. Deoarece trebuia să existe un text care să facă legătura dintre moartea lui Valī și arderea lui, am considerat utilă păstrarea celor 30 de ślokaḥ din cântul 23, eliminând cele 44 din cântul 24. Sarga 24 îl prezintă pe Sugrīva ros de remușcări când își reamintește că Valī îi cruțase viața. Deoarece păcatul fratricidului îl apasă, el dorește să se jertfească în flăcările rugului pregătit pentru Valī. Tārā îi cere lui Rama să o străpungă cu aceeași săgeată cu care l-a ucis pe soțul său. Deși regele va ajunge în ceruri, argumentează ea, nici raiul nu va fi rai pentru Valī dacă nu va fi alături de Tārā .*

25

1. Erau mâhniți la fel cu ei și Rama și Lakșmana. Rama, vlăstarul din neamul lui Kākutstha cu vorba îi mângâie pe Sugrīva, pe Tārā și pe Aṅgada:

2 - 11. -„Nu poți cu bocetul să-nvii morții, de aceea trebuie să-ndeplinim orânda cât avem timp[95]; ați vărsat destule lacrimi, trebuie să ne întoarcem la treburile lumii, căci ne zorește vremea. Ursita este principiul lumii, soarta dă îndatoriri fiecărei ființe și ea îi dă mijloace să le împlinească! Nimeni, nici chiar Śiva, nu poate porni ceva, îndemna sau opri pe cineva, nici nu-i poate da îndatoriri cuiva[96]! De propria ei fire e lumea guvernată, iar firea însăși de Timp e cârmuită! Zeul nu poate supune Timpul,

[94] Deși optează pentru păstrarea sa, chiar editorii indieni recunosc diferența de versificare și grandilocvența cântului 24. Rosalind Lefeber, *op. cit.*, p. 23, n. 72, arată că această interpolare este caracteristică variantei sudice a *Ramayanei*. Prin omiterea lui, ediția Princeton are doar 66 de capitole.
[95] După comentatorii indieni intervalul limită pentru incinerarea trupului este de zece ore.
[96] Pasaj dificil pe care am încercat să îl fac inteligibil. Timpul este aici identic cu Soarta.

nici abate, grăbi sau evita, căci nimeni nu poate încălca hotarul firii proprii! Timpul n-are părtinire, nu ține seamă de prietenie, rudenie sau curaj; nimeni nu poate porunci Timpului deoarece el este însuși începutul. Totuși, un înțelept poate pătrunde cu vederea sa netulburată rostul întâmplărilor ce se ivesc de-a lungul vremii. Porunca Timpului stăpânește *dharma, artha* și *kāma*. Vāli, regele maimuțelor, e mort, iar rodul binecuvântat al faptelor sale au fost bogăția și bucuriile în această lume, iar în cer un loc pe potriva dreptății sale și nepsării pentru propria viață. Prin aceasta el are în ceruri un loc ales, iar noi nu se cuvine să îl plângem; mergeți să îndepliniți îndatoririle față de el".

12. După ce fratele său își termină spusa, Lakșmana îi vorbi cu blândețe lui Sugrīva care se pierduse cu firea:

13 - 18. -„O, Sugrīva! Pregătește împreună cu Tārā și Aṅgada cele de trebuință pentru arderea lui Vāli! Poruncă dă să se adune bușteni mari, bine uscați, lemn de santal; liniștește-l pe Aṅgada, fă-l să uite gândurile de copil, căci de acum tu stăpânești cetatea! Aṅgada să adune ghirlande felurite, straie, unt limpezit, ulei, miruri parfumate și câte altele mai sunt. Tāra[97], găsește năsălie și voinici care iute să poarte trupul lui Vāli!"

19. Lakșmana, fiul Sumitrei și nimicitorul vrăjmașilor, zise acestea și stătu lângă fratele său.

20- 21. Auzindu-l pe Lakșmana, Tāra intră iute și cu firea tulburată în peștera cetate să caute un palanchin. Sări deasupra, lăsâdu-se purtat de voinici *vanara*.

22 - 26[98]. *{Palanchinul cel iute, făurit de Viśvakarma[99] a fost adus. Purta pe el un tron măreț și semăna în totul cu vimāna, cereștile căruțe în care zboară sufletele sfinte. Pe dinafară el avea ciopliturii fără de seamăn, făcute de măiestre mâini:păsări și copaci, munți și dealuri, pedestrași păzeau pe la ferestre și răsuflători, iar ele toate păreau vii. Erau podoabe multe în șiraguri și ghirlande. Acoperiș avea deasupra palanchinul, vopsit cu pastă de sandal, flori roșii parfumate și ghirlande de lotus roșu, putându-se întrece cu soarele care răsare.}*

---

[97] Unul dintre conducători, amintit mai înainte în capitolul 13, 4-5.
[98] Pasajul este exclus din edițiile științifice.
[99] Arhitectul divin al universului.

27. Văzând palanchinul, Rama îi spuse lui Lakşmana:

-„Puneți iute trupul lui Vāli pe regeasca năsălie și îndepliniți ultimele-ndatoriri”.

28 - 29. Plângând amar, Sugrīva și cu Aṅgada ridică leșul și îl așează < pe tron >, împodobit cu multe haine strălucite și ghirlande. Regele Sugrīva porunci:

30 - 31. - „Porniți înmormântarea nobilului nostru domn așa cum se cuvine! Oștiți pe rânduri, < vitejii > poporului cățărător[100] să deschidă drumul purtând nenumărate nestemate, în urma lor să vină regescul palanchin! Să fie totul cum a fost la regii care înainte domnit-au peste țară, *vanara* să-și cinstească deplin stăpânul mort, zgârcenia să nu-și arate colții!”

32. Atunci căpeteniile se adunară în jurul lui Aṅgada și cu strigăte plângeau un rege și un neam de-același sânge.

33 - 35. Veneau în urma regeștii năsăliei femeile palatului jelindu-l pe Vāli: „vai, vai ție, viteazule, vai ție!” Regina mergea în rând cu ele și plângea cel mai amarnic. De atâta bocet de *vānarī* părea că întreg codrul și munții jelesc cu ele împreună.

36 - 37. Mulțime de *vanara* care cu pas ușor cutreieră pădurea clădit-au rugul pe un dâmb nisipos îmbrățișat de un pârâu de munte; acolo purtătorii lăsară palanchinul de pe umeri și stăteau mâhniți în așteptare.

38. Tārā, regina-ndurerată, sprijini în poală capul fără viață și jeli:

39 - 46. -„ De ce tu nu te uiți la mine cea scăldată-n lacrimi, o, rege, stăpâne cu braț puternic, o, iubitul meu? Preamărite, chipul tău strălucește asemenea Soarelui care apune; deși viața a asfințit în el, tu pari viu ca-ntotdeauna! Doar o săgeată, atât i-a trebuit lui Rama - chipul sub care Yama s-a arătat în codru - și ne-a văduvit pe noi toate, răpindu-te din lume! O, rege, soțiile tale mult iubite au mers pe jos cu greu o cale atât de lungă - de ce nu vrei să privești către frumoasele cu chipul luminos ca luna? De ce nu te uiți la Sugrīva? Viteaz fără de pată, venit-au sfetnicii și căpeteniile,

---

[100] Am tradus cuvânt cu cuvânt sintagma indiană, în locul cuvântului „maimuțe” din versiunile electronice deoarece pentru cititorul român, aici ca și în alte locuri, ar fi fost în discordanță cu atmosfera momentului; „vitejii” adăugat aici subliniază faptul că procesiunea era deschisă de bărbați și încheiată de femei. Pentru ambiguitatea fundamentală a naturii ființelor *vanara* în textul cărții *Kişkindhākāṇḍa* pe care îl avem astăzi, v. Rosalind Lefeber, *op. cit.*, pp. 37-40.

supușii din cetate s-au strâns în preajma ta - trimite-i acasă în pădure, să petreacă ziua cu voioșie, cum faci întotdeauna!”

47. Atunci femeile o ajutară să se ridice pe regina prăbușită de durere.

48 - 52. Aṅgada așeză cu ajutorul lui Sugrīva leșul tatălui său pe rug, deși mintea îi era amorțită de durere. Tatălui care pornise pe lunga cale către ceruri el îi aduce a focului ofrandă, ocol dând rugului din stânga către dreapta[101]. Apoi, când după datină trupul lui Vāli s-a mistuit în pară, toți au purces spre râul cu unde neîntinate; acolo, cu Aṅgada și Sugrīva-n frunte, ei paos de apă au adus pentru plecatul suflet. Rama i-a îndrumat tot timpul, deși în sine era îndurerat, la fel ca și Sugrīva.

53. După ce a aprins focul rugului pentru Vāli, viteazul mult cutezător ucis de arcul cel mare al mlădiței din Ikșvaku, Sugrīva se apropie de Rama și Lakșmana.

26

1 - 3. Dregătorii neamului cățărător l-au înconjurat apoi pe Sugrīva, porunca așteptându-i; el, sfâșiat de jale, avea straiele jilave încă de la scalda purificatoare. Porniră către Rama cel cu brațe lungi și chipul senin[102] în bătălie; în fața lui ei adăstară cu brațele-ndoite, precum stau *ṛșii* în fața Părintelui care făcut-a toate câte sunt. Atunci fiul Vântului - Hanuman cel strălucitor precum muntele de aur[103] și cu fața luminoasă ca Soarele la răsărit - palmele-și împreună, grăind plin de cuviință aceste vorbe:

4 - 7. -„Stăpâne, prin mila ta Sugrīva a moștenit strămoșeasca lui împărăție, un lucru greu, peste puterile noastre! Îngăduie să intre în cetate cu prietenii lui și uns să fie cu miruri precum e datul la domnitori! Ar vrea cinstirea cuvenită să îți dea, cu

---

[101] Adică în sensul invers acelor de ceasornic, astfel focul rugului rămânea în stânga. Atunci când era vorba de ceremonii de bun augur - de exemplu o căsătorie - mișcarea era în sens orar, pentru a avea focul vetrei mereu în dreapta. De asemenea, adaugă traducătorii indieni, în timpul ceremoniei incinerării șnurul sacru purtat de obicei pe umărul stâng este mutat pe cel drept al participanților, alt sens al frazei din original.

[102] Textul are aici *rāmamakliṣṭakārinam*, tradus diferit:„ Rama, care îndeplinește fapte eroice fără efort”; „Rama cel care îndepărtează întristarea”. După Huet *akliṣṭa*=„odihnit;senin”, iar *kārin-*= cel care acționează.

[103] Muntele Meru.

nestemate și ghirlande; purcede rogu-te în cetatea din inima muntelui și întărește prietenia cu noul rege spre bucuria neamului *vanara*.”

8. Răspunse Rama astfel rugii lui Hanuman cel priceput la vorbă:

9 - 10. -„ Iubite Hanuman, porunca tatei a fost ca zece ani și încă patru eu să nu calc cu pasul vreo cetate ori vreun sat și trebuie s-ascult cuvântul său împărătesc! Purceadă așadar Sugrīva spre minunata cetate din străfundul muntelui și după datină coroana să primească!”

11. Rama se întoarse-apoi către Sugrīva și îi vorbi - căci știa prea bine prințul cum se cuvine domnii să se poarte, iar puternicul Sugrīva avea destulă-nțelepciune spre a pricepe rânduiala:

12 -13. -„Ar fi bine măria ta și pe Aṅgada care e aici de față să-l încununi ca prinț moștenitor: de stirpe naltă, doar este fiul cel mai mare al fratelui tău, cu tatăl și cu unchiul[104] se-ntrece în vitejie și plin de-avânt se-arată, de aceea îl socot potrivit să fie moștenitor întru domnie.

14 -17. Prea bunule, de-acum începe vremea ploilor necontenite, suntem în luna *Śrāvaṇa*, prima din cele patru în care cerul potopul și-l revarsă. De aceea nu-i anotimpul potrivit să-ncepem căutarea; tu intră în peștera Kișkindhei, adăpostindu-te în frumosul tău oraș, iar eu și cu Lakșmana sălaș ne vom găsi pe muntele acesta. Peștera Kișkindhei e largă, o boare prielnică împrospătează aerul dintr-însa, are belșug de apă în izvoare, iar lotuși împodobesc cuprinsul ei. Acum pornește spre încoronare, bucură-te cu prietenii tăi împreună, dar când va începe luna *kārtika* și ploaia se va potoli, fii gata să pornim spre nimicirea lui Ravana, cum ne-am promis!”

19 - 22. Atunci, cu voia lui Rama, stăpânul neamului *vanara* intră în cetatea cea frumoasă Kișkindhā stăpânită până nu demult de Vāli. Pe urma lui, supușii cu miile roiră spre oraș și roată s-au strâns în jurul lui, porunca așteptându-i. Se închinar-adânc, lovind pământul cu frunțile, apoi smeriți au stat în fața noului stăpân. Sugrīva le vorbi plin de blândețe și îi rugă să se ridice, apoi porni spre cămările de taină din palatul minunat care fusese al fratelui său.

[104] Textul este neclar.

23 - 28. Atunci când Sugrīva s-a reîntors în palatul din cetate, prietenii și rudele l-au încoronat așa precum cereștii zei l-au uns în fruntea lor pe Indra cel cu o mie de ochi. Au adus pentru aceasta umbrela cea împărătească, neîntinat de albă, două evantaie din cozi de yak alb prinse de lungi toiege aurite, nenumărate nestemate, semințe, ierburi de leac, mlădițe mustind de sevă și flori albe. Albe erau caftanele domnești și irurile de uns trupul. Au mai adus ghirlande de lotuși, santal cu miros ceresc, parfumuri felurite; orz gălbui cu coaja neatinsă[105], miere de *priyaṅgu*[106]*,* unt topit și lapte covăsit, o blană de tigru și sandale din piele de mistreț. La urmă veneau șaisprezece vesele copile aducând *gorocana* aurie și *manaḥśila*[107].

29 - 37. Apoi *vanara* au dăruit <brahmanilor> de două ori născuți pietre prețioase, straie și de-ale gurii, iar aceia au rostit imnuri din *Veda*, au răspândit pe jos sfânta iarbă *kuśa*, au aprins focul cel sfânt în vatră cu multe rugăciuni și paos au turnat în el. Atunci l-au așezat pe Sugrīva pe tronul său, un jilț de aur cu umbrar din flori deasupra. Stătea cu fața către răsărit și opt căpetenii - Gaja, Gavākṣa, Gavaya, Śarabha, Gandhamādana, Divida, Hanumān și Nala - au turnat asupra lui din potire de aur și din coarne de tauri apă curată, plăcut mirositoare, luată din râuri și izvoare, din mări și din oceane, sfințită după datină. Precum cei opt *vasu*[108]care l-au scăldat pe Indra cel cu o mie de ochi, așa făcut-au ei săvârșind întronarea, iar miile de *vanara* l-au aclamat cu bucurie.

38 - 41. După voia lui Rama, Sugrīva l-a uns apoi pe Aṅgada prinț moștenitor și l-a îmbrățișat, iar sfetnicii se bucurau încuviințând: „E bine, foarte bine”. Atunci când toate au fost duse la bun sfârșit ei toți îi lăudau necontenit pe Rama și Lakșmana.

[105] Termenul sanscrit este *akṣata-*, pe care edițiile indiene îl traduc „orez galben nedecorticat”; totuși dicționarele Monier-Williams și Huet îl traduc „orz nedecorticat”; *akṣata-* înseamnă de fapt „neatins, intact, virgin”, pluralul fiind specializat pentru „nedecorticat”. Orzul era folosit și în epopeile homerice la sfințirea jertfelor.
[106] Nume al mai multor plante, de la o varietate de mei până la plante medicinale; cel mai probabil aici este vorba despre o liană care în mitologia indiană înflorește atunci când este atinsă de o femeie frumoasă, iar florile sunt parfumate. Una dintre traduceri are „semințe mici numite *priyaṅgu,* miere”.
[107] *Gorocana* este un unguent galben care conține fiere vacă - Huet s.v.; *manaḥśila* - unguent cu arsenic roșu folosit pentru desenarea punctului de pe frunte numit *tilaka*.
[108] După Monier-Williams (p. 930/3, s.v.) cei opt *vasu* sunt: 1. Āpa=apa; 2.Dhruva=Steaua Polară;3. Soma=Luna;4. Dhava; 5. Anila=Vântul; 6.Anala sau Pāvaka=Focul; 7.Pratyūṣa=Zorii; 8.Prabhāsa=Lumina.

Acolo-n peștera din munte, cetatea împodobită cu flamuri era plină de locuitori fericiți, hrăniți pe săturate.

42. Sugrīva îi dădu de știre lui Rama despre câte-au fost la-ncoronare; avându-și înapoi în pace regatul și pe Rūmā, soția lui, se simțea cu Indra deopotrivă.

<u>27</u>

1[109]. Pe când Sugrīva se-adăpostea în cetatea din străfundul muntelui Rama și cu Lakșmana ajuns-au la muntele Prasravaṇa[110].

2 - 5. Răsuna muntele de răcnetele fiarelor, căci printre jnepi și vrejuri de liane, printre tufișuri și copaci, se-ascundeau acolo jivine fără număr: tigri și lei, urși, maimuțe mari și pisici de munte. Era vârful învăluit în nori, iar apă de cleștar avea în tăuri. Rama și Lakșmana hotărâră sălășul să și-l facă în peștera cea largă ce sfredelea chiar vârful muntelui[111]. Rama cel fără de prihană, mândria spiței lui Raghu, rosti vorbe cu rost spre fratele Lakșmana:

6 - 11. -„ O, frate, fiu al Sumitrei! Minunată e peștera aceasta, largă și cu aerul împrospătat de o plăcută boare; fie acesta sălașul nostru în nopțile ploioase! Frumos e piscul semeț cu pietre felurite - albe, negre, arămii - arătând ascunsele filoane; are peșteri și cascade, pâlcuri de copaci și liane urcătoare în culori nemaivăzute, iar păsări felurite ciripesc și se aude glasul cel aducător de noroc al păunului. Tufișurile încântătoare, alba, fragila iasomie, *kunda*, copacii *sindhuvāra*, *śirīṣaka*, *kadamba*, *arjuna* și *sarja* sunt în plină floare[112], iar aproape e lacul plin de lotuși.

---

[109] Edițiile critice păstrează doar 23 din cele 48 de versuri ale acestui capitol, eliminând toate enumerările de plante și păsări.
[110] *prasravaṇa* = cascadă; Muntele Cascadei.
[111] Urmează propoziția „Rama cel fără de prihană, mândria spiței lui Raghu, se înțelesese cu Sugrīva" care este interpretată ca o trimitere la distihurile 4,26,14-17, dar construcția rămâne vagă. Pentru claritate am eliminat referirea la Sugrīva.
[112] Pentru iasomia albă Valmiki folosește două denumiri *mālatī= Jasminum grandiflorum* și *kunda= Jasminum multiflorum*, dar aceasta înflorește primăvara; *sindhuvāra=Vitex negundo*, arbust cu flori purpurii, *śirīṣa(ka)= Albizia lebbeck*, înrudită cu „arborele de mătase" are flori albe; *kadamba= Nauclea cadamba*, are flori sferice portocalii și înflorește în sezonul ploilor; *arjuna= Terminalia arjuna* arbore cu flori gălbui, plantă medicinală, dar care înflorește primăvara.

13 - 19. Pragul larg și neted, plăcut pentru odihnă, pare a fi făcut din *añjana*[113], la fel și piscul care ne ocrotește dinspre miazănoapte și ne menește a bine. Spre miazăzi sunt munții albi, cu tainițe bogate, părând a fi Kailāsa însuși. Râul, limpede cleștar, curgând din peșteră spre răsărit[114] e Gangele strămutat aci în Trikuta, după cum arată mărginit de arborii[115] care îl împodobesc precum veșmintele o femeie frumoasă.

20 - 24. E râul o tânără cu râsul cristalin, într-adevăr! Perechile de păsări[116], își cântă dragostea cu glas desfătător pe malul nisipos. Lotușii umplu apa cu flori roșii, azurii și albe, unda liniștită și frumoasă[117] atrage lângă sine zburătoarele de baltă, ploieri, dar și pe sfinții *muni*. Arborii de santal par aranjați anume, cu multă măiestrie.

25 - 28. Cetatea lui Sugrīva nu-i departe, se aud de aici tobele, cântecele și strigătele de bucurie. Prințul pădurenilor se bucură acum printre prieteni, după ce a recâștigat totul: soție, tron, prosperitate”.

29 - 32. Rama și Lakșmana s-au sălășluit apoi pe muntele Prasravaṇa cel dăruit cu multe peșteri; dar, deși puteau găsi acolo toate bunurile Firii, Rama nu a aflat nici o bucurie. Pierit era sufletul dintr-însul când își amintea - la răsăritul Lunii - de răpita lui soție, pentru el mult mai scumpă chiar decât viața. Somn nu avea în toiul nopții și plânsul îl îneca pe când stătea în așternut.

33. La fel de trist și el, Lakșmana cu vorba îi ogoia durerea:

34 - 40. -„Nu-i pe potriva ta atâta frământare, o, viteazule, nici atâta deznădejde! Acela care doar se jeluiește nu-și va atinge țelul niciodată, cum prea bine știi! Tu niciodată nu lâncezești, ci pornești la faptă fără preget![118] Nu vei putea să-nfrângi un demon, dușman viclean, dacă vei fi lipsit de vlagă! Smulge-te din ghearele durerii,

---

Toate plantele au flori parfumate și sunt identificate după dicționarul Huet s.vv. *sarja* nu figurează în dicționarul Huet, iar Monier-Williams îl identifică atât cu *Vatica robusta* cât și cu *Terminalia tomentosa* arbori cu rășină parfumată.

[113] *Añjana* este un fard negru pentru conturarea ochilor, un fel de rimel.
[114] Este vorba de râul Pampā, astăzi Tuṅgabhadra.
[115] Textul original are altă înșiruire de 18 specii de copaci și plante.
[116] Textul enumeră: *cakravaka*, *haṅsa*, *sārasa* = rațe roșii, lebede și gâște. *Sārasa* poate însemna și stârc,lebădă sau orice pasăre acvatică în general, deoarece este un derivat de la *saras*= lac.
[117] Joc de cuvinte în original cu numele celor doi prinți: *ramaṇiya nadī saumya*=frumoasa apă limpede.
[118] Urmează propoziția „Ești temător de zei, drept și credincios” care întrerupe logica discursului.

fii cutezător și fără preget, doar astfel vei putea să-i nimicești pe Ravana și cei din neamul său! Tu poți să răscolești Pământu-ntreg și mările, deolaltă cu codrii și cu munții, și să le plămădești în alt-alcătuire, nu doar să-l frângi pe Ravana! Să treacă vremea ploilor, să vină toamna, apoi vei da pieirii nu numai pe Ravana, ci stirpea lui întreagă și toată țara sa! Eu vreau ca vorba mea să te asmută, trezindu-te, așa cum dacă ațâți focul ascuns sub spuză se scoală-n vâlvătaie!”

41. Vorbelor spuse de Lakșmana Rama le răspunse cu drag:

42 - 45. -„Lakșmana, tot ce-ai spus a pornit din inimă, cuvântul unui sfetnic voitor de bine, a cărui vitejie e vestită. De-acum alung jalea care împiedică orice faptă cutezătoare! Mi-aduc aminte de trecuta-mi vitejie și de biruințele de altă dată. Să așteptăm deci bunul plac al lui Sugrīva și îmblânzirea șuvoaielor din râuri. Voi răda gândind la toamnă. Dacă ajuți pe cineva acesta rămâne-ndatorat și va dori să răsplătească la rândul său, doar dacă nu-i sperjur fără cuvânt, pentru a nu-i răni pe cei cu inimi bune!”

46. Lakșmana se nclină cu brațele-ndoite în fața fratelui său; chibzui, apoi spuse ceea ce credea cu cale:

47 - 48. -„Stăpâne, regele *vanara* își va îndeplini porunca în curând. Gândul tău să rămână neclintit - nimicirea vrăjmașului. Să așteptăm toamna; potolește-ți mânia și rabdă lângă mine aceste patru luni de ploaie, adăstând - cum face regele fiarelor la vreme de furtună - pe muntele acesta îndrăgit de lei.”

28

1. Rama ajunsese pe culmile muntelui Mālyavata și se sălășluise acolo după nimicirea lui Vāli și încoronarea lui Sugrīva; acolo, astfel grăi el către Lakșmana:

2 - 4. -„E bolta cerului acoperită de norii cât munții; de nouă luni ea e-ngreunată de apa ridicată din ocean de razele de soare și nouă luni a ținut în pântecul ceresc întreaga sev-a vieții pe care-o naște acum. Atât de mulți și deși sunt norii încât

închipuie o scară pe care poți să urci spre Soare ca să-l împodobești cu ghirlande din alba iasomie sălbatică[119] și din împurpuratele *arjuna*![120]

7. Pământul secătuit de arșiță acum scăldat de ploaie seamănă cu Sita, arsă de durere și scăldată-n lacrimi.

8 - 10. Născute din nori, adierile sunt răcoroase precum petalele de lotus; le poți sorbi din căușul palmei și poartă-n ele parfumul florii de pandanus[121]. Piscul înmiresmat este binecuvântat de apa ploilor precum Sugrīva când a fost încoronat. Sub neguri par culmile brahmani în rugăciune: pe umeri au nori întunecați în loc de piei de antilopă, iar șuvițele de apă sunt sfintele fire împletite!

11-13. Plâng cerurile cu glas de tunet sub şfichiul fulgerelor aurii precum Vaidehī când se zbate să scape din gheara lui Ravana. Nu știi întru atâta smolită-ntunecime unde-i amurgul, unde răsăritul, nici cursul Lunii!

14. O, fiu al Sumitrei, privește înspre coastă! Veștejită sub vipia verii, iasomia munților se-nveselește sub picăturile de ploaie, iar dragostea învie în inima mea copleșită de durere!

15. Se-așterne colbul dumului în tihnă sub adierea răcoroasă, căci s-au potolit furiile verii, regii oștenii-și trag spre vetre, iar călătorii pot să se întoarne-acasă, dar cotigile stau nemișcate în șleaul potopit.

16-17. Pornit-au de acum <gâștele?>[122] către Mānasa, vrând acolo sălașul să și-l afle, dar rațele roșcate stau perechi nedespărțite. Se văd ici-colo printre nori doar petece de cer, de-azur sau cenușii precum talazul înfuriat.

---

[119] Aici este vorba de *kuțaja*- iasomia munților, care înflorește în sezonul ploilor.

[120] Am omis distihurile 5 - 6 care nu au sens în acest loc. Versurile nu au o coerență foarte mare în acest capitol, care - în întregul său - este suspect de interpolare.

[121] Pandanus - *ketaka* arborele și *ketakī* floarea - arbore spinos, cu parfum suav, reprezentând în poezia indiană durerea despărțirii de ființa iubită. Este o plantă urâtă de zeul Śiva, căruia nu i se poate aduce ca ofrandă; v. Huet, s.v. *ketaka*.

[122] Ambele traduceri indiene introduc aici cuvântul *hamsāḥ =gâște, lebede*; pentru întreg versul 16a v. Huet, s.vv. *cakravāka* și *mānasa*. Lacul Mānasa era asociat întotdeauna cu gâștele și cu rațele roșii. Versul 16b -*dar cotigile…*- a fost adăugat la *śloka* 15 pentru a avea un text logic.

18. Năvalnice se-avântă către mare șuvoaiele de apă nou-născute, ducând în volburi flori de *sarja* și *kadamba* amestecate cu fărâme de aramă, iar țipătul păunului speriat le însoțește-n cale.

19. Prunele[123] mustind de sevă dulce ademenesc albinele și oamenii, iar fructele răscoapte de mango cad pe pământ sub palele de vânt.

20. Norii închipuie semețe piscuri, purtând pe vârfuri flamuri de fulgere strălucitoare, având ghirlande din stoluri de cocoare - tunetul lor e puternic precum strigătul elefanților când pornesc spre bătălie!

21. Abia-ncolțită, frageda iarbă strălucește sub roua ploii, iar păunii încep să se întreacă-n hore - uite cât de frumos e codrul când ziua se scurge spre apus!

22 - 24. Agale plutesc nourii pe cer și se opresc pe vârfuri să răsufle, obosiți de multa apă purtată-n pântece, apoi se urnesc din nou, ei, tunătorii, cu cetele de păsări împreună. Șiruri lungi de bâtlani veseli le ies în cale și par pe cer cununi de lotuși. Pajiștile pline de roșii buburuze seamănă cu vălul frumoaselor, vopsit ca pana papagalului și stropit cu lac roșu.

25. Acum pletosul Viśṇu[124] se cufundă-n cugetare și moțăie alene. Se-apropie toate între ele: pâraiele de mări, cocorii de nori, mireasa de al ei mire...

26 -53[125]... Se-mbată elefanții cu miresma florii de pandanus, cu sunetul cascadei și cu țipătul păunilor și le răspund tuturor cu strigăte-ascuțite... Tunetul îi face să se-ntoarcă din drum, încredințați că altă ceată vrea să-i hărțuiască, apoi se scufundă-n apa lacului și-ncep hârjoana. ... Zburătoarele sorb perlele de apă neîntinată din cupele de frunze făurite de Indra anume pentru ele. Din zumzete, orăcăieli și tunete se naște muzica firii, iar păunii ici dănțuiesc, acolo cântă... Elefanții străbat pădurea, bivolii sunt plini de bucurie, regii fiarelor și regii oamenilor se odihnesc, munții sunt fără seamăn de frumoși, iar Indra se joacă în tării cu norii... Doar păsările știu când Soarele apune și dau tuturor de știre venind la cuiburi, iasomiile și lotușii petalele își strâng...

---

[123] *Jambu phala* - fruct de *jambu=Eugenia jambolana= Syzygium cumini* sau prunul indian are fructe comestibile violacee, v. Huet, s.v.

[124] *Keśava*=pletosul, epitet al lui Viśṇu. Zeul se află în transă yoghină timp de patru luni.

[125] Următoarele 25 de distihuri sunt pline de repetiții și variațiuni pe teme anterioare, de aceea am fost nevoit să selectez doar pasajele semnificative.

54 - 56. Sosește-apoi luna Bhādrapada, hărăzită *Vedelor*, când brahmanii și cei cuvioși cântă *Sama Veda*. Desigur că Bharata, domnind în Kosala, s-a îngrijit de toate. Pe cât cred că mă vor primi supușii cu chiote de bucurie când voi veni acasă, tot astfel știu că acum râul Sarayu valurile-și umflă cu apa ploilor.

57 - 64. Sugrīva biruitorul se bucură, desigur, împreună cu draga lui soție de tihna lunilor ploioase în împărăția lui cea bine orânduită. Dar eu, o, Lakșmana sunt tot departe de iubita mea răpită, căzut din slava domniei și îmi pare că semăn cu malul prăvălit de puhoaiele ce se revarsă! Trei piedici de neînvins eu am în față: durerea despărțirii, drumurile înecate de potop, Ravana însuși - dușmanul de temut! Am adăstat, la voia lui Sugrīva, căci drumul nu poate fi acuma străbătut - eu însumi am văzut aceasta! Nu vreau cu vorba să îl tulbur, căci mult a suferit, de-abia și-a regăsit soția după amar de vreme, iar greul de acum începe! Sugrīva însuși, la vremea potrivită, își va aduce-aminte de datorie, căci un viteaz ce uită binele făcut nu-i doar netrebnic, el îi vatămă pe toți cei buni și cuvioși!"

65. Lakșmana chibzui, văzu temeiul celor spuse și grăi astfel cu palmele împreunate:

66. -„Stăpâne, Sugrīva va asculta porunca ta curând, când toamna va veni. Tu rabdă ploaia pân-atunci și neclintit să fie gândul tău spre nimicirea vrăjmașilor!"

29

1-8. Se limpezise cerul de norii de furtună, de trăznete și bâtlanii nu mai strigau a ploaie; lumina lunii umplea bolta, după cum văzut-a Hanuman. Feciorul vântului Mārut era tulburat de griji. Sugrīva uitase domneasca datorie: de-atâta timp purta coroana, dar vremea o pierdea în desfătări, printre regine - căci pe lângă Rūmā, soața sa, el o iubea de asemeni și pe Tārā, doamna mândră între toate - prin grădini, ca Indra între *apsare* în grădinile Nandana, lăsându-și sfetnicii în voia lor să poarte grija țării. Dar Hanuman cel priceput la vorbă era credincios stăpânului și știa când vremea faptei a venit; s-a apropiat de Sugrīva și rosti cuvinte drepte, din inimă pornite:

9-14.-„Stăpânești împărăția, slava e a ta, iar neamul ți-e plin de bunăstare! A venit vremea să-ți câștigi și prieteni. Domnul care știe prețul timpului, care are grija prietenilor săi va vedea cum îi sporesc faima, slava și puterea țării. Măria ta, pentru a

avea o mare-mpărăție se cuvine să ai grijă bine cumpănită de vistierie, de (oastea de sub) sceptru[126], de prieteni și de neatârnarea ta. Drept ești și vei face lucrul drept și cuvenit pentru tovarășul de luptă; dacă fără preget, neprecupețit tu îl ajuți, pe tine tu te aperi de orice rău, dar dacă întârzii și mereu amâni truda zadărnicit va fi totul.

16-20. Acum datoria ta, stăpâne, este să ajuți vitejeasca faptă a lui Rama: de dragul prietenului tău, să o găsim pe prințesa din Videha! Timp prea mult a trecut, dar Rama nu te va mustra; un înțelept ca el te va sprijini și neamul slăvit ți-l va ajuta, căci se află-n țara ta! Multă vreme va stărui în prietenie, iar puterea lui e fără seamăn! O, rege al neamului cățărător! Ajută-l precum el te-a ajutat pe tine! Poruncile împarte către fruntașii țării, timpul nu va fi trecut în van dacă începi acum, înainte de a fi silit de rușine și mustrare!

21-28. O, rege al neamului roșcat! Se cuvine să ajuți chiar și pe cel ce nu ți-a făcut un bine, e nevoie oare de îndemn să-l ajuți pe acela care ți-a câștigat domnia? Ai putere și iute ești la faptă - de ce nu dai porunca dorită de Rama? El, care înfrânge cu săgeata-i fermecată zeii, demonii *asuras* și șerpii cei mari *naga*, așteaptă să-ți împlinești cuvântul. El fără preget viața și-a pus-o în joc pentru tine - să-l ajutăm să o găsească pe Vaidehī, de-ar fi în cer ori pe pământ! Rama nu se teme de zei, demoni de viforul *mārut* sau de *yakṣas*[127] și cu atât mai puțin de *rākṣasas*. Ar trebui să îi câștigi bunăvoința ajutându-l cu toată puterea ta: el te-a ajutat pe tine la nevoie! Rege, la porunca ta fiecare dintre noi în parte și noi toți laolaltă putem răscoli pământul și oceanul, cerul și tartarul! Poruncă dă, viteazule, ne spune ce să facem fiecare și vor porni pe dată milioane de maimuțe!”

29-30. Ascultând spusele lui Hanuman, Sugrīva - nobil fiind din fire - gândul spre faptă și-l întoarse. Pe Nīla îl cheamă și poruncă-i dă să strângă armia lui întreagă.

31-34. - „Întreaga mea oștire, cete-cete, cu hatmani și cu căpetenii să se adune aici! Maimuțele iuți de picior să vină de la hotar cât de curând sub căpitanii lor, iar tu răspunzi de asta; cel care nu sosește în cinsprezece zile capul să și-l piardă fără multă

---

126 *daṇḍa*= sceptru, reprezentând orice formă a autorității care implică forță: pedeapsă, justiție, poliție, armata pe câmpul de luptă- v. Huet, s.v. Textul clarifică sensul frazei.

127 Divinități secundare care locuiesc în arbori; unii dintre ei sunt servitorii lui Kubera, zeul bogăției.

vorbă! Acum, tu[128] și cu Aṅgada porniți și spuneți bătrânilor din sfat ce-am hotărât!”Terminând de zis acestea, Sugrīva se-ntoarse în palat.

30[129]

1 - 6. Pe când Sugrīva se îndulcea în desfătări, uitând cu totul de timpul care trece, Rama era ars de dor în nopțile ploioase. Privind spre cerul limpezit de-acum de vremea toamnei văzu argintia lumin-a lunii, simți deodată că fiica lui Janaka e pe veci pierdută[130] și mintea i se tulbură. Venindu-și în fire, Rama privi spre cerul tomnatic - acum curățit de nori și fulgere, străbătut de stoluri de păsări - se gândi la draga lui și lăcrimă.

7 - 12. -„ Oare ce face acum tânăra domniță, cu glasul ca un tril de pasăre, ea care asculta visătoare ciripitul dulce atunci când trăiam la sihăstrie? Oare ce simte, când vede florile neîntinate, aurii, ale laurului, iar eu nu-i stau aproape? Dulcea ei chemare mă trezea împreună cu glasul lebedelor; cum poate trăi fără prietenele ei, rațele roșii? Sigur că frumusețea toamnei e un chin pentru frumoasa mea crăiasă, atunci când ea se află atât de departe de mine; e prea plăpândă pentru a îndura calvarul despărțirii noastre!”

13 - 15. Așa jelea cel mai bun între toți prinții lumii și dintre oameni cel mai bun, precum *sāraṅga*[131]când însetat se roagă lui Indra să trimită ploaia. Lakșmana plecase să culeagă poamele pădurii și colindase muntele de-a lungul și de-a latul. Văzându-și fratele pierdut în marea de amar, toropit de-atâta chin, se întristă el însuși; grăi spre Rama astfel:

---

[128] Nīla.
[129] Așa cum s-a întâmplat și cu celelalte descrieri ale anotimpurilor -de ex. *sarga* 1 din această carte - și tabloul de toamnă care urmează este puternic interpolat: din cele 85 de distihuri, cel puțin 35 (40%) sunt considerate neautentice de către edițiile critice ale *Ramayanei*, chiar dacă ele sunt venerabile pentru tradiția populară. Rosalind Lefeber, *op. cit.*, p. 4, subliniază însă rostul acestor descrieri în prezentarea stărilor sufletești ale lui Rama, faptul că ele argumentează nerăbdarea eroului față de tergiversările lui Sugrīva, arătând accentul deosebit pus în această carte pe reliefarea scurgerii timpului. Am căutat să mențin un echilibru în traducere, fără a indica în note fiecare eliminare sau diferențele de interpretare din edițiile indiene. Pasajele lipsă sunt marcate cu...
[130] Pasajul 4,30,2 este interpretat diferit în cele două versiuni indiene, am folosit ambele sugestii.
[131] Varietate de cuc - *Cucculus melanoleucus* - având penele negre pătate cu alb; după legendă este mereu însetat, deoarece nu bea decât apă de ploaie; v. Huet s.v.

16-18. -„O, iubite frate, de ce îți pierzi nădejdea și disperi? De ce uiți stăpânirea de sine și chibzuința? Tu caută întâi în meditație liniștirea minții. Ești luptător fără pereche - treci la faptă deci! Strădania ta va rodi în biruință! Jānakī nu poate fi roaba nimănui cât tu o aperi, cum nimeni nu robește focul ce arde vâlvătaie!”

19. Socoate Rama toate câte rostise Lakșmana, viteazul neînvins care mult noroc aduce, și le găsește bune și întemeiate toate, ceea ce pe dată îi și spune:

20. -„Avem în față o muncă uriească - să chibzuiesc eu bine se cuvine”.

{21. Cu gândul la Maithilī, domnița cu pleoapele ca petalele de lotus, grăi astfel cu buzele -i crăpate:

22-30.-„Se potolește Indra[132] de acum, când a udat temeinic brazda și holda-i bine pârguită. Sunt secătuiți de ploaie norii care se răsfiră dincolo de creste; au fost întunecați precum elefanții chinuiți de patimi, dar de-acum s-au domolit. Vântoasele care musteau de apă ajuns-au adieri înmiresmate... Lăută de atâta ploaie, coasta toată e curată și smălțată-n mii de tonuri, iar vârfurile comorile și le vădesc în soare. Toamna împodobește totul...frumusețea ei se vădește în lotușii nenumărați mângâiați de soare, minuni de frumusețe ale lui Lakșmī. Vin albinele în roiuri spre bananii cu șapte frunze, îngânând cu zumzetul zefirul parfumat. Patima iubirii aprinde mândrii elefanți.

31-36. Stau față-n față rațele roșii cu lebedele abia sosite; se-nfruntă păsările iubitoare de apă pe malurile nisipoase ale râurilor, colbul auriu din lotuși se risipește pe aripile lor. Un val de frumusețe s-a revărsat asupra Firii, pătruns-a printre elefanți și printre bivolii sălbatici până la pâraiele cu apa de cleștar. Fără nouri este cerul; spre el privesc păunii, lipsiți de podoabe și de vlagă, uitându-și găinușile. Desfătare pentru ochi, pădurile cu ramurile de Priyaka[133] încovoiate sub povara florilor de aur par luminate cu lampioane. Măreți se mișcă printre ele elefanții iubitori de tăuri și de codri, în vreme ce iubitele le sunt alături. Cerul fără de pată strălucește precum tăișul ascuțit și neguri nu-s spre nicio zare sub boarea răcoroasă care dezmiardă lotușii.

---

[132] Indra era înainte de toate un zeu al furtunii pentru triburile indo-europene care au sosit în India.

[133] *Priyaka / priyakāma* = laurul indian, înalt până la 30 m, are lemnul roșcat și strânge apă în trunchiul său; numele înseamnă aproximativ „arborele prietenos”.

37-44. S-a întărit sub arșița amiezii lutul mocirlos, pe drum iar se ridică praful în deși nouri. Stăpânii de noroade care iubesc gâlceava oștirile își strâng și se pornesc unul împotriva celuilalt. Aidoma se poartă taurii cei ațâțați de vraja toamnei în mijlocul cirezii, mugind printre vițele, cu jind să-nfrunte alți buhai...Elefanții cu tâmplele-asudate[134] își trâmbițează sosirea, înspăimântă rațele, beau apă din lacul pe care-l tulbură cu pasul. Gâștele voioase stau stoluri pe țărmul nisipos, pe lângă mulțimile de vaci, acolo unde apa curge limpede și fără mâl. Lebede și rațe roșii scot sunete plăcute. Au amuțit de-acum cascadele, viiturile și trăznetul din nori, păunii nu mai țipă în vijelie, nici broaștele nu mai orăcăie a ploaie. Flămânde ies din văgăuni năpârci și cobre vlăguite de atâta nemâncare.

45-46. Pupuria înserare pare o domniță cu fața-ncântătoare, cu ochii din sclipiri de stele și strai din razele răsăritului de lună, care pleacă de pe boltă lăsând în urmă mii de aștri[135].

46-48. Stoluri de *sārasa*, sătule de grăunțe și orez, zboară cu vântul împreună părând ghirlande-naripate. Oglindă a cerului e lacul: o lebădă visează-n mijloc printre lotuși înfloriți, cum Luna stă pe cer între mulțimi de stele.

49-55. Sub puterea Toamnei, par tăurile toate frumoase doamne; cingători de lebede și ghirlande de nuferi și de lotuși le sunt podoabele. Foșnesc în zori și cântă bambușii sub adierea vântului, iar din adâncul peșterilor le răspunde mugetul de vite...înțesate cu rațe roșii, pline de ierburi verzi, întrevăzute prin văluri mătăsoase de *kāśa*[136], malurile râului seamănă cu gingașe mirese împodobite[137] în culorile de nuntă.

56-61. Zeul Dragostei străbate fără piedici pădurile pline de violete și flori de laur, cu arcul încordat spre a-i chinui pe-ndrăgostiți. După ce au revărsat apa belșugului,

---

[134] În perioada împerecherii elefanții masculi secretă în zona tâmplelor un lichid numit în sanscrită *dāna,*v. Monnier-Williams, p.474, col. 3; cuvântul este echivalat de obicei în engleză prin *ichor* din greaca veche. Textul are expresia *bhinna kaṭā=tâmple sparte.* Prezența acestei secreții este semnul unei agresivități deosebite din partea animalului.

[135] Am căutat să echivalez sugestiile originalului, interpretat destul de diferit de versiunile indiene. Aceeași obsevație pentru distihul 49, unde *lakṣmī* este interpretat fie ca „frumusețe” în general, fie ca numele zeiței Lakşmī, soția lui Vișnu și stăpâna toamnei.

[136] *Saccharum spontaneum* - o graminee folosită pentru acoperișuri și împletituri.

[137] Este vorba de machiajul, desenele corporale de bun augur și punctul *tīlaka*, pictate pe corpul miresei în ziua nunții.

umplând iazuri și făcând pământul rodnic, norii s-au risipit, iar cerul e senin. Malurile din ape se arată-ncet, cum mireasa sfielnică din văluri trupul și-l vădește în noaptea cea dintâi. Bunul meu Lakșmana, încântătoare sunt apele din iazuri și glasul rațelor roșii amestecate cu strigătul vulturului - pescar! Laurii, bananii, orhideele, *bandhujīva*[138] și rugii-ntunecați sunt în plină floare pe coastele muntelui...}

63-69[139].-„Lakșmana, a sosit vremea când regii pornesc la lupta cea dintâi a anului, dar Sugrīva de nimic nu se-ngrijește! Patru luni de ploaie - un veac pentru inima mea sfâșiată- am răbdat, lipsit de chipul Sitei! Ea m-a urmat în codrul înspăimântător Daṇḍaka de parcă ar fi fost un crâng desfătător, credincioasă precum o *cakravākī* care își urmează soțul! Sugrīva nu are niciun fel de milă pentru cel îndurerat, lipsit de soață și surghiunit din țară! Vicleanul maimuțoi mă disprețuiește, văzându-mă departe de casă și de țară, jignit de Ravana, sărman îndrăgostit ars de dor care îi cere ajutorul! Văzându-și țelul împlinit, rău-voitorul uită cuvântul cu care s-a legat față de mine și că e timpul să o căutăm pe Sita.

70-75. Pornește spre Kișkindhā, Lakșmana, și vorba mea vestește acelui fără de minte stăpân peste maimuțe, care își risipește vremea în desfătări! Spune-i că unul care nu se ține de cuvânt față de prietenul care l-a ajutat e cel mai josnic pe acest pământ! Dar acela - fie bun sau rău - care nu-și uită promisiunea făcută e slăvit ca vrednic și viteaz! Nici șacalii nu se-ating de leșul nemernicului care nu răsplătește pe cel ce ajutor i-a dat cândva ajutându-l la rându-i să își atingă țelul! Sau poate vrea să vadă arcul meu cel poleit cu aur cum se îndoaie, strălucitor ca fulgerul? Voiește oare să audă iar cum tună-n bătălie îngrozitoarea-i strună?

76-79. Preabine doar el știe cât prețuiesc în luptă, că îmi stai alături - totuși pierde timpul în destrăbălare. Văzându-și visul împlinit, el uită de rostul meu aici. Patru luni pierdute-n lenevie, bând cu sfetnicii pe întrecute, fără de păs pentru durerea noastră!

80. Purcede spre cetate, mărite viteaz, și lui Sugrīva, mânia mea arată-i rostind cuvintele acestea neschimbate:

---

[138] „Floarea amiezii"=*Pentapetes phoenicea*, „cu o minunată floare roșie, care se deschide la amiază și se ofilește în dimineața următoare"-Huet, s.v. *bandhujīva.*

[139] Se încheie lunga descriere a toamnei, suspectă de interpolare, și se revine la subiectul abandonat la distihul 21- începerea căutării Sitei. Rama este cel care vorbește.

81-82. „Poteca pe care a plecat Vāli cel săgetat de mine e încă larg deschisă, dar nu porni pe ea, Sugrīva! E mai bine cuvântul să ți-l ții! Doar o săgeată mi-a ajuns pentru Vāli, dar astă dată neamul tău întreg eu îl voi stinge cu toți ciracii deopotrivă!”

83. Viteazule Lakșmana, tu, taur printre oameni! Mai spune-i că e bun lucrul făcut la timpul său. Grăbește-l, îndeamnă-l să facă tot ce e bun și pentru noi și pentru el:

84.-Rege, îndeplinește ce mi-ai jurat - va fi o *dharma* pentru veșnicie. Altfel, străpuns de săgețile mele, te vei întâlni cu Vāli în sălașul lui Yama!”

85. Văzându-l pe Rama atât de-ncrâncenat, Lakșmana porni la drum, mânia să își verse pe Sugrīva[140].

31

1. Văzându-și fratele, erou neînfricat, doborât de-amar, de dor și de mânie, rosti atunci Lakșmana, vlăstarul de-mpărat, vorbele acestea:

2-4. -„Sugrīva trăind doar în pădure nu știe să se poarte ca un os de neam regesc, să răsplătească pentru darul primit de la tine - domnia peste neamul *vanara*. Nu îl duce mintea să te ajute, atunci scurtă îi va fi domnia. E prea nerecunoscător ca să își aduc-aminte de datoria lui față de tine; a uitat-o când s-a pierdut în desfătări de rând, alese pe potriva sa! Dar tronul n-ar trebui s-ajungă la cei fără virtuți! Va să îl vadă curând pe Vāli cel pierit! Mânia clocotește-n mine, pe necredinciosul Sugrīva îl voi ucide; fiul lui Vāli să conducă nobilii *vanara* când ne vom căuta regina!”

5. Rama, viteazul care-și ucidea vrăjmașii, dar nu voinicii veniți să-i ceară ajutor și apărare, își domoli cu vorba fratele pornit spre bătălie:

6-8. -„Un om ca tine nu poate pentru nimic în lume un astfel de păcat să ia asupră-și; mai nobil și mai mare e între toți acela care ucigând mânia care-l arde se-arată cel mai bun!Lakșmana, adu-ți aminte de prietenia cu Sugrīva, nu poți să îl ucizi! Fii prietenos; adu-i aminte că timpul a trecut, dar nu cu vorbe grele, ci plecat spre

[140] Diferența dintre finalul capitolului 30 și începutul capitolului 31 este o dovadă a prelucrării secundare a textului, totuși am considerat că ar fi o eroare să elimin un fragment extins din text. Este mai simplu să acceptăm inconsecvențele și să le semnalăm, fără să le punem pe seama lui Vālmīki.

împăcare!”

9-22. Astfel sfătuit de fratele-i mai mare, viteazul Lakșmana, puternic taur printre oameni, purcese spre cetate. Vrând pe voie să îi facă <lui Rama> el își luă arcul gigantic, mare cât arcul lui Indra, și fierbând de mânie se-ndreptă spre palatul maimuțelor, părând că este Yama. El frământa cu mintea-i ascuțită[141] tot ce avea să spună, ce va întreba și ce, la rându-i, va răspunde în fața lui Sugrīva. Mergea ca o furtună, rupând crengi de palmieri, copacii *sāla* ori *aśvakarna* care-i stăteau în drum și bolovanii muntelui fărma sub al său picior precum un elefant în goană. Tigrul din stirpea lui Ikșvāku desluși atunci cetatea de necucerit, păzită de munți și oști nenumărate. Buzele îi tremurau de mânie cu gândul la Sugrīva, când văzu străjerii uriași care păzeau porțile Kișkindhei. Erau sute de maimuțe cât elefanții și apucaseră trunchiuri și steiuri pe măsură când l-au zărit venind pe Lakșmana, taurul printre oameni. Mânia i se înteți, precum focul când pui bușteni în el se face vâlvătaie, când străjerii se-arătară înarmați înaintea lui și arăta ca zeul sfârșitului de lume ce pustiește totul. Atunci sute de maimuțe cățărătoare se risipiră care-ncotro din fața lui; căpeteniile pe dată-l vestiră pe Sugrīva, dar acesta nu luă seama la ei - se drăgostea cu Tārā.

23-30. Atunci sfetnicii porniră pe dată afară din cetate cu cete-ngrozitoare, maimuțe ca tigrii de trufașe - căci unele aveau putere cât zece elefanți, altele cât o sută, ba unele chiar cât o mie - și la fel de ne-nfricate. Lakșmana văzu deodată cum Kișkindhā se umple de groaznice maimuțe având în labe trunchiuri, cum ies pe porțile de fier și se așează în linie de bătaie. Viteazul își aduce aminte iar de necredința lui Sugrīva, de chinul lui Rama. Ochii i se înroșesc, arcul lui pare gluga unei cobre, săgețile de fier sunt colți înveninați, iar el întreg - un șarpe cu cinci capete.

31. Aṅgada se apropie înspăimântat de cel ce semăna cu regele șerpilor și cu focul de la sfârșitul lumii. Lakșmana îi spuse:

32-34.-„Fătul meu, vestește-i lui Sugrīva sosirea mea! Tu să-i grăiești astfel: «Lakșmana, fratele mai tânăr al lui Rama a venit, întristat de suferința fratelui său, și te așteaptă acolo. Dacă vrei să îi asculți solia sau nu, tu fă după cum vrei». Apoi

---

[141] Textual „inteligent ca Bṛhaspati”= zeu al pietății, personificare a incantației, preot divin și învățător al zeilor, magician și „stăpân al cuvântului”.

întoarce-te degrabă."[142]

36-38. Păli Aṅgada auzindu-l; el aleargă și se-nchină spre Sugrīva și Rūmā. Apoi cuprinde picioarele regelui, reginei și mamei sale și pricina le-arată, dar amețit de vin și de iubire, Sugrīva nu poate-n fire să își vină.

39-44. Se bâlbâiau maimuțele de frică și cu vorbe de nimic voiau mânia lui Lakșmana s-o abată de la ele, dar vorbele amestecate în vuiet fără noimă se prefac, atunci când Lakșmana se mișcă înspre ele precum o viitură, iar glasul lui e trăznet în furtună și răcnet e de leu. Regele *vanara* își vine-n fire în vuietul de glasuri, cu ochii încă roșii de-atâta băutură. Atunci, aduși de Aṅgada, Plakṣa și Prābhava, sfetnicii de taină care-n iatac puteau pătrunde de față cu reginele, pe rege îl vestiră că Lakșmana a venit să stea de vorbă cu el despre bunăstare și despre bună-cuviință. De-a dreapta și de-a stânga craiului se așezară sfetnicii, cu vorba-l îndemnară pe Sugrīva care semăna cu Indra, stăpânul vântului *marut*:

45 - 51. -„Rama și Lakșmana, frații care urmează dreptatea, vrednici erau ca înșiși să domnească peste împărăția noastră, dar prieteni fiind într-adevăr, ei ți-au dăruit-o ție! Lakșmana e acum la poartă, bătând în ea și agitându-și arcul, înspăimântând maimuțele care strigă îngrozite. Lakșmana spune că a venit trimis de Rama, purtat de carul iute chemat „îndatorire", mânat de vizitiul cu numele „vorbele lui Rama". El l-a trimis ca sol pe Aṅgada, fiul Tārei, iar el pe noi în fața ta[143]. Stăpâne, viteazul bate la porți cu ochii plini de flăcări, de parcă mânia lui ar vrea să ardă tot neamul *vanara*. Mărite rege, pe dată pornește cu fiul tău, cu neamurile toate, și vă plecați adânc în fața lui: astfel amarnica-i mânie se va domoli. Fii fără preget, îndeplinind tot ce Rama își dorește, cuvântul dat tu îl cinstește!"

<u>32</u>

1-2. Tresaltă în jilțul său Sugrīva când aude vorbele lui Aṅgada despre mânia lui Lakșmana; chibzuind în minte, căci era priceput să țească planuri și la capăt să le ducă, el sfetnicilor săi le spuse:

---

[142] Distihul 35 este interpolat, repetând părți din 36-37.

[143] Am încercat să rezolv interpretarea diferită a textului în cele două traduceri. Sensul primeia este: „Lakșmana l-a trimis pe Aṅgada în fața ta" subînțeles „ca să te aducă înaintea lui", iar a celei de a doua „Aṅgada ne-a trimis în fața ta: Lakșmana a venit".

3-8. -„Nicicând nu am rostit necugetate vorbe despre el, nici nu i-am greșit vreodată cu ceva - de ce mânia lui asupra mea acum stă să se abată? Vreun vrăjmaș de-al nostru desigur i-a otrăvit auzul, turnându-i în ureche cuvinte ticluite, minciuni fără temei! Voi căutați pricina s-o aflați, temeinic și în amănunt; eu nu am a mă teme nici de Lakșmana, nici de Rama, totdeauna însă mânia fără rost a unui prieten ne tulbură. Ușor e să te-mprietenești, dar greu e de păstrat prietenia, ușor se strică pentru lucruri neînsemnate, căci cu timpul gândul ni se schimbă. Eu nu pot lui Rama să-i răsplătesc cum se cuvine ajutorul dat și asta mă neliniștește."

9. Se ridică atunci dintre căpetenii Hanuman, cel priceput la sfat, și folosindu-și mintea înțeleaptă astfel îi răspunse:

10-17. -„ Rege al neamului *vanara*, nu e de mirare că ai uitat de binele făcut de Rama din prietenie neasemuită față de tine! Pentru a te scăpa de spaime, el l-a ucis pe Vāli un viteaz de o seamă cu Indra![144] Prietenia față de tine l-a îndemnat pe Rāghava să-l trimită pe Lakșmana aducătorul de noroc la tine, eu nu mă îndoiesc de asta! Tu cunoști prea bine vremea potrivită pentru toate, dar nu ai luat seamă, fiind pierdut în dezmierdări, că toamna a venit de-acum: frunzele de *saptacchada* se deschid verzi întunecate, cerul e limpede spre toate cele zece zări, stelele și rătăcitoarele planete îl luminează, căci norii s-au risipit cu totul, plăcută e apa în iazuri și în râuri. E vremea să porniți la luptă; Lakșmana a venit pentru că ai ațipit în mijlocul plăcerilor. Rabdă-i mustrarea și cuvântul aspru - Rama e singur, trist, lipsit de iubita lui soție, iar mărinimia lui ți-a dăruit domnia. Eu cred că nu e alt chip să-l îmbunezi decât rugându-l cu palmele împreunate pe Lakșmana să te ierte.

18. Vorbesc în fața ta fără de teamă, căci sfetnicul trebuie să spună ceea ce e cu adevărat folositor, și-n sfatul meu cred cu tărie!

19-22. Dacă se mânie, Rāghava poate să supună lumea doar ridicându-și arcul, în ciuda zeilor, demonilor *asura* și *gandharva*-șilor. Un astfel de viteaz nu trebuie jignit, îndeosebi de cel pe care l-a ajutat, iar tu îi ești îndatorat! Te pleacă deci în fața lui împreună cu fiul, cu neamul tău întreg și prietenii deolaltă; cuvântul dat cu jurământ tu ține-l și fii ascultător precum nevasta soțul și-l ascultă! Nu poți nici

---

144 Acesta este textul din variantele electronice indiene. Ediția Princeton, p. 47, are însă traducerea: „Pentru a-ți face pe plac eroicul Rāgava a lăsat frica deoparte și l-a ucis pe Vālin, cel egal în putere cu Indra".

măcar în gând porunca lui Rama sau Lakșmana să o nesocotești, căci îți citesc în inimă; puterea lor fiind deasupra celei omenești, ei sunt la fel cu Indra!”

33

1 - 3.Lakșmana, nimicitorul vrăjmașilor, intră în uriașa peșteră Kișkindhā, după cum îi poruncise Rama și cum i se îngăduise[145]. Portarii gigantici în fața lui se-nchină cu brațele-ndoite, dar văzând mânia sa clocotitoare departe de dânsul ei stătură.

4 - 5. Lakșmana aducătorul de noroc privi atunci peștera nemărginită, pereții măiestru împodobiți cu nestemate, casele cu multe caturi, palatele domnești, toate străluceau în sclipirea pietrelor de preț. Tărâmul acela avea livezi cu pomi îmbobociți și pomi cu multe roade din fiecare anotimp, pe placul fiecăruia.

6 - 7. Erau locuitorii toți din os divin, odrasle de zei și de *gandharva* care ușor puteau și după voie să-și schimbe-nfățișarea; frumoși la chip, purtau cu toți ghirlande și erau o desfătare pentru ochi. Miresme de santal, aloe și de lotus umpleau străzile[146] străbătute de fericiții târgoveți.

8 - 13. Palatele pe care le vedea vlăstarul lui Raghu perechi aveau doar în munții de poveste Vindhya și Meru, iar printre ele se repezeau limpezi șuvoaiele de munte. De-a lungul căii regești se înșirau căminele celor mai de frunte dintre curteni : Aṅgada, Mainda, Dvivida cel bogat, Gavaya, Gavākṣa, Gaja, Śarabha, Vidhyumāla, Sampāti, Suryākṣa, Hanuman, Vīrabāhu, Subāhu, Nala cel mărit, Kumuda, Sușeṇa, de asemenea cele ale lui Tāra și Jambavān, Dadhivaktra și Nīla, Supāṭala și Sunetra, toți căpetenii mari printre maimuțe. Palatele lor împodobite cu ghirlande străluceau ca nourii și erau pline cu belșug de grâne și cu femeile cele mai frumoase.

14 - 18. Un zid alb de netrecut înconjura palatul lui Sugrīva. Frumos era precum lăcașul lui Indra, iar foișoarele lui semănau cu vârfurile muntelui Kailāsa. Găseai acolo arbori plini de flori și fructe după pofta fiecăruia; uriașii copaci cu umbra răcoroasă semănau cu norii negri îngrămădiți pe cer, podoaba lor primită de la Indra era din minunate flori. La porți străjuiau gigantice maimuțe cu armele în mâini.

[145] Se subînțelege că Aṅgada s-a întors cu o invitație din partea lui Sugrīva.
[146] Persoanele care locuiesc în cetate folosesc aceste parfumuri din abundență, astfel încât și străzile au mireasma lor.

Aurită era intrarea cea boltită, avea pe ziduri ghirlande și flori de aur în șiraguri. Fiul Sumitrei intră în sălașul minunat al lui Sugrīva nestânjenit, precum Soarele intră în nori netulburat.[147]

19 - 24. Dreptul Lakșmana străbătu șapte săli[148] pline cu supuși de diferite cinuri, apoi văzu iatacul unde stăteau femeile, sprijinite de perne scumpe, pe paturi sau pe jilțuri bătute în argint și aur. Pe când intra, ele cântau și înstrunau lăute, mândre de frumusețea lor, încrezătoare în farmecul tinereții, acolo în palatul lui Sugrīva. Nobilele doamne bogat împodobite își petreceau timpul împletind ghirlande și aranjând fructe, iar slujnicele erau blânde, bine îmbrăcate, bucuroase, nu împovărate de corvezi.

25 - 62. *Pasaj eliminat, deoarece nu figurează în niciuna dintre edițiile științifice. Regina Tārā - amețită de băutură - este trimisă de către Sugrīva să îl împace pe Lakșmana. Acesta se poartă respectuos cu ea, dar vorbește cu hotărâre:Sugrīva a încălcat dharma. Tārā recunoaște luxuria regelui, dar îi arată prințului că ordinul de adunare a oștirii a fost dat și ascultat, iar mulțimi nenumărate de războinici sunt pregătiți de luptă. Adevărata intervenție, plină de demnitate, a reginei se găsește în sarga 35.*

63 - 66. El îl văzu pe vestitul Sugrīva cel neînvins stând pe un tron de aur căptușit cu perne, purtând ghirlande și haine pline de podoabe, strălucitor ca Soarele, înconjurat de multe femei înzorzonate. Văzând aceasta, Lakșmana își schimbă uluirea în mânie, cu ochii plini de sânge el pare însuși Yama. Pe când o-mbrățișa pe Rūmā, Sugrīva îl zărește pe Lakșmana cel cu ochii mari.

<u>34</u>

1-6. Se tulbură Sugrīva atunci văzându-l pe Lakșmana în iatac, cu ochi arzători și gâfâind în apriga-i mânie; din jilțul aurit pe dată sare împreună cu femeile din

---

[147] Pasajul acesta alambicat și plin de repetiții are sens doar dacă îl înțelegem ca o dovadă a faptului că, indiferent cât de strălucitoare ar fi fost lucrurile, ele erau doar umbră în comparație cu strălucirea lui Lakșmana, semn clar al valorii sale.
[148] Termenul folosit aici poate însemna teren închis cu gard, dar și apartament.

preajma-i care de el se-agață precum stelele de Lună. Regele, cu ochii roșii de atâta băutură, năuc spre dânsul se repede să se-nchine cu brațele-ndoite - apoi stă, părând că este Kalpavṛkṣa[149]. Lakșmana rosti spre dânsul și roiul de femei aceste vorbe mânioase:

7-10. -„Doar cel nobil din născare, care simțurile își înfrânează, e credincios și nu se-abate de la adevăr, arătând multă milă de ceilalți va domni netulburat îndelungată vreme. E oare cineva mai rău decât regele fățarnic care cuvântu-și calcă față de prietenii care tronul i l-au dat? Atunci când cineva minte despre un cal, păcatul lui e mare, cât uciderea a o sută de armăsari; când minte despre o vacă el sufletu-și încarcă cu moartea a o mie de juninci, dar când minte promițând ajutor celui în nevoie[150] el neamul își ucide și pe sine însuși! Nerecunoscător se cheamă, o rege al săltărețelor maimuțe, acela care țelul și-l atinge prin prieteni, nu prin sine, și nu-i ajută la rândul său la vreme de nevoie, iar el va pieri dintre cei vii.

11-12. Legea veche spune cu versul său slăvit: „ucigașul vacilor, bețivul, hoțul sau tâlharul, tulburătorul jertfei se pot răscumpăra și vor fi iertați de vină, dar trădătorul cel fățarnic niciodată!”așa grăit-a Brahma cu mânie.

13-16. Maimuță, ești un mincinos nevrednic, căci ai căpătat ce ai dorit, dar tu nu-l ajuți pe Rama să o caute pe Sita, după cum ai fi dator. Tu îți pierzi vremea în desfătări nerușinate, promițând ce nu poți face. Rama încă nu poate crede că ești un șarpe orăcăind ca un buhai de baltă![151] Rama, viteaz cu suflet mare, mărinimos și nobil, te-a miluit pe tine cel nevrednic și cu suflet negru.

17-19. Sugrīva, nu uita ajutorul primit de la Rama cel cu suflet mare, altfel săgețile ascuțite te vor trimite pe dată lângă Vāli, căci drumul nu e-nchis! Nu porni pe calea lui Vāli, ci vorba ta o du la-ndeplinire! Tu ai uitat cu totul de săgețile cu fulgerul asemenea care pornesc din arcul celui mai de seamă vlăstar din neamul lui Ikșvaku, altfel nu te-ai fi pierdut în desfrânare, fără să mai gândești o clipă la căutările lui Rama!”

---

[149] Palmier de cocos, unul din arborii magici din raiul lui Indra, care îndeplinește orice dorință.
[150] Textul are simplu „când minte referitor la un om”; am urmat una din traducerile indiene care explică textul altfel obscur.
[151] Este probabil echivalentul indian al expresiei „un lup în piele de oaie”.

35

1. Răspunse atunci regina Tārā înflăcăratului Saumitri:

2. -„Nicicum nu se cuvine astfel să-i vorbești regelui și nici nu merită mustrarea cu aceste aspre vorbe, o, Lakșmana!

3-5. Nerecunoscător, trădător, înșelător mișel și mincinos? Nu, regele Sugrīva nu e cu niciun chip astfel, viteazule Lakșmana! Este o maimuță, da, dar nu a uitat nicicum ajutorul primit în lupta ce părea fără izbândă! Prin ajutorul lui Rama el are astăzi slavă, domnia peste neamul nostru, ne-a primit pe Rūmā și pe mine!

6-9. El n-a lipit geană peste geană în timpul urgisit de odinioară, iar acum în marea-i fericire încă nu-și dă seama că vremea faptei a sosit[152] și se poartă precum înțeleptul Viśvāmitra. O, Lakșmana! Timp de zece ani s-a desfătat acel mare *muni* în brațele *apsarei* Ghṛtācī[153], dar îi părea că a trecut numai o zi! Dacă un astfel de om deosebit, care știa să prețuiască timpul, s-a rătăcit în cursul neoprit al vremii, ce poate face o ființă oarecare? Iartă-l deci pe rege, Lakșmana, că patima și pofta încă nu și-a stins!

10-14. Tu, fătul meu, nu știi gândul lui Sugrīva; nu se cuvine de aceea să te aprinzi precum un om de rând! Viteazule, cei care pătrund cu mintea adevărul - asemenea ție - chibzuiesc întâi, nu se mânie într-o clipită! De dragul lui Sugrīva, eu, femeie cu mintea bine cumpănită, te rog ogoaie-ți apriga mânie! Eu știu că, pentru binele lui Rama, Sugrīva e gata să se lipsească de regat, de bogății, de Rūmā și de mine[154]. Sugrīva îl va ucide-n luptă pe Ravana, iar pe Sita i-o va aduce în curând lui Rāghava, cei doi se vor întâlni cum se-ntâlnește Candra cu Rohiṇī[155].

18, 15-17.[156] Regele Valī, multeștiutorul, aflase cumva cu de-amănuntul toate despre acei demoni, dar eu vorbesc din auzite. Se află în Laṅkā o sută de mii de

[152] Adică vremea căutării reginei Sita și pregătirea pentru războiul cu Ravana.
[153] Probabil alt nume pentru Menakā, deși Huet le tratează sub intrări diferite; v. episodul în *Balakanda-Tinerețea lui Rama*, *sarga* 63, 4-8.
[154] Una dintre varante adaugă „și de Aṅgada”.
[155] Textual *samāneșyati… śaśāṅkavamiva rohiṇyā: se va întâlni precum (planeta) care are imaginea unui iepure(=Luna) cu steaua roșiatică (=Aldebaran). Candra/Soma* este zeul Lunii, iar *Rohiṇī* este soția sa favorită; comparația revine de zeci de ori în *Ramayana*.
[156] Pentru a obține un text mai ușor de înțeles, am așezat distihul 18 referitor la Valī la începutul paragrafului și nu la sfârșit.

koți[157] de demoni, <oaste de strânsură> și încă trei sute nouăzeci și nouă de mii șase sute < de luptători aleși> . Nu poți ajunge la Ravana, cel care a răpit-o pe Sita, decât dacă îi dai pieirii pe toți acești *rākṣasa* schimbători la față, care par de neînfrânt. Sugrīva nu poate să-l ucidă pe răufăcătorul Ravana fără ajutor.

19-23. De aceea au purces spre patru zări vestitorii s-adune căpeteniile *vanara*, cu luptătorii lor; fără ei Sugrīva nu poate porni <să răscolească lumea>. Porunca lui stă gata să se împlinească de acum. Vor sosi chiar astăzi milioane de urși, sute de languri[158] plini de înfocare, nenumărați *vanara*. De aceea mânia las-o deoparte, urmaș al lui Kākustha: nobilele doamne s-au tulburat văzându-ți fața cruntă și ochii roșii, crezând că se întoarce urgia care a trecut[159].

36

1-4. Vorbele blânde și drepte ale Tārei îl îmblânziră pe fiul Sumitrei, căci bun era din fire. Văzând aceasta, regele *vanara* lăsă deoparte spaima cum leapădă cineva veșmântul plin de apă. Sugrīva se dezmetici și rupse ghirlanda minunată de la gât. Cel mai nobil dintre *vanara* rosti plăcute vorbe către Lakșmana:

5-11. -„Fiu al Sumitrei, eu pierdusem cândva totul - bunăstarea, faima și regatul - dar le-am primit iar de la Rama! Aș putea răsplăti eu asta vreodată oare? Nu are dreptul Rama nevoie de brațul meu, căci singur, cu puterea-i neîntrecută, poate pe Sita să o scape și pe Ravana să-l ucidă! Săgeata lui a străbătut prin șapte copaci gigantici, un munte și glia până în străfunduri - ce ajutor să-i dau? Struna arcului răsună sub mâna lui iar munții și pământul se zguduie la zvonul ei - ce nevoie ar

---

[157]*koți*=10 milioane; deoarece ar fi greu de explicat în text numerele indiene am păstrat cuvintele sanscrite. 100 000 *koți*=un trilion = o mie de miliarde=*mahāpadma*. Pentru 399 600 originalul are formularea „de 36 de ori unități de 10 000, de 1 000 și de 100”, se subînțelege „luate împreună”. Structura textului sugerează că sunt două categorii de soldați, de aici cuvintele adăugate.

[158] *golāṅgūla*=„maimuță cu coada de vacă”; langurii cenușii, numiți și „langurii lui Hanuman”, sunt maimuțe din genul *Semnopithecus* care are șapte (sub)specii, reprezentând grupul cel mai numeros de languri din subcontinentul indian. Nu trebuie confundați cu babuinii, care nu aparțin regiunii respective. Semnificația menționării celor trei tipuri de *vanara* - maimuțe roșcate, languri cenușii, urși - este dificil de interpretat și constituie subiect de dezbatere pentru specialiști, v. Rosalind Lefeber, *op. cit*.

[159] Referire la uciderea lui Vāli.

avea de mine? Dar voi veni cu oastea împreună când el ne va conduce întru pieirea lui Ravana. Dac-am greșit față de Rama, să fiu iertat precum se iartă slugile neghioabe, căci nimeni nu e fără de păcat pe lumea asta!”

12. Se-mpacă Lakșmana auzind aceste vorbe potrivite cu un suflet mare și răspunde prietenos:

13 - 20. -„Fratele meu are un bun apărător în tine rege Sugrīva: vorbești precum se cade și cuvântul ți-l păzești, dovedind astfel că ești pe drept stăpânitor peste roșcatul neam de săritoare și peste țara fără seamăn de bogată. Peste puțină vreme Rama își va zdrobi vrăjmașii în bătălii, iar tu vei sta într-ajutorul lui, căci tu nu dai înapoi în luptă, la fel cum nu-ți întorci cuvântul dat, știind ce este drept și fiind plin de recunoștință. Mulți își cunosc slăbiciunile, dar câți le recunosc deschis, vorbind fără ocol? Niciunul, afară de Rama și de tine! Te asemeni lui Rama în vitejie și putere, fiind pentru noi un dar trimis de zei. Totuși, vino cu mine să-l îmbărbătăm un prieten chinuit de dorul după soția lui răpită. A rostit la supărare vorbe care m-au aprins și te-am mustrat cu amare vorbe; rogu-te, mă iartă.”[160]

37[161]

1. Auzind acestea, Sugrīva se întoarse către Hanuman, sfetnicul care îi ședea aproape:

2-9. -„Pornește vestitorii către cele cinci piscuri: Mahendra, Himavān, Vindhya, Kailāsa și palidul Mandara, spre cei ce hălăduiesc pe muntele Udara scăldat în raza dimineții, spre neamul cu blană-ntunecată dinspre apus, către neamul înfricoșător din crângurile muntelui Padma, către poporul săritor din muntele Anjana, negru ca norii de furtună sau *añjana* și puternic precum elefanții, spre stirpea aurie care sălășluiește în grotele din Mahāśaila[162] de lângă Meru și spre Dhūmra; de asemenea către băutorii de sevă de palmier[163] iuți de picior și trandafirii ca aurora ce locuiesc

[160] Versiunile indiene interpretează textul cu nuanțe diferite, sensul este în esență cel din traducere.
[161] Deoarece întrerupe acțiunea și repetă un ordin dat încă din *sarga* 29, acest capitol este probabil interpolat.
[162] Variante 1. Mahāśaila-Muntele mare; 2. Manahśila= galben de realgar.
[163] Este vorba de *maireya=rom din seva de palmier fermentată* v. Huet, s.v.

în Mahāruna, spre cei adăpostiți în păduri, pe lângă schituri, în pacea frumoaselor poieni. Pe toți adu-i aici, cu vorba bună ori cu daruri, trimițând ștafete mai multe decât e obiceiul.

10-15. Am trimis un rând de vestitori mai iuți ca vântul către dânșii; acum, tu să-i zorești din nou, cu alții - dintre căpetenii. Să pornească toți cei leneși ori răsfățați în desfătări, căci dacă nu vor sosi în zece zile călăul îi așteaptă fiind călcători de lege! Purceadă spre toate zările maimuțele viteze precum leii, porunca mea îndeplinind, cu sutele de mii și cu milioane, uriași cât munții cerul să-l acopere zburând, iar cei care cunosc meleagurile să le fie călăuze!”

16-19. Fiul Vântului porunca o ascultă și trimite-n toate părțile vajnice maimuțe. Ei trec hotarul cerului, pe unde păsările zboară și urmeză calea lui Viśṇu[164] printre luminarii. Ajung la cei de la țărmul mării, pe munți, prin păduri și pe malul lacurilor, pretutindeni ei cheamă luptătorii în sprijinul lui Rama. Aceștia vin fără zăbavă, înfricoșați de porunca lui Sugrīva, temându-și capetele toți.

20-26. Atunci trei *koṭi*[165]de maimuțe întrunecate ca *añjana*, neîntrecut de sprintene, au venit de la muntele <lor, Anjana,> la cel al lui Rama[166]. Zece *koṭi* de maimuțe, cu blana precum aurul topit, au sosit din muntele de la Soare-Apune; din Kailāsa cel cu vârfuri ascuțite se adaugă oștirii o mie de *koṭi*[167]de *vanara* precum coama leilor; un milion de *koṭi*[168]vin din Himalaya, dintre cei care se hrănesc cu poame și cu rădăcini; mii de *koṭi* de *vanara* roșii ca jăratecul[169], înfiorători la față și la fapte, se alătură din Vindhya, iar de pe țărmul oceanului cu spuma ca laptele de albă, vin nenumărați mâncători de cocos din Tamālavana[170]. Armia de maimuțe săritoare sosită din

---

[164] Este vorba despre cerul vizibil, nu de zonele paradiziace de nivel mai înalt. Era numit astfel pentru că Viśṇu, în avatarul Vamana, l-a străbătut cu un singur pas, recuperându-l de la Bali.
[165]Treizeci de milioane.
[166] Muntele Prasravaṇa, v. 4,27,1.
[167] Zece miliarde.
[168] Sau zece trilioane.
[169] Epitetul *aṅgārakasamānānām* poate fi interpretat diferit, deoarece *aṅgāraka* înseamnă propriu-zis „de culoarea cărbunilor care ard”, dar se referă în același timp la culoarea tenului unor eroi din epica indiană influențați astral de planeta Marte, v. Huet, s.v. Traducerile au fie „roșii ca focul”, fie „roșii ca Marte”.
[170] *Pădurea de tamāla*, un arbore -laurul negru- cu fructe portocalii comestibile, având denumirea științifică *Garcinia xanthochymus/ Xanthochymus pictorius* Roxb.

păduri, din văgăuni de munte, de pe țărmuri și coclauri era nesfârșită, părea că înghite chiar Soarele trecând prin dreptul lui.

27-32. Vitejii trimiși să-i îndemne pe ceilalți au văzut un arbore uriaș pe piscul Himavat[171]. Demult, se adusese prinos acolo lui Śiva Maheśvara[172], iar sacrificiul *yajña*[173] plăcuse tuturor zeilor. Boabe și semințe căzute din ofrande rodit-au poame cu gustul de *amṛta*[174], iar cel ce gustă o dată din fructele zeiești va fi sătul o lună, neștiind de foame sau de sete[175]. Atunci ei, mâncători fiind de poame, au cules divinele fructe, rădăcini și plante pentru leacuri. Au cules din locul cel sfințit și flori plăcut mirositoare pentru altar, vrând pe Sugrīva să-l vadă mulțumit.

33-35. Toate căpeteniile s-au înfățișat în fața lui Sugrīva, fiecare cu ceata sa, sosind din lumea largă la Kiṣkiṇdhā; i-au închinat cu cinste leacuri, poame și rădăcini spunând:

36. -„Am dat roată pământului întreg, cutreierând păduri și munți de-a lungul și de-a latul până-n ocean[176] și câți *vanara* sunt pe lume noi i-am adus în fața ta, precum ai poruncit!"

37. Atunci Sugrīva, regele poporului cel săritor, s-a bucurat la vorbele acestea și darul le-a primit.

38

1-3. Primind deci darul, Sugrīva a-ngăduit trimișilor[177] să plece; privind miile de viteji care adunaseră toate maimuțele din lume, el socotea în sinea lui că dorința sa și cea a măritului Rāghava era aproape împlinită. Spre bucuria celui mai puternic dintre *vanara*, Lakṣmana rosti plăcute vorbe:

---

[171] Alt nume pentru Himalaya.
[172] *Maheśvara*= „suveran suprem", epitet al lui Śiva în ipostaza Rudra.
[173] Sacrificiu solemn care urma normele vedice. Ofrandele aduse se turnau în focul sacru.
[174] Hrana care dădea nemurire zeilor, similară ambroziei și nectarului din mitologia greco-romană. V. și nota la 4, 62,7-9.
[175] *tarpitaḥ*- derivat din *tṛp=a se bucura* dar și *a se hrăni*. Am reprodus varianta cea mai expresivă a traducerii, care se referă și la sete nu numai la foame.
[176] Textul primului vers al distihului diferă, traducere aproximativă.
[177] Este vorba despre *vanara* care au dus poruncile regelui și care au grăbit strângerea trupelor.

4-5. -„ Preabunule, dacă ți-e pe plac, noi să lăsăm acum Kiṣkindhā-n urmă!” -„Precum vrei așa vom face. Să pornim, eu porunca îți ascult”, a răspuns Sugrīva, bucuros de cuvântul bun.

6-7. Regele îngădui Tārei și prințeselor să plece; apoi spre slujitorii-ngăduiți pe la iatacuri care, veniți în grabă, îi așteptau preaplecați porunca, rosti cu glas puternic:

8-14. -„Pe dată lectica să-mi aduceți!” apoi, când o avu în față, el pe fiul Sumitrei îl pofti: -„Te urcă-ntâi, Lakṣmana, hai degrabă!” Sugrīva se așează și el în litiera aurită care strălucește precum Soarele, purtată de mulți și vânjoși *vanara.* Deasupra lor se-ntinde dalba umbrelă-mpărătească, în părți apărători din cozi de *yak* sunt purtate precum e datul, iar trâmbițe din scoici și duruit de tobe le vestesc sosirea, în vreme ce sute de voinici gata de luptă, în mâini cu arme-ngrozitoare, îi însoțesc cu strigăte de slavă.

15-20. Ajungând lângă sălașul lui Rama, regele pogoară pe dată din lectică, apoi Lakṣmana. Sugrīva brațele-și îndoaie spre-nchinăciune în fața lui Rama, iar poporenii îl urmează. Se bucură Rāghava văzând atâți oșteni care păreau o mare acoperită cu boboci de lotuși; îl îmbrățișează pe Sugrīva cel îngenunchiat cu fruntea plecată la picioarele lui. <Ridicându-l>, îi spune: -„Așează-te!”, grăind apoi acestea:

21-24. -„Viteazule, e rege adevărat doar domnul care știe vremea să-și împartă după cuviință între datoria către țară, grija averii sale și iubire. Dacă uită toate pentru desfătare, se va trezi - precum cel ce doarme pe o creangă de copac - doar când va cădea <din slava-i>. Acela care vine în ajutorul prietenilor și dușmanii își nimicește se va bucura de rodul întreit[178]. O, rege biruitor al vrăjmașilor, vremea faptei a sosit! Să chibzuim cu sfetnicii-mpreună!”

25-33. Răspunse Sugrīva:

-„Viteazule cu braț puternic, prin voia ta eu am recăpătat tronul, iubirea supușilor și bunăstarea de altădată. Prin voia ta, biruitorule, și prin cea a fratelui tău am din nou ceea ce pierdusem; acela care nu răsplătește la rându-i binele primit e cel din urmă netrebnic de pe lume. Acum s-au întors din căutare sute de căpetenii; ei au

[178] Textul se referă la *dharma*, *artha* și *kāma*, concepte indiene care numai aproximativ pot fi echivalate cu „ceea ce este cuvenit/drept din punct de vedere moral, religios și legal”, „bunăstare”, și, respectiv, „dragoste/sexualitate”. Echilibrul dintre ele reprezintă unul dintre firele conducătoare ale narațiunii în *Ramayana*.

strâns toți *vanara* câți se află-n lume. Sosesc de peste tot maimuțe, languri și urși - odrasle toți de zei și de *gandharva*, care își schimbă după plac înfățișarea. Sunt știutori ai cărărilor din codrii neumblați și cunosc văgăunile din munți, iar chipul le e groaznic! Numărul lor -nisipul mării[179]! O, rege, sunt viteji precum măritul Indra, gigantici precum munții Meru și Vindhya în care-și au sălașul! Vor fi aici curând și o vor smulge pe Maithilī din ghearele demonului, iar pe Ravana îl vor ucide-n bătălie!”

34. Văzând strădania fără preget a lui Sugrīva, ochii lui Rama s-au luminat de bucurie și păreau două flori de lotus albastru.

39

1. Sugrīva stătea cu brațele-ndoite, dar dreptul Rama îl îmbrățișă și zise:

2-7. -„O, prietene care-ți nimicești vrășmașii! Nimeni nu se miră când Indra revarsă ploaia, când Soarele alungă noaptea cu miile de raze sau când lumina rece-a lunii pământul răcorește, <căci asta-i firea lor>. Nu-i nimic de mirare când prietenul ajută un prieten în nevoie, bucurându-l. Nu e de mirare purtarea ta nobilă, cum nu e nici vorba ta care sfătuiește bine, căci tu mereu prietenii-ți ajuți. Voi nimici dușmanii toți în bătălie dacă te am aproape; doar tu îmi poți fi sprijinitor cu inima ta bună. Netrebnicul *rākṣasa* mi-a răpit-o prin înșelăciune pe Vaidehī spre propria lui pieire, așa cum odinioară Anuhlāda a furat-o pe Śacī[180], fiica lui Puloma. Vreau ca săgeata mea cea ageră să-l nimicească pe Ravana, așa cum Zeul care a adus o sută de jertfe[181] l-a ucis pe nerușinatul Puloma.”

8-13. Pe grăia acestea soarele se-ntunecă deodată și nori de praf i-acoperă lumina arzătoare; nu mai știai unde este răsăritul ori apusul, nici miazăzi sau miazănoapte, iar piscurile, codrii și desișurile se cutremurau. Pământul se acoperi într-o clipită cu

---

[179] Am echivalat astfel impresia dată de înșiruirea de numere din distihurile 4,30-31; totalul (estimat) în traducere fiind 10^{17} ostași.

[180] Śacī, zeița milei divine, soția lui Indra. A fost răpită de Anuhlāda, un demon *asura*, la îndemnul lui Pulomā(n). Anuhlāda este ortografiat *Anuhrāda* = „cel care face un zgomot neîntrerupt” în dicționarul Huet; acolo se menționează că mitul apare în *Purane*.

[181] Indra, numit astfel pentru că a adus de o sută de ori „ jertfa calului”. Se credea că Indra va pierde domnia asupra lumii dacă altcineva va reuși să repete de o sută de ori *aśvamedha*.

mulțime de maimuțe, fiecare cât muntele de mare, cu colți fioroși și putere nemăsurată; fiecare căpetenie avea o sută de *koți* de viteji în preajma sa, care puteau lua după voie orice-nfățișare. Veneau, măre, veneau maimuțe de la munte, de lângă râuri și de la țărmul mării sau rătăcitoare prin păduri, maimuțe cu glas tunător, unele roșii precum Soarele în zori de zi, altele palide ca Luna sau șofranii precum miezul lotusului, iar altele <aurii> din Meru[182].

14-20. Dintre căpitani, întâi ei l-au zărit pe Śatavali[183], viteaz vestit printre *vanara*, care avea cu el de zece ori o mie de *koți* de luptători. În urma lui venea <Sușeṇa>[184] tatăl Tārei, semeț precum Meru, cu ale zece mii de *koți*. Apoi vânjosul tată[185] al Rūmei și socrul lui Sugrīva, cu mia sa de *koți*. Următorul a fost Kesari, cel mai înțelept dintre *vanara*, tatăl lui Hanuman; blana lui era ca staminele de lotus[186], iar obrazul său trandafiriu ca aurora și mii de luptători îl însoțeau. Gavākșa[187], măritul rege al langurilor vestit prin cutezanță, venea cu o mie de *koți* de ostași. Dhūmra[188], nimicitorul vrăjmașilor, aducea două mii de *koți* de urși iuți de picior.

21-27. Viteaza căpetenie Panasa[189] mergea în fruntea a trei *koți* de *vanara* înfricoșători, uriași cât munții. Nīla[190] cel mare cu blana precum *añjana* venea înconjurat de zece *koți*, iar auriul Gavaya[191] aducea alte cinci *koți* cu sine.

---

[182] Distihul 13 are câteva dificultăți: 1. în versul 13*a* unele traduceri dau pentru *śaśigauriśca-tawny coloured ones like the Moon: roșcate precum Luna*, iar altele varianta de mai sus;2. în versul 13*b padmakesaravarṇaiśca=și de culoarea staminelor de lotus (alb?)*, lotusul padma fiind după traducerile indiene alb, iar după Huet roz; 3. pentru coerența logică a fragmentului trebuie să presupunem că menționarea muntelui Meru reamintește versul 4,37,6*b*, ceea ce justifică introducerea cuvântului „aurii", altfel pasajul trebuie mutat după *„iar altele rătăcitoare prin păduri"*. Topica epopeei este întotdeauna foarte permisivă, sugerând mai multe direcții de interpretare.

[183] Dacă ortografia cu v este cea corectă, *Śatavali=cel care are o sută de cârlionți (în blană).*

[184] Numele este omis, dar v. 4,22,13-14 și 4,42,1; *Sușeṇa*= „cel care are o săgeată bună"v. Monier-Williams, p.1237, col. 3, s.v. su-.

[185] Numele este omis, iar dicționarele nu au date despre tatăl Rumei; sugestia Tāra dată de site-ul Valmiki Ramayana nu poate fi acceptată deoarece acest căpitan apare distinct în *śloka* 31.

[186] *Kesara=stamine.*

[187] *gavākșa=care are ochi de bou*, v. Monier-Williams, s.v. *Gava-*, p. 351, col. 2. Numele este în concordanță cu denumirea *golāṅgūla*=„maimuță cu coada de vacă" dată langurilor.

[188] *Dhūmra=fumuriul.*

[189] Numele arborelui *jaca=Artocarpus heterophyllus*, v. nota la 3,73,2-9.

[190] *nīla* denumește orice culoare închisă de la albastru foarte închis și violet până la negru.

[191] *Gavaya* = „*gaur/bizon indian*", unul dintre cele mai mari bovidee: o înălțime de 1,70 - 2,20 m la greabăn și 700-1000 de kg greutate; rasa semidomesticită, mai mică, se numește *gayal*.

Darīmukha[192] cel puternic aduse o mie de *koți*, apoi șezu lângă Sugrīva; Mainda și Dvivida[193], fiii vajnici ai Aśvinilor, se arătară și ei cu o mie de *koți*, iar măreţul Gaja[194] sosi cu trei *koți*. Zece *koți* de urși aduse cu sine slăvitul rege Jāmbavān[195], să fie la porunca lui Sugrīva.

28-35. Viteazul vânjos Rumaṇa[196], vestit prin biruințe, veni apoi în pas grăbit cu o sută de *koți* de *vanara* plini de îndrăzneală. Gandhamādana[197] îl urmă cu o sută de mii de *koți*. Prințul Aṅgada - urmașul la tron, la fel de puternic precum tatăl său- venea cu o mie de *padma* și o sută de *śaṅku*[198] de *vanara*. Tāra, viteazul care îngrozește vrăjmașii, venea strălucind ca o stea[199] împreună cu cinci *koți*; căpetenia neînfricată Indrajānu[200] îl urma cu alte unsprezece *koți*, în vreme ce Rambha cel aprins la față aducea o mie o sută de *ayuta* de oșteni[201], iar puternicul căpitan Durmukha[202] alți doi *koți* de *vanara.*

36-39. Hanuman mergea în fruntea a o mie de *koți* de viteji neînfricați, semănând cu piscurile muntelui Kailāsa, iar Nala[203] cel vajnic are cu sine o sută de *koți* și o sută de mii de cățărători în copaci. Dadhimukha[204] cel norocos se arătă în fața măritului

---

[192] *Darīmukha* =„cu gura cât o peșteră", Monier-Williams, s.v. *darī-*, p. 470, col. 1.
[193] Mainda și Dvivida nu au explicații satisfăcătoare.
[194] *Gaja=elefantul.*
[195] Ursul primordial nemuritor, născut din căscatul lui Brahma-v. 1,17,2-7; s-a luptat cu Kṛṣṇa și, fiind învins, îi dăruiește acestuia nestemata norocoasă Syamantaka și pe fiica sa Jāmbavatī, v. *Brahmāṇḍa Purāṇa*, 3,71, 19-54.
[196] Fără etimologie; Monier-Williams, p. 884, col. 3 s.v. *Rumaṇa*:„numele unei maimuțe, R<amayana>". Ar putea fi o variantă pentru *lūma*=„(cal sau maimuță) cu coada stufoasă", Monier-Williams, p. 905, col. 3.
[197] Numele trimite la muntele pe care se află palatul zeului Kubera: *gandhamāndana*=(muntele) cu parfum îmbătător.
[198] 1000 *padma,* 100 *śaṅku:*numere foarte mari, cu valoare variabilă sau incertă. *Padma* = 10^9= 1 miliard după Huet, „1000 millions or billions" după Monier-Williams p. 584, col. 2; „ *śaṅku-a particular high number ten billions*" după Monier-Williams, p. 1047, col. 2.
[199] Joc de cuvinte în original: Tāra/tārā=„stea"; v. nota la 4,13,3-4. Este o rudă a reginei Rūmā, dar traducerile electronice indiene se contrazic în privința gradului: tată sau unchi patern.
[200] Probabil că *Indrajānuḥ* din original provine de la *Indrajānus*=„creatura lui Indra".
[201] Rambha=ajutor; nu trebuie confundat cu Rambhā, cea mai frumoasă dintre *apsarele* lui Indra. *Ayuta*= 10 000.
[202] *Durmukha*= „rău de gură /nepoliticos".
[203] *Nala=trestie.*
[204] *Dadhimukha* =„cu fața albă ca laptele"; este și numele unui șarpe, v. Monier-Williams, p. 468, col. 1. Interpretarea distihului 37 diferă într-o măsură foarte mare în traducerile folosite.

Sugrīva cu zece *koți* de *vanara*. Au mai sosit Śarabha, Kumuda, Vahni și Ramha[205] - domni de neam mare printre *vanara* cei schimbători la chip - precum și nenumărați din lumea-ntreagă, umplând locul tot cu munții și pădurea.

40-43. Veneau maimuțele sărind, înot, veneau strigând de pe tot pământul și se strângeau șezând în jurul lui Sugrīva precum dau norii roată soarelui, iar căpitanii lor cei lați în umeri se închinau plecâdu-și capetele, iar ceilalți, după cinul lor, aveau brațele-ndoite. La rândul său Sugrīva, bun cunoscător al *dharmei*, se pleacă în fața lui Rama cu palmele împreunate și îi prezintă pe fiecare. El grăi apoi:

44. -„Voi hatmani taberele așezați în bună rânduială, după cum ne este obiceiul, prin păduri, prin munți, pe mal de râu; să vedem câți au venit și câți lipsesc".

40

1. Văzându-și oștile-adunate, Sugrīva care domnea peste neamul cel cățărător grăi astfel spre Rama, tigrul puternic între vitejii care zdrobesc vrăjmașii:

2-10. -„Puternicii *vanara* care locuiesc în împărăția mea au sosit și și-au așezat taberele. Ei sunt plini de strălucire precum măritul Indra și pot să ia după voie orice chip și-nfățișare, pot ține piept copiilor lui Danū și Diti[206], sunt voinici încercați în războaie care au biruit pretutindeni. Au sosit viteji care duc la bun sfârșit orice faptă, chiar dacă pare fără sorți de izbândă, care nu cunosc oboseala și sunt vestiți fiecare în parte pentru faptele lor. Se pot mișca nestânjeniți prin aer și prin apă[207] și au venit din vârf de munte în mulțimi nenumărate voia să-ți urmeze; au drept țel doar binele stăpânului lor, de aceea poruncește orice ți se pare potrivit, chiar dacă și eu cunosc care ți-e ținta!"

---

[205] *Śarabha*=numele unei capre sălbatice (*Capra falconeri*); *Kumuda*=„cel vesel"; *Vahni*=„cel care poartă ofrandele"; aceste trei nume au și corespondente mitologice, în ordine un animal fantastic, un elefant divin și un epitet al zeului focului. Pentru Ramha nu există corespondent în dicționare, dar corectura obișnuită în Rambha nu este posibilă, personajul cu acest nume apărând anterior.

[206] Două clase de demoni, frați vitregi cu zeii cerești: *daitya=„fiii lui Diti"*sunt identici cu *asura*; *danava=„fiii lui Danū"*sunt ființe acvatice. Ei sunt denumiți astfel după numele mamelor lor, tatăl fiind înțeleptul primordial Kaśyapa.

[207] Text cu înțeles controversat. Distihul 9 are și el conținut diferit în manuscrise.

10. Atunci Rama, fiul cel mărit al lui Daśaratha îl cuprinse cu brațele și zise:

11-15. -„Prea bunule, trebuie să știm întâi de toate dacă Vaidehī mai viețuiește încă, apoi unde-i sălașul lui Ravana. Doar cunoscând acestea vom sfătui și când începem. Tu ești mai potrivit decât mine sau Lakşmana, doar ești stăpân peste neamul cel săritor! Ești înțelept, viteaz și pui la inimă binele meu; ești cel mai bun prieten al meu afară de Lakşmana, poruncește așadar cum socotești mai bine!”

16. Atunci, Sugrīva îl chemă la el pe Vinata cel mare cât un munte, al cărui glas e bubuit de tunet; în fața lui Rama și Lakşmana astfel îi hotărî și îi dădu povață:

17-20 -„O, Vinata! Ești cel mai priceput printre *vanara* să alegi vremea, locul și calea potrivite - de aceea împreună cu fiii Soarelui și Lunii, luând cu voi un *lakh*[208] dintre cetașii noștri, porniți către marginea de răsărit a lumii. Acolo, voi veți scotoci prin codri, munți și văgăuni să o găsiți pe Sītā, prințesa din Videha și să aflați ascunzișul lui Rāvaṇa!

21-23. Pe Sita să o căutați în locuri neasemuit de frumoase: pe malurile minunatei Bhāgīrathī[209], pe țărmurile râurilor Sarayu, Kauśikī și Kalindī, prin munții nalți ce mărginesc Yamunā, pe lângă Śoṇā, Ind și Sarasvatī[210] râurile cu ape de cleștar, pe lângă Mahī și Kālamahī cele înconjurate cu munți și păduri. Scotociți prin țările Brahmamāla, Videhā, Mālva, Kāśi, Kosalā, prin Māgadha cea cu sate mari, prin Puṇḍran, prin Aṅga, țara borangicului[211] și prin minele de argint.

24-34[212]. Voi o veți căuta peste tot locul pe Sita, iubita soție a lui Rama și nora lui Daśaratha, nelăsând niciun loc necercetat! Din străfundurile mării pornind, veți scotoci cetățile ce străjuiesc pe țărm, pădurile din văi și munții, până în vârful

---

[208] O sută de mii. Fii ai Soarelui și Lunii sunt acei *vanara* care au drept tată zeii Surya și Candra.

[209] Alt nume pentru Gangele pământesc-„fluviul regelui Bhagīratha”- v. capitolele 1,42-1,44 despre coborârea fluviului ceresc.

[210] Kalindī=Yamunā, azi Jumnā afluent al Gangelui. Sarayu, azi Surju un subafluent al Gangelui. Śoṇā=„apa sângerie”, afluent al Gangelui în amonte de capitala antică Pāṭaliputra. Sindhu= Indus=„fluviu prin excelență”. Sarasvatī= „râul cu multe lacuri” afluent dispărut (?) al Indului, v. Huet s.vv. Pentru Mahī și Kālamahī nu am găsit date, deși ultimul figurează în Monier-Williams, p. 277, col. 2 sub forma *kālamasī=„numele unui râu (var. -mahī în Hariv<aṇśa> 12828”*; traducerea de pe site-ul Valmiki Ramayan le consideră regate nu râuri, iar Dutt este ambiguu.

[211] *kośakārāṇā* înseamnă propriu-zis „cocon al viermelui de mătase”.

[212] Textul paragrafului diferă atât în cele două site-uri indiene cât și în ediția Dutt, vol. 4, pp. 809-810. Am tradus părțile similare, pentru restul am urmat logica aprentă a textului.

muntelui Mandara, luând la rând popor după popor. Nenumărate ciudățenii veți întâlni: un neam nu are nici urmă de urechi, altul le are clăpăuge până la buze, unii au fețele din fier, alții - având doar un picior - se-ntrec în alergare și sunt nepieritori. Galbenii *kirātās* au un ciuf peste urechi și par plăcuți la fire, dar sunt neamuri de vajnici canibali, mâncători de pește crud și fioroși oameni-tigru. Neam pădurean, vă împărțiți astfel încât cei ce pot sări, să urce țancurile nalte, iar cei ce pot să se scufunde să înoate! Nu lăsați colț necercetat în Yava, unde sunt șapte regate și mine de argint și aur[213]! Atunci când veți lăsa în urmă Yava veți afla muntele Śiśira[214] a cărui culme ajunge în tăria cerului, locuit atât de *deva* cât și de *danava*; voi laolaltă s-o căutați acolo prin pierdutele coclauri, păduri și volburatele cascade pe mândra soție a lui Rama! Porniți apoi spre gura roșiei Śoṇa cea cu unde repezi, de acolo către țărmul celălalt al mării, pe unde hălăduiesc *siddha* și *cāraṇa*[215] veți căuta prin locurile minunate de pe maluri și din păduri unde se află Ravana și Vaidehī.

35-41. Veți urma căutarea prin ocean, unde valurile mugesc tălăzuite de apriga furtună, iar insulele sunt înfricoșătoare[216]. *Asuraḥ* locuiesc acolo - demoni uriași ce flămânzesc de veacuri și se hrănesc prinzându-și prada <în mrejele> de umbră[217], precum Brahma le-a îngăduit. Veți ajunge la marea cea mare în care hălăduiesc șerpii, unde norii par a vesti sfârșitul lumii; cu îndemânare vă strecurați peste marea rubinie numită Lohita[218], până veți vedea copacul gigantic

---

[213] *suvarṇarūpyakaṅ dvīpam* este înțeles de Dutt drept „insulele Suvarna și Rupayaka”= insulele Aur și Argint.
[214] *Śiśira=rece/înghețat.*
[215] *Siddha=ființă care a atins perfecțiunea*; *cāraṇa*= cântăreți cerești, Monier-Williams, p. 393, col. 2. De observat contradicțiile geografice: râul Śoṇa nu ajunge la ocean, iar descrierea este confuză.
[216] Oceanul părea înspăimântător indo-europenilor sosiți în subcontinentul indian în timpurile vedice; de aceea brahmanilor nu le era permis să străbată mările, dar alte caste o făceau. De remarcat că în cartea a doua apariția Mantharei -2,7,1- este precedată de o imagine maritimă sugerând monștri acvatici -2,6,26-28; de comparat și cu 4,64, 3-10.
[217] Pasaj înțeles de fiecare traducător altfel: 1. Demonii capturează prada prinzându-i *umbra*; 2. Prind *doar umbra* păsărilor; 3. Prind prada *cu ajutorul umbrelor*, ceea ce pare mai clar; am preluat traducerea lui Dutt.
[218] *Lohita*= roșie închis, culoarea sângelui, a rubinelor și vinului; uneori era numită „marea vinului”.

Kūṭaśālmali[219] și sălașul fiului lui Vinatā[220] zidit de Viśvakarman: mare cât muntele Kailasa e împodobit cu nestemate. Prin părțile acelea veți vedea atârnând de piscuri cu capu-n jos *rākṣasii* Mandeha[221], ei înșiși mari cât munții și cu multe chipuri înspăimântătoare. Soarele în zori îi arde fără milă - ei cad în valuri pârjoliți prin puterea lui Brahma[222], pentru a renaște zi de zi să se cațere pe munte.

42-45. Vitejii mei nebiruiți, purcedeți de acolo mai departe și veți vedea precum nouri alburii lucirea Oceanului de Lapte[223], cu valuri drept podoabe - șirag de mărgărite; în mijlocul mării se ridică mărețul Ṛṣabha[224], muntele cel alb. Pe coasta lui cresc arbori veșnic înfloriți ce umplu locul cu miresmele divine, iar lacul Sudarśana[225] e plin de lotuși de argint cu staminele din aur printre care plutesc lebede. Vin aici să se desfete cu-atâta frumusețe *cāraṇa*, *yakṣa*, *kinnara* și cete de *apsara*.

46-48. Dincolo de Oceanul de Lapte veți vedea marea Jaloda[226], loc groaznic pentru orice vietate, unde s-a născut din mânie fără seamăn Hayamukha[227] - năprasnicul foc care mistuie orice, fie mișcător sau nemișcat! Veți auzi cum se tânguiesc jivinele mării când văd fața lui Vaḍava!

---

219 *Śālmali* este arborele de bumbac (*Bombax heptaphyllum* sau *Salmaria malabarica*); are flori roșii. Kūṭaśālmali este un copac mitologic care avea țepi -*kūṭa*- cu care erau chinuiți păcătoșii în tartarul indian.

220 Vulturul Garuḍa. Viśvakarman este demiurgul zeilor - o formă a lui Agni, zeul focului- „cel care a făcut totul”; *vanara* Nala este fiul lui și devine arhitectul armatei lui Sugrīva în cartea a șasea.

221 Nu figurează în dicționare; probabil din *manda* + *iha* =„înceți în orice fac/neîndemânatici”.

222 *brahmatejobiḥ* poate fi interpretat și „prin puterea imnului (Gayatri) recitat de brahmani”

223 Numele sanscrit este *kṣīroda*-același cu al oceanului primordial de lapte amestecat de *devaḥ* împreună cu *asuraḥ* -v. 1,45,15-45. Oceanele geografiei mitice indiene au de multe ori nume de băuturi tradiționale.

224 *ṛṣabha*=taurul.

225 Lacul minunat de frumos.

226 *jaloda=jala+uda*, literal apă-apă; Dutt citește *Jalada sea* unde *jalada* înseamnă „dătător de apă=nor de ploaie”-v. Monier-Williams, p. 414, col. 3; Jalada sāgara= marea norilor, iar Jaloda sāgara poate fi interpretată drept marea cu apă dulce, ceea ce explică denumirea *svādūdasya*=„cu ape dulci” din distihul 49.

227 Față de cal. Aurva, un *ṛṣi* brahman, a făcut penitențe/tapas deosebit de aspre pentru a înfrânge un grup de *kṣatriya* care terorizau brahmanii. Ardoarea penitenței sale a fost atât de mare încât putea distruge întreaga lume. Rugat de strămoșii săi, el îndreaptă flăcările spre ocean unde devin „focul calului”/Baḍavāgni=focul submarin care nu se stinge, v. Huet, s.vv. *aurva* și *baḍavāgni*. Hayamukha este gura în formă de „cap de cal” prin care focul nestins iese la suprafață. Baḍavā(gni) apare în continuarea versului sub forma *Vaḍava*.

49-59. Spre mizănoapte de marea cu ape dulci se află muntele de aur Jātarupaśila care se întinde pe treisprezece *yojana*. O, *vanara*! Pe vârful muntelui veți vedea cobra cu o mie de capete Ananta, sprijinitorul Pământului slăvit de toți: strălucește ca Luna, solzii sunt albaștri ca noaptea[228], iar ochii precum florile de lotus. Precum o flamură se înalț-acolo un palmier din aur cu trei ramuri pe un altar; acesta este semnul pus de zei la hotarul dinspre răsărit al lumii. Dincolo de el se află Udaya, Muntele de unde Soarele Răsare, întins pe o sută de *yojana*, iar culmea lui atinge cerul! Podoabe strălucitoare-i sunt copacii de aur înfloriți - *sāla*, palmieri, *tamāla* și *karṇikāra* -care par rupți din soare. Pe vârful însuși alt pisc spre ceruri se ridică; o *yojana* el cuprinde pe pământ, zece are însă-n înălțime și numele lui este Saumanasa[229]. Atunci când Viśnu a măsurat pământul, el întâi pe Saumanasa a pus piciorul, iar apoi pe Meru. Soarele dă ocol întâi în Jambudvīpa, iar când ajunge la muntele semeț pornește înspre nord ca lumea noastră să îl vadă. Sihaștrii numiți *vaikhānasa* și *vālakhilya* [230] strălucesc aici precum soarele.

60-70. Se află-n fața muntelui[231] o insulă numită Sudarśana; de aici răsare Soarele ce ne luminează ochii. Veți căuta pe Muntele de unde Soarele Răsare prin văgăuni și prin păduri urma lui Ravana și a lui Vaidehi. Strălucirea muntelui de aur face zorii roșietici. Aici e poarta Pământului și Cerului[232], de unde Soarele se-arată, de aceea se numește Răsărit; voi cercetați izvoare și coclauri și sânul muntelui întru afund spre a-i găsi pe Ravana și Vaidehī. Hotarul mai departe nu-l veți trece: dincolo nu sunt nici Soare și nici Lună, ci numai întuneric, iar ce se află acolo e păzit de zei. Voi așadar să scotociți după fiica lui Janaka pretutindeni, chiar unde nu v-am spus - atât este în puterea noastră, căci nu pot pătrunde cu mintea acolo unde Soarele n-ajunge! Ajungeți deci la muntele de la răsărit, cercetați pe unde este prințesa din Videha și ascunzișul lui Ravana și vă înturnați înainte să se-mplinească luna! Zăbavnicii viața își vor pierde! Fie țelul să vi-l atingeți și s-o vedeți pe Maithilī; fericirea vieții-

---

[228] V. *nīla*.

[229] *Saumanasa*=înflorit.

[230] V. 3,6, 1-7.

[231] Muntele este Udaya. Sudarśana=insula plăcută vedrii/frumoasă. Logica succesiunii frazelor este deficitară, totuși nu am intervenit în text.

[232] Al doilea vers al distihului 63, *pūrvametatkṛtaṅ dvāraṅ pṛthvyā bhuvanasya ca*, poate fi înțeles - din cauza dublului sens al cuvântului *pūrvam* - și: „de la începutul lumii a fost statornicită < de către Brahma> drept poartă pentru Pământ și Cer”.

ndelungate veți avea răsplată dacă umblând pe drumul cel împădurit plăcut lui Indra[233] și căutând cu-ndemânare o veți afla pe Sītā, iubita lui Rama!"

41

1-7.Sugrīva trimise acea oaste dintâi cu poruncile de neclintit. Apoi alese dintre viteji o altă armie să pornească înspre sud. Dintre eroi el îi numi pe Nīla fiul lui Agni, pe Hanuman, pe Jāmbavān fiul Părintelui Zeilor, Suhotra, Śarāri, Śaragulma, Gaja, Gavākṣa, Gavaya, Suṣeṇa, Vṛṣabha, Mainda și Dvivida, Vijaya, Gandhamāndana, cei doi feciori ai Focului - Ulkāmukha și Asaṅga[234] -, iar hatman peste ei îl puse pe Aṅgada. Sugrīva le zugrăvi astfel locurile greu de străbătut dinspre acea zare:

8-23. „- Veți porni căutarea cercetând cele o mie de piscuri ale munților Vindhya pe care cresc copaci și liane. Apoi veți merge de-a lungul râului Narmada cel iubit de șerpii uriași, pe valea minunatei Godāvarī, pe cursul apelor Kṛṣṇaveṇā, Râul Mare[235], aducătoarea de noroc Varadā cea plină de șerpi mari. Porniți mai departe prin ținuturile Mekhala și Utkala[236], prin târgurile din Daśārṇa, prin Āśvavantī, Avantī. Țările Vidarbha și Ṛṣṭikā, și frumosul Mahiṣaka să fie temeinic căutate, precum și Vaṅga[237], Kaliṅga, Kauśika, pădurea Daṇḍaka, prin munți, pe maluri și prin grote. După Godāvarī luați la rând Āndhra, Puṇḍra, Cola, Paṇḍya, Kerala. Răscoliți muntele Ayomukha cel bogat în metale, cu vârfuri frumoase, împodobite de culoarea pădurilor înflorite și unde cresc mulți arbori de santal. La poalele lui curge Kāverī, cu apa nentinată în care *apsarele* se scaldă. Pe vârful muntelui îl veți afla pe Agastya, măritul *ṛṣi*; binecuvântarea lui vă va ajuta să treceți fără primejdii

---

[233] Partea de est a cerului și pământului aparțin lui Indra.

[234] *Suhotra=cel care aduce multe sacrificii*, *Śarāri* sau *śarali=numele unei păsări*, *Śaragulma=mănunchi de trestii*, *Vṛṣabha*=(aprox.)*puternic ca un taur*, *Vijaya=triumfătorul*, *Ulkāmukha=gură de foc*, *Asaṅga=cel liber*. Numele celorlalți războinici au fost explicate în notele capitolului 39. Suṣeṇa este fie un omonim al tatălui Tārei, fie o interpolare.

[235] Versiunile electronice diferă în interpretarea textului una față de alta și față de ediția Dutt: unele cuvinte - *mahānadī, mahābhāgā* -pot fi considerate atât denumiri, cât și simple adjective. Godāvarī, cu afluentul Varadā și Kṛṣṇaveṇā sunt sigure și corespund râurilor de azi Godavari, Varadha și Kṛṣṇa. Nu toate denumirile au putut fi identificate.

[236] Partea de coastă a statului Orissa din Republica India. Orissa de sud este Kaliṅga.

[237] Dutt citește Matsya în loc de Vanga/Vaṅga= regiuni din Bengalul de azi. Denumirile sunt aceleași pentru ținuturi cât și pentru populațiile care le locuiesc.

apa cea mare Tāmraparṇī, bântuită de crocodili. Ea se îndreaptă împodobită cu desișuri de santal și insulițe spre oceanul ce o așteaptă, așa cum fata se îndreaptă spre iubitul ei. Lăsând în urmă râul, ajungeți la cetatea de scaun Paṇḍya, cu porțile din aur bătut în mărgăritare. Sosiți la țărmul mării veți hotărî cum o veți străbate; pe mal e muntele Mahendra, pus acolo de Agastya. Pomi înfloriți și vițe cățărătoare umplu de culoare muntele de aur pe care-l iubesc ființele cerești ce locuiesc acolo - *deva*, *ṛși, yakṣa*, *siddha*, *carana* și dănțuitoarele *apsare* - chiar Zeul cu o mie de ochi vine în zilele binecuvântate[238] să se desfete privind.

24-25. {În largul mării veți vedea un ostrov pe care niciun om nu poate să ajungă; cuprinsul lui e de o sută de *yojana* și acolo cu dinadinsul s-o căutați pe Sita și demonul nemernic ce merită să moară, căci e sălașul lui Ravana care se asemuie cu Indra-n strălucire}[239].

26. Marea de la miază-zi e bântuită de Aṅgārakā[240], diavolița-căpcăun care înhață de umbră orice-i zboară pe deasupra.

27. Nu plecați de-acolo cât mai aveți fie și un grăunte de-ndoială, ci căutați întruna urma soției lui Rama cel puternic.

28-33. După încă o sută de *yojana* în marea cea mare veți vedea Pușpitaka[241], un munte locuit de *siddha* și *carana*; e luminat cu raze de soare și de lună, iar vârfurile-i două se-mplântă-n ceruri. Un pisc de aur e jițul de odihnă al Soarelui, altul - de argint - al Lunii[242], dar cei nerecunoscători, răi ori fără de credință nu le vor vedea nicicând! Plecați-vă cucernici în fața muntelui, dar cutreierați-l cu temei. La paisprezece *yojana* de drum greu veți întâlni culmea numită Sūryavān[243]. Dincolo de

---

[238] Expresia *parvasu parvasu* arată că Indra venea în zilele cu lună plină și cu lună nouă, zile faste cu ofrande deosebite.

[239] Pasajul de față, împreună cu faptul că în capitolul 44 Rama îi încredințează lui Hanuman inelul său ca semn de recunoaștere pentru Sita, a generat controverse în rândul comentatorilor. Aceste părți nu pot fi pur și simplu eliminate, după cum nu pot fi puse de acord cu direcția logică de desfășurare a acțiunii; ele pot fi prelucrări sau interpolări foarte vechi, după cum pot proveni dintr-o variantă diferită a poemului.

[240] Numele înseamnă „tăciuni aprinși”; personajul este numit și Siṃhika -„leoaica”. Apare în cartea a cincea.

[241] Muntele înflorit, plin de flori.

[242] Traducere aproximativă; în varianta Dutt referirea la Lună nu apare.

[243] Pădurea sacră a Soarelui, v. Monier-Williams, p. 1244, col.1.

ea se află muntele fulgerelor[244], plin de pomi cu roade-n pârg și coapte întreg anul: ospătați-vă până la saț cu fructe, rădăcini și multă miere, apoi mergeți mai departe.

34-38. Veți sosi la muntele plăcut ochilor și inimii numit Kuñjara[245] unde Viśvakarman i-a clădit un schit lui Agastya: în lung măsoară o *yojana*, dar se înalță zece, făcut din aur țintuit cu nestemate! Pe munte se află o cetate chemată Bhogavatī[246], unde domnește Vāsuki, înțeleptul rege peste șerpi. Largi sunt căile cetății, dar ea rămâne de nepătruns, căci năpârci uriașe o păzesc cu colții lor înveninați. Voi cercetați cu de-amănuntul palat, oraș și câte ascunzișuri veți găsi prin Bhogavatī!

39-43. Dincolo de Bhogavatī veți vedea muntele Ṛṣabha, un taur de piatră, plin de pietre prețioase din orice fel se află-n lume. Acolo cresc copacii de santal cu lemnul gălbui ori azuriu, verzui ori ca para focului de roșu[247]; să nu-i atingeți, căci sunt păziți de îngrozitorii *gandharvași roșii.* Ei au cinci regi: Śailūṣa, Grāmaṇī, Śigru, Śubhra și Babhru[248], strălucitori ca Soarele, ce locuiesc acolo.

44-45. Acolo locuiesc cei care vrednici au fost în fapte bune; ei strălucesc precum Soarele, Luna și Focul, căci viețile curate le-au câștigat lor cerul! Doar până acolo vă e îngăduit să mergeți, căci mai departe se află tărâmul Strămoșilor și cetatea lui Yama scufundată în întuneric, iar pământenii nu pot nicicum să intre!

46-49. Tot ce-i luminat de Soare și puteți vedea voi cercetați cu luare-aminte, să o aflați pe Vaidehi înainte de a porni înapoi; cel care o va găsi înainte de a trece-o lună belșug și viață bună, cu mine deopotrivă, va avea! Drag îmi va fi și greșelile îi vor fi iertate! De la părinți voi moșteniți mulțimi de haruri, puternici sunteți și viteji - uniți-le! Voi împreună veți putea să o găsiți pe Sita căutând cu-ndemânare, porniți de-ndată!”

---

[244] Vaidyuta.

[245] Numele implică un joc de cuvinte: *kuñja=loc invadat de tufișuri, ierburi*, *kuñjara*=elefant, ca locuitor al tufișurilor, dar și orice excelează în orice domeniu, Monier-Williams, p. 288, col. 1 și Huet, s.vv. *kuñja* și *kuñjara*.

[246] Nume derivat din *bhoga=inel de șarpe*; are și două conotații: 1.*bhoga 2* =bogăție, belșug; 2.în regiunea subpământeană Patala se află omonimul *Bhogavatī*, pe râul cu același nume care corespunde Gangelui.

[247] Echivalentul exact al denumirilor sanscrite nu este cunoscut, chiar edițiile indiene le aproximează, iar Dutt le păstrează ca atare.

[248] *Śailūṣa=dansatorul*, *Grāmaṇī=șef*, *Śigru= arborele Moringa*, *Śubhra=care strălucește de frumusețe* (aprox.), *Babhru=brun-roșcat*.

1-4. Sugrīva orândui astfel ceata care mergea spre sud. Se întoarse întâi către Suṣeṇa, viteazul de temut, măreț precum un nor, tatăl reginei Tārā, socrul său; i se-nchină cu brațele-ndoite, înainte de a vorbi. Apoi spre marea maimuță Arcișmat[249] fiul lui Marīci - care avea înțelepciunea și îndrăzneala lui Indra și era la fel de iute[250] ca Garuḍa - și spre ceilalți fii ai lui Marīci vestiți prin puterea lor, numiți deolaltă Arcirmālya, el vorbi astfel, cerându-le să pornească spre apus:

5-11. -„Voi, viteji de frunte între maimuțe, luați două sute de mii de ostași; cu Suṣeṇa în frunte purcedeți să o căutați pe Vaidehi! căpetenii ale neamului roșcat, cercetați ținut după ținut, întâi Surāṣṭra[251], Bāhlīka[252], Candracitra prin frumoasele târguri și cătune, apoi Kukṣi[253]<?> unde cresc codri de nepătruns de *pannāga*, *vakula* și *uddālaka* și crânguri de *ketaka*[254]. Râuri cu unde răcoroase curg spre soare-apune, voi căutați <pe malurile lor>, prin pădurile unde trăiesc asceții, prin codri și munți, piscuri înghețate și pustiuri; scotociți chiar meleagurile ce par nestrăbătute, până ajungeți la țărmul mării bântuite de balene și crocodili. Puteți hoinări prin desișuri și crânguri de *ketaka*, de *tamāla*[255] și de cocotieri.

12-14. Să căutați urma Sitei și adăpostul lui Ravana -pot fi prin munți și sihle de pe țărm. Uitați-vă prin cetățile Muraci, Jaṭā cea frumoasă, Avanti, Aṅgalopa, prin împărății ori târguri și prin păduri nebăgate-n seamă[256].

---

[249] Strălucitorul; fiul al înțeleptului primordial - *maharṣi* - Marīci=rază de lumină, apărut la rândul său din spiritul lui Brahma.

[250] Sintagma *vainateyasamadyutim* înseamnă propriu-zis „egal cu fiul lui Vinata=Garuda în strălucire”, dar am ținut seama de interpretarea din traducerea Valmikiramayana-Rao.

[251] Azi peninsula Kathiawar și coasta Surat din Gujarat- Huet, s.v.

[252] Regiune prin care indo-europenii au pătruns dinspre nord în India, Puñjab.

[253] Denumire discutabilă - poate însemna „stomac”, „cavitate”, „interior” - este acceptată ca nume al unei regiuni de către Dutt și Monier-Williams fără alte precizări.

[254] *Pannāga = Cerasus Puddum* (Monier-Williams, azi *Prunus cerasoides*) ori *Rottleria Tinctoria* (Dutt, azi *Mallotus philippensis*); *vakula/bakula= Mimusops elengi* (Monier-Williams și Huet). *Uddālaka* = fără explicație corespunzătoare sensului din text, Monier-Williams vorbește despre „un sortiment de miere”-deci un arbore melifer. Pentru *ketaka* v. nota la 4, 28, 8-10.

[255] Laur negru (*Garcinia xantochymus*), are fructe comestibile.

[256] *alakṣita=neobservat, neremarcat*; poate fi interpretat și ca nume propriu, așa cum face Dutt.

15-18. Acolo unde Sindhul și marea se-mpreună veți vedea un munte cu o sută de vârfuri, pe nume Hemagiri[257]; pe coasta lui sunt lei înaripați care răpesc din zbor chiții și elefanții mării, ducându-i în văgăuna lor din munte. Elefanți trufași cu glasul tunător[258]își duc veacul pe lângă leii zburători. Schimbătoarele maimuțe să cerceteze fără de zăbavă piscurile care ajung la cer, pe care cresc copaci în multe culori.

19-24. Pe marginea mării veți vedea strălucind Pāriyātra[259], care se întinde pe o sută de *yojana*: aici trăiesc două duzini de *koți* dintre *gandharvași*. Strălucesc ca para focului și duc o viață plină de cucernicie, strânși laolaltă mii și mii. Oricât ați fi de viteji, nu-i tulburați și stați de ei departe! Mai bravi sunt ei când apără roadele pădurii - nu rupeți nicio poamă! Maimuțe de rând voi să păreți cât o căutați pe fiica lui Janaka și vă vor lăsa în pace.

25-26. Lăsând în urmă acel meleag, ajungeți la Vajra, muntele cel mare; o sută de *yojana* măsoară el în întindere și nalt, culoarea lui e piatra de *vaiḍhurya*, dar miezul lui e adamant, și cresc pe el copaci și lujeri. Pe coaste și prin văgăuni voi căutați cu sârg!

27-29. Spre a patra parte din oceanul de apus veți zări piscul Cakravān, unde Viśvakarman a făurit o roată cu o mie de spițe; acolo Viśnu a-nfrânt demonii Hayagrīva și Pañcajana, luându-le armele - discul și scoica. Să-i căutați acolo pe Vaidehi și Ravana!

30-32. Acolo, în genunea mării, se află Varāha - un munte cu vârful de aur, ce cuprinde șaizeci și patru de *yojana*, sălașul zeului Varuṇa; scufundați-vă fără de preget ca să ajungeți la el! {Pe munte se află orașul plin de aur Prāgjyotiṣa, stăpânit de demonul pus pe rele numit Naraka}[260]Scotociți bine clinul muntelui și largile-i peșteri după Ravana și Vaidehi!

33-35. Dacă Varāha arată semne că tainițele îi sunt poleite cu aur, cu totul și cu totul de aur e piscul care-n urma lui se-ntinde, plin de repezișuri și cascade. Aici răcnesc

---

[257] *Hemagiri*=„Muntele de Aur"; există și varianta *Somagiri*.

[258] Text confuz, interpretat în diverse moduri. Probabil primii „elefanți" sunt animale marine, pe când ceilalți sunt elefanții obișnuiți.

[259] Partea de vest a lanțului muntos Vindhya.

[260] Distihul 31 este suspect de interpolare deoarece *prāgjyotiṣa* arată o localitate care se bucură de razele de la răsăritul Soarelui.

în voie leii, elefanții și vierii sălbatici, iar strigătul pe care stâncile-l repetă îi stârnește să urle trufași din nou. Aici zeii l-au încoronat pe Indra, stăpânul armăsarilor divini[261] învingătorul demonului Pāka, iar muntele a fost numit de atunci încolo Meghavan[262].

36-39. Lăsând în urmă piscul stăpânit de Indra, veți ajunge apoi la șaizeci de mii de vârfuri aurite, înșirate unul după altul; ele au culoarea zorilor de zi și copacii lor sunt încărcați cu flori de aur. Semeț se-nalță printre-acele vârfuri chiar în mijloc, Meru regele de stâncă, muntele din miază-noapte, care-a primit cândva un dar de la zeul Soarelui.

40. -„Prin voia mea, a zis acesta, tot ce pe coasta ta își află adăpost[263] va străluci și zi și noapte ca aurul curat, la fel și zeii, *gandharvașii* precum și fii lui Danu ce vor sălășlui aici vor fi poleiți cu aurul aprins al înserării."

41-43. De aceea, la ceasul înserării cereștile divinități vin să se-nchine pe muntele ce este împărat peste toți munții, atunci când Soarele se face nevăzut în spatele Piscului Apusului, străbătând zece mii de *yojana* doar într-o clipită[264].

44-45. Pe culmea Muntelui Apusului voi veți vedea palatele de aur construite de Viśvakarman pentru Varuṇa, zeul ce mânuiește-arcanul; minunat e locul ce ademenește stoluri după stoluri de păsări cântătoare.

46, 48-49, 47. Pe șaua dintre Meru și Piscul Apusului[265] crește un palmier de aur cu zece ramuri, înconjurat de frumoase altare[266]. Acolo viețuiește Merusāvarni[267],

---

261 Atât aici -4,42,35- cât și anterior la 3,5,7*b* Dutt traduce *harihaya* prin expresia *cel care are caii verzi*, urmat de varianta electronică Valmiki Ramayana Rao; dicționarele au însă *cel care are caii roibi/roșcați*. *Dictionary for Spoken Sanskrit* traduce *hari* atât prin „green" cât și prin „tawny". *Hari*$_2$*=fauve,bai;blond,roux; jaune-vert-brun („couleur des jeunes feuilles au printemps")/une couleur indéfinissable*-Huet.
262 Pădurea Norilor.
263 Toate traducerile introduc în acest punct un text explicativ, mai lung sau mai scurt. Se poate spune, ținând seama de variante: „de-i bolovan sau mușuroi, tufiș ori arbore și orice vietate".
264 Textual *muhūrtārdhena=muhūrta +ardhena=* 1 *muhūrta* și jumătate = 72 de minute, dar sensul în acest loc este de „foarte repede". Pentru o listă destul de lungă de divinități am folosit sintagma „cereștile divinități".
265 Aśtagiri.
266 *Vedikā* poate însemna „altar de sacrificiu", „arie pentru sacrificiu", dar și „balcon" și „balustradă". Edițiile indiene diferă aici, toate însă evită cel mai logic sens: „înconjurat de o

cucernicul ascet știutor al *dharmei*, pe potrivă cu Brahma și luminos ca Soarele. Smeriți voi vă plecați în fața lui și gleznele-i cuprindeți, apoi îl întrebați de soarta Sitei. Voi căutați prin munții de netrecut, prin lacuri și râuri să dați de urma lui Maithilī și Ravana[268].

50-51. Acolo tărâmul celor vii marginea-și găsește; în zori de zi Luminătorul umbra nopții risipește, pentru a sosi apoi la Muntele Apusului. O, voi viteji între *vanara*! Doar pân-acolo puteți merge, dincolo de Astagiri e doar nesfârșită-ntunecime.

52-57. Purcedeți! Să o căutați pe Sita și sălașul lui Ravana; aveți o lună s-ajungeți la muntele de la asfințitul Soarelui și să vă-ntoarceți înapoi, de-ntârziați v-așteaptă gâdea! Socrul meu vă este căpetenie și povățuitor - să ascultați fără crâcnire de spusa lui! E un erou puternic și plin de vitejie care mi-a fost învățător; ascultați-l pe drumul către-apus în căutarea lui Vaidehī. Noi țelul ni-l atingem și datoria ne-o plătim dacă lui Rama îi găsim soția! Pentru aceasta aveți îngăduință să faceți orice, dacă e bine chibzuit și potrivit cu timpul și cu locul!"

58. Atunci Sușeṇa și ceilalți, după ce au ascultat sfaturile lui Sugrīva, au pornit către apus, zarea ocrotită de Varuṇa.

43

1-2. Sugrīva trimise astfel pe socrul său spre soare-apune. Apoi vorbi spre viteaza căpetenie Śatavali, rostind cuvinte cu folos pentru Rama, dar și pentru sine:

3-10. -„ Pornește cu o ceată de o sută de mii, cu sfetnicii de trebuință și cu fiii lui Vaivasvata[269]. Spre miază-noapte, unde Himavān este podoabă acelei zări, cercetați unde se află soția lui Rama cel fără de păcate. Această căutare înseamnă mult pentru fiul lui Daśaratha, iar noi ne vom plăti datoria față de el doar când ne vom atinge țelul. Rāghava ne-a ajutat fără de preget mai înainte; dacă ajuți pe cineva, oricine ar fi acela, viața rodnică îți va fi de-atunci încolo. Dar el ne-a sprijinit întâi din bună

---

balustradă strălucitoare/magnifică", deoarece această interpretare ar data versul din epoca budistă, când atât *stupele* cât și unii arbori venerați erau îngrădiți cu *vedikā*-le bogat decorate.

[267] Merusāvarni= „cel care strălucește ca Meru".

[268] Pentru mai multă claritate a textului în limba română distihul 47 a fost mutat după 49.

[269] Strălucitorul, epitet al Soarelui. Este strămoșul oamenilor din linia solară prin Manu-Yama, de aceea traducerile au fie Yama, fie Soarele în acest loc. Este mai simplu să spunem „fiii Soarelui".

voia sa - binecuvântați am fi dacă binele i l-am întoarce[270]. Dacă binele-mi voiți să nu uitați aceasta și faceți totul să o găsiți pe Jānakī! Rama, biruitorul cetăților vrăjmașe, este slăvit cu drag de toți, iar el ne-a îndrăgit pe noi! Aveți și minte și curaj; de aceea căutați cu luare-aminte prin codrii neumblați și munții cei silhui!

11-14. Să o căutați iar și iar pe meleagurile unde locuiesc neamurile *mleccha*, *pulinda*, *śurasena*, *prasthala*, *bharata*, *madraka*, *kuru*, *kamboja*, *yavana*, *śaka*, *ārațțaka*, *bāhlīka*, *ṛṣika*, *paurava*, *țaṅkaṇa*, *cīna*, *paramacīna*, *nīhāra*, *darada*[271] și pe Muntele Zăpezii. Acolo să căutați ascunzișul lui Ravana în desișurile de *lodhra* și printre lotuși, în pădurile de *devadaru*[272].

15-19. Apoi mergeți la *āśram*-ul zeului Soma, unde locuiesc zei și *gandharvași*; de acolo ajungeți la Kala, muntele cu piscuri semețe. Să o căutați pe mărita doamnă, soția lui Rama prin genuni și prin caverne! După acest munte cu vine de aur, veți ajunge la altul, pe nume Sudarśana[273]. Purcedeți apoi spre Devasakha[274], muntele cel plin de pomi, unde se adăpostesc mulțimi de înaripate; cu de-amănuntul scotociți voi desișurile, văgăunile și pâraiele din munte, doar veți afla sălașul lui Ravana, unde-i ținută Vaidehi.

---

[270] Am păstrat sensul originalului, explicând câteva versuri laconice și care au înțeles identic în esență: „vom fi binecuvântați dacă îl ajutăm pe Rama, căci dacă binele făcut cuiva aduce belșug, ce va fi dacă îl ajutăm pe cel față de care suntem îndatorați?”

[271] *Mleccha*= barbari non-indoeuropeni în general; *pulinda*= locuitori barbari din Vindhya; *śurasena*= locuitorii regiunii care avea capitala în orașul Mathura; *prasthala*= nume de provincie și de populație neînregistrat nici în Huet, nici în Monier-Williams, etimologia sa arată totuși că este vorba de populația unui podiș; *bharata*= în Vede este clanul descendenților regelui mitic Bharata 1 - diferit de fratele lui Rama -, numele devenind mai târziu sinonim cu India; *madraka*= din țara Madra, în NV Indiei; *kuru*= populație din nordul Indiei; *kamboja*= țară din NV extrem al Indiei; *yavana*= ionieni/greci; *śaka*= sciți; *ārațțaka*= populație din Pañjab; *bāhlika*= regiune din Pañjab pe unde populațiile ariene au intrat în India; *ṛṣika*= „numele unui popor”, Monier-Williams; *paurava*=„descendenții lui Puru”, numele unei populații din NV Indiei; *țaṅkaṇa*= oamenii din „țara borax-ului”, Monier-Williams; *cīna*= „cei din țara plumbului”, China? ; *paramacīna*= nu apare în dicționare, etimologic înseamnă „la capătul țării/dincolo de țara *cīna*”; *nīhāra*=„cei din țara ceților”, Monier-Williams; *darada*= populație din Peshawar - Monier-Williams. Exălicațiile fără autor provin din dicționarul Huet.

[272] *Lodhra*= *Simplocos racemona*, arbore cu flori galbene; *devadaru*=*Cedrus deodara*, cedru din Himalaya.

[273] *Sudarśana*=plăcut vederii, magnific; este și numele discului lui Viśnu.

[274] *Devasakha*= prietenul zeilor.

20-21. De acolo începe pustiul: o sută de *yojana* unde nu se găsesc nici munți, nici arbori, nici strop de apă, unde nu-i urmă de ființă vie! Treceți în goană prin locul cel groaznic și veți găsi la capăt Kailāsa cu straiu-i de zăpadă.

22-25. Pe culmea muntelui Viśvakarman a ridicat palatul lui Kubera: el pare un nour argintiu împodobit cu aur! Un mare iaz plin cu nuferi și cu lotuși e adăpost pentru lebede și rațe; în el se scaldă cete de *apsare*. Fiul lui Vaiśravaṇa[275] - îmbelșugatul dătător de bogății - regele piticilor *yakṣa*, cel preamărit de-ntreaga lume, trăiește-acolo printre *guhyakas*[276]. Pe muntele strălucitor ca Luna voi căutați-i pe Vaidehī și Ravana pe piscuri și prin grote.

26-32. Porniți apoi spre muntele Krauñca: pătrundeți în miezul lui scobit prin văgăuna greu de străbătut. Trăiesc acolo divini sihaștri, cu fețe luminoase ce par sori, iar zeii îi cinstesc. Răscoliți Krauñca pisc cu pisc, pe buze de prăpăstii și prin adâncuri sfredelite. Dincolo de el se-ntind Kāma și Mānasa, doi munți lipsiți de arbori, dar adăpost sfințit pentru nenumărate zburătoare. Nu doar jivine nu pot intra acolo, ci nici *devas*, *asuras* ori *rakṣas*! Dar puteți să căutați pe muntele Maināka pe tăpșane, pe brâne și în hăuri. Un fiu al lui Danu, pe nume Maya, a clădit acolo casă pentru sine, iar pe lângă el sunt multe *aśvamukhī*[277]: să scotociți și sălașul femeilor cu capete de iepe!

33-38. Dincolo de muntele acela veți ajunge la o sihăstrie unde sălășluiesc *siddha*, *vaikhānasa* și *valakilya*-și; umili vă apropiați de cei ce prin canoane de păcate s-au curățat și smeriți de Sītā întrebați! Au înțelepții *vaikhānasa* un lac plin de lotuși aurii[278], străbătut de lebede cu penele ca zorii zilei. Sārvabhauma[279], elefantul care e bidiviul lui Kubera, vine mereu la iazul cel întins cu soațele-i împreună. După lac începe un ținut în care nu se văd nicicând nici Soarele, nici Luna, nici stele, nici nori și niciun zvon sau glas nu se aud; dar meleagul nu-i defel întunecat: fericiții care

---

275 Kubera.
276 *yakṣa* sunt un neam de pitici aflați în slujba lui Kubera, reprezentați cu abdomenul mare - specific zeului bogăției; uneori ei sunt și spirite arboricole, iar soțiile lor sunt dryade. *Guhyakas* sunt spirite păzitoare ale bogățiilor lui Kubera.
277 *Aśvamukhī*=femei cu cap de cal este interpretat ca un sinonim fie pentru *kinnarī*, fie pentru *kiṃpuruṣa*. *Kinnara/-ī* sunt ființe cerești cu cap de cal și corp uman, în timp ce *kiṃpuruṣa* sunt un fel de himere.
278 *puṣkara* înseamnă „lotus *albastru*”; în cazul de față, fiind precedat de *hema* =„de aur”, toți traducătorii înțeleg sintagma drept „lotuși de aur”.
279 *Sārvabhauma* = „regele întregii lumi”, elefantul mitic al nordului.

canonul și l-au dus până la capăt își găsesc aici odihna, iar din ei izvorăște o lumină ce scaldă totul precum razele de Soare!

39-40. Dacă în urmă lăsați plaiul fără de aștri, ajungeți la Śailodā -un râu adânc de munte. Pe malurile lui cresc, de-o parte și de alta, bambușii numiți *kīcaka*[280]: ei ramurile arcuite și le-mpletesc pentru ca sfinții eremiți să poată trece apa.

41-44. Apoi ajungeți pe meleagul celor care în alte vieți fost-au fără de greșeală; numele țării e Uttara-Kuru[281]. Acolo mii de râuri cu lotuși ca șofranul își varsă apa-n lacuri a căror undă poartă nuferi de aur cu frunze de lapislazuli și smarald, iar staminele lor sunt fire de aur; prin desișurile de lotuși se zăresc nestemate și mărgăritare. Pe grinduri, alte pietre prețioase strălucesc printre bucățile de aur aduse din străfundul munților.

45-49. Copacii au flori și fructe deolaltă cât e anul de lung, iar păsările cuibăresc într-înșii. Unii pomi au roade pline de miresme pe placul fiecăruia, alții au scoarță bună de croit veșminte, ori lemn pentru podoabe sau pentru făcut paturi măiestru-mpodobite. Sunt arbori cu flori pentru ghirlande, alții cu poame din care se storc băuturi.

50-54. Femeile din țar-aceea sunt tinere, pline de virtuți și fără pereche de frumoase[282], iar ființele celeste - *gandharvași*, *kinnara*, *siddha*, *naga* și *vidyādhara*-și[283]- petrec acolo cu ale lor iubite. traiul lor e plin de plăceri și desfătare, doar au meritat aceasta în viețile de dinainte. Se aud doar cânturi cerești și hohote de voie bună: nu-i nimeni trist ori aplecat spre rele, ci vrednicia crește în popor zi după zi.

55-58. La marginea meleagului preafericit veți ajunge la oceanul de la miazănoapte. El are chiar în mijloc piscul Somagiri, pe care doar cei ajunși în cerurile lui Indra și lui Brahma pot să-l zărească. Muntele de aur revarsă lumină și căldură, deși acolo nu

---

[280] *Bambusa arundinacea* = bambus spinos, care atinge 30 m înălțime; Huet, s.v. Asceții făceau poduri din ei pentru a putea traversa. Am amplificat versul pentru a fi inteligibil.

[281] Kuru de la Miazănoapte/de Sus.

[282] Versul este înțeles foarte diferit, una din variante fiind: „iar alți copaci nasc din trunchiul lor femei fără pereche de frumoase, tinere și pline de virtute”.

[283] *Vidyādhara*= genii aeriene, magicieni care îl însoțesc pe Śiva; veșnic tineri, de o mare frumusețe, ei pot să își schimbe înfățișarea. Sunt reprezentați purtând ghirlande în cer. V. Huet, s.v.

e soare. Viśṇu, cel ce e unul cu Universul însuși, Śambhu[284] și Brahma Părintele - înconjurat de ai săi *ṛṣi* - își au acolo sălașul.

59-64. Să nu-ndrăzniți a merge dincolo de Kuru! Nicio ființă vie nu poate calea să o afle mai departe. Nici zeii înșiși nu ajung acolo, deci faceți cale-ntoarsă când veți vedea muntele Soma! Voi, căpetenii ai neamului *vanara* să țineți minte: nu puteți merge mai departe pe tărâmul unde Soarele nu strălucește, căci nu puteți să știți ce e acolo! Să cercetați cu luare-aminte ținuturile despre care am vorbit și încă altele pe care, poate, le-am uitat! Voi sunteți deopotrivă cu Vântul și cu Focul: dacă o găsiți pe Vaidehī veți săvârși o faptă care-l va bucura pe fiul lui Daśaratha și veți avea recunoștința mea. Eroi veți fi voi pentru mine, vă veți zdrobi vrăjmașii și vă veți bucura de bunurile pământești cu soții și fii, cu neamuri și cu prieteni!”

<u>44</u>

1-2. Sugrīva se gândi că, dintre toți, Hanuman e cel mai priceput să ducă lucrul la bun sfârșit; de aceea se apropie de fiul Vântului pentru a-i grăi cu bucurie astfel:

3-7[285].- „O, tu, cel mai bun din neamul roșcat! Nu pot vedea o piedică care să te oprească în calea ta - nici pe pământ, nici în văzduh, nici în cerul cel albastru și nici în apă! Tu cunoști unde locuiesc *asura*, *gandharva* și șerpii *naga*, tărâmul oamenilor, al zeilor, oceanul și străfundul pământului! Viteazule, nu-i cineva pe lume să fie ție pe potrivă; cu tatăl tău tu semeni: ca Vântul ești de aprig, de ager și de iute! De aceea chibzuiește bine cum o putem afla pe Sīta, căci ai putere, minte, îndrăzneală, cunoști locul și vremea potrivită faptei și ești priceput la treburile țării!”

8-12. Auzind acestea, Rama cumpănea în sine: „Regele Sugrīva e-ncredințat că Hanuman își va atinge țelul cu orice preț; el îl cunoaște și, dintre toți, îl alege pe Hanuman, izbânda e sigură cu el!” Se bucură în adâncul inimii viteazul cel puternic și crede că își va-mplini dorința. Nimicitorul vrăjmașilor dădu cu voie bună lui

---

[284] *Śambhurekadaśātmakaḥ* = Fericitul cu unsprezece suflete, epitet al lui Śiva într-o ipostază pașnică. În filosofia indiană, Śiva-Śambhu este Ființa în forma ei manifestă; cele „unsprezece suflete” reprezintă un eufemism pentru cele unsprezece ipostaze terifiante Rudra ale zeului.

[285] Textul acestor versuri urmează traducerea lui Dutt, mai simplă și mai clară. Notele la p. 825 arată că există o regiune în care zboară păsările -*antarikṣa* - și cerul propriu-zis -*ambara*. V. și Huet, s. vv.

Hanuman veriga de aur[286] ce avea scris pe ea „Rama”, drept încredințare pentru domnița lui, și spuse:

13-14. -„ Pecetea asta va fi un semn pentru fiica lui Janaka - ea va putea să îți vorbească fără frică știind că ești trimisul meu. Viteazule Hanuman, îndrăzneala ta netemătoare și cuvintele regelui Sugrīva sunt pentru mine semne de izbândă!”

15-16. Hanuman, cel mai vrednic dintre *vanara*, primi inelul și îl lipi de frunte, cu brațele -ndoite el se plecă la picioarele lui Rama, apoi se depărtă. Fiul Vântului strălucea printre atâți oșteni precum Luna printre miriadele de stele în noaptea fără nori.

17.{Pe când se înălța cu vitejii împreună îl auzea pe Rama în urma sa: „Preaputernice Hanuman, fiul lui Vayu-Pavana, mă bizui pe tine! Străduiește-te din răsputeri, astfel încât Janakī să fie regăsită!”} [287]

<u>45</u>

1. Sugrīva - cel mai puternic dintre săritoarele maimuțe - grăi atunci spre cetele de el orânduite: „Porniți spre zările care v-au fost de mine zugrăvite spre a atinge țelul dorit de Rama.”

||2 - 3[288]. Au pornit atunci oștirile ca roiuri de lăcuste acoperind pământul, iar Rama rămase pe muntele Prasravaṇa împreună cu Lakșmana, așteptând să treacă luna hotărâtă spre a afla unde se află Sita.

---

[286] Tradiția ulterioară va susține că inelul îi fusese dat lui Rama chiar de Sita, la nunta lor, în Videha.

[287] *Sarga* 4,44, ca și versurile 4,41,24-25 prezintă câteva dificultăți insurmontabile pentru comentatori:1. din ce motiv se presupunea că grupul pornit spre sud era cel care urma să o găsească pe Sita? 2. De ce Aṅgada, prințul moștenitor și comandantul nominal al cetei, este total trecut cu vederea? 3. De unde provenea inelul, deoarece se afirmă că Rama a renunțat la toate podoabele atunci când a plecat în pădure? 4. După părerea mea, distihul 17 nu are justificare, fiind probabil o interpolare; 5. Plecarea adevărată a cercetașilor are loc de abia în capitolul 45. Speculațiile pe marginea capitolelor 4,41 și 4,44 sunt nenumărate; după cum am arătat în nota la 4,41,25 cel mai simplu ar fi să considerăm că aceste neconcordanțe provin dintr-o încercare timpurie de simplificare a textului stufos din capitolele 40-44.

[288] Versurile 2-8 întrerup desfășurarea acțiunii începute în primul distih; acestea par o variantă distinctă.

5 - 8. Viteazul Śatavali porni spre nordul cel încununat cu piscuri, Vinata spre răsărit, în vreme ce Hanuman, Tāra și cu Aṅgada se-ndreptară către miază-zi, unde sălășluiește Agastya, iar Suṣeṇa cel puternic ca un tigru purcese către apus, unde e stăpân Varuṇa. Atunci Sugrīva răsuflă ușurat și se bucură în sine.||

9 - 11. După ce regele le-a vorbit astfel, maimuțele porniră pline de voie bună și cu pas iute spre părțile de lume poruncite fiecăreia. Pălăvrăgeau săreau, alergau și strigau care mai de care:

12-16. -„ Îl omorâm pe Ravana și o aducem înapoi pe Sita!" - „Ba eu singur îi fac felul și o aduc pe fiica lui Janaka, după ce dau iama-n toți dușmanii!"- „Eu o aduc înapoi chiar de sub pământ pe Sita, așa cum e: sleită de puteri și-nfricoșată! Voi ceilalți - nu mai bateți calea de pomană!" -„ Eu sfărâm copacii, zdrobesc munții, despic pământul și mările le-nvârtejesc!" - „Eu pot străbate o sută de *yojana*!" - „Eu te-ntrec cu alte o sută-n săritură!" -„Drum îmi croiesc nestingherit pe pământ, pe mare, prin munți și codri, ba chiar în miezul din străfundul lumii!"

17. Așa își lăudau *vanara* puterile în fața regelui, plini de mândrie.

46

1. -„Spune-mi, cum ai ajuns să cunoști tu *maṇḍala*[289] lumii?" îl întrebă Rama pe Sugrīva când cetele plecară cu căpitanii lor în frunte.

2. Se-nclină adânc Sugrīva în fața lui și spuse: -„ Cu de-amănuntul eu îți voi răspunde, viteazule, fii cu luare-aminte!

3 - 10. Precum știi, Vāli a urmărit demonul <Māyāvin - fratele lui> Dundubhi[290], cel ce părea un bivol - până în măruntaiele muntelui Malaya pentru a-l ucide. Am

---

[289] Reprezentare printr-un desen circular a universului, a lumii sau a cerurilor, care apare în special în gândirea budistă. Suprafața circulară este înscrisă într-un pătrat, pe laturi fiind patru intrări în forma literei T. Gama de subiecte care pot fi cuprinse într-o *maṇḍala* este astăzi practic nelimitată, fiind un suport pentru meditații. Aici are sensul aproximativ de hartă.

[290] Textul are: „*demonul danava Dundubhi, cel care arăta ca un bivol*" în contradicție cu capitolul 4,9, unde se vorbește de Māyāvin; comentatorii tradiționali nu pot rezolva satisfăcător neconcordanța. Pentru a clarifica pasajul am fost nevoit să adaug completarea dintre paranteze.

așteptat un an la gura peșterii cu credință neclintită, până am văzut cum văgăuna revarsă sânge în valuri și m-am îngrozit. Eram încredințat că fratele meu e mort și

durerea mă ardea precum veninul; pentru ca bivolul demonic să nu poată ieși, am pus la gura peșterii un stei cât muntele. Rămas fără nădejde, m-am întors la Kiṣkindhā, unde am fost încoronat. Având domnia, pe Rūmā și pe Tārā, eu cârmuiam lipsit de orice frică, înconjurat de prieteni. După ce a ucis acel monstru, Vāli s-a întors la Kiṣkindhā; eu, respectându-mi fratele - deși mă temeam de dânsul-, i-am înapoiat țara și domnia.

11 - 20. Totuși mintea lui Vāli spre răul meu era pornită; voia, în marea lui mânie, pe mine să mă piardă și sfetnicii să mi-i ucidă[291]. Noi am pornit atunci în fugă; în goana mea eu am văzut nenumărate râuri, codri și cetăți, iar tot pământul ca-ntr-o oglindă îmi apărea în față, precum urma copitei unei vite încercuită de văpăi. Pe când porneam spre răsărit eu am văzut mulțimi de arbori, lacuri râuri și piscuri minunate; am văzut cum strălucește, încărcat de pietre prețioase, Muntele Udaya și Marea cea de Lapte unde *apsarele* se scaldă. Dar Vāli mă ajungea din urmă, așa că m-am întors spre miază-zi - unde Vindhya se înalță acoperit de codri de santal; i-am privit în treacăt, apoi, de nevoie, eu am cotit din nou către apus, căci Vāli era aproape. Acolo am văzut diferitele ținuturi și Munții Asta[292], apoi m-am înturnat spre miază-noapte. Dar nici Himavān, muntele zăpezii, nici Meru și nici Oceanul nu mă apărau de Vāli și nu găseam liman de adăpost niciunde. Atunci înțeleptul Hanuman mi-a grăit:

21 - 22 - «O, rege al neamului roșcat! Mi-am amintit blestemul aruncat de înțeleptul Mataṅga asupra lui Vāli: dacă Vāli intră în hotarul sihăstriei lui Mataṅga capul lui o sută de țăndări se va face! Acolo ne vom găsi liniștea și pacea!»

23 - 24. Atunci m-am îndreptat spre Ṛṣyamūkha, unde - deși a venit din urmă - Vāli nu a îndrăznit să-ncalce opreliștea blestemului lui Mataṅga. Astfel s-a făcut, o, Rama, că am dat pământului ocol!”

---

[291] Dutt traduce: „dar Vali, cu judecata cuprinsă de mânie, nerăbdător să mă ucidă, era pe urmele mele, împreună cu sfetnicii lui”; textul meu urmează cele dou ediții electronice. Aceeași situație în cazul distihului 4,46,13:*iar tot pământul...văpăi*. Dutt citea: *„iar eu străbăteam pământul precum (= la fel de ușor/iute precum) copita unei vaci, ori imaginea reflectată în oglindă sau pălălaia dusă de vânt*”.
[292] Udaya este „Muntele de unde răsare Soarele”, iar Asta este „Muntele după care apune Soarele”.

47[293]

1 - 7. Porniră așadar cu pași repezi măritele căpetenii spre cele patru zări să o găsească pe Vaidehi, precum a fost porunca regelui. Au scotocit cu de-amănuntul albiile până în afund, iazurile, cetățile, munții, pădurile înconjurate de râuri la care se ajunge greu și chiar tăria cerului. Au căutat <risipiți în cete> din zori și până-n asfințit, iar noaptea se adunau și își făceau culcușul la un loc pe ramurile copacilor care rodesc tot anul. Socotind cu grijă timpul din prima zi și pierzându-și nădejdea, ei s-au întors după o lună pe Muntele Prasravaṇa, să dea seamă în fața regelui.

7 - 10. Puternicul Vinata și sfetnicii săi se înturnară[294] după ce au căutat-o pe Sita precum fusese porunca, dar fără de izbândă. Eroul cel vestit Śatavali veni apoi din miză-noapte cu oastea sa, după ce în van cercetase să afle unde-i Sita. Dinspre apus sosi Sușeṇa, după ce vreme de o lună scotocise fără folos acel meleag. Sușeṇa se plecă-n fața lui Rama și Sugrīva după cuviință, apoi se-așeză lângă ei și le grăi astfel:

11 - 14. -„Am căutat prin munți, prin codrii neumblați și prin cătune, pe râuri și pe mări; am scotocit prin văgăuni, prin mari hățișuri, prin desișuri de nepătruns de plante târâtoare și-n orice loc ne-ai spus cu dinadinsul; din nou am luat-o de la capăt în mijlocul ținutului, chiar unde n-ar putea ajunge cineva, prin râpe și hârtoape, ucigând gigantice jivine. O, stăpâne al neamului *vanara*! Socotim că fiul cel puternic al Vântului va fi în stare să afle urma lui Maithili; Hanuman urmează calea pe care a fost dusă Sita!”

48

1 - 7. Hanuman împreună cu Tāra și cu Aṅgada au pornit încotro le poruncise Sugrīva[295]. Ei și ceata lor de viteji au străbătut o cale lungă, au scotocit văgăunile din munții Vindhya -care pentru alții erau de nepătruns-, vârfurile munților, locurile întărite prinse între brațe de râuri, lacuri și codrii silhui. Au căutat zadarnic prin ținutul acela, fără să o găsească pe Sita, fiica lui Janaka. Neînvinsele maimuțe au

[293] Textul capitolului prezintă dificultăți: variante divergente, repetiții și neclarități.
[294] Din direcția est.
[295] Spre sud.

mâncat rădăcini și fructe, oprindu-se din loc în loc ǁcopleșite de obosealăǁ[296]. Au căutat prin codrii deși, prin locuri neumblate pustii și-ngrozitoare, unde nu găseau nici apă, nici oameni. După ce au isprăvit de cercetat sihlele și coclaurii, vitezele maimuțe lăsară-n urmă locul acela și porniră mai departe.

8 - 11. Ajunseră apoi într-un ținut <urgisit>. Nu vedeau frunze, flori sau roade pe ramurile pomilor, abia găseau rădăcini bune de mâncat, iar râurile secaseră în matcă. Nu zăreau bivoli, cerbi, elefanți sau tigri, nici măcar o pasăre cântătoare sau altfel de sălbăticiune. Nu se găseau ierburi de leac, nici vrejuri, nici lăstari cățărători, nici lotuși plăcut mirositori prin iazuri, iar negrele albine părăsiseră locurile-acelea.

12 - 14. Un înțelept pe nume Kaṇḍu trăia acolo; era cam necioplit din fire, iute peste poate la mânie, dar altfel neîntrecut în asprimea canonului ce-și luase. Avusese un fecior în vârstă de ǁșaisprеǁzece ani[297], pe care îl pierduse în pădure; turbat de furie, înțeleptul afurisise întreg codrul. Pădurea devenise stearpă, lipsită de orice vietăți, fie ele jivine sau zburătoare.

15 - 18. Ceata de maimuțe scormoni cu de-amănuntul munții și grotele, codrul, râurile și pâraiele. Voiau cu dinadinsul să împlinească voia lui Sugrīva căutând prin sihle, dar n-au găsit nici urmă de Ravana sau fiica lui Janaka pe care el o răpise. Au ajuns apoi în alt meleag, plin de desișuri și liane, iar în mijlocul acelui loc înfiorător ședea un demon *asura*, răufăcător netemător de zei. Uimiți se uitau la el *vanara* - căci era mare cât un munte -și și-au strâns brâiele la mijloc, gata să-l înfrunte.

19 - 21. -„V-am prins, asta vă e pieirea”-urlă împielițatul când îi văzu și porni în goană asupra lor cu pumnul ridicat. -„Ăsta sigur e Ravana”, își spuse-n sine fiul lui Vāli; doar o dată cu palma îl lovi Aṅgada - *asura* se prăvăli cum muntele se surpă, revărsând pe gură un potop de sânge.

22 - 24. După ce acela își dădu ultima suflare, *vanara* au cercetat grota care îi era sălașul, bucurându-se de victorie; apoi au străbătut pădurea până au ajuns la altă văgăună-ngrozitoare, pe care au scotocit-o în zadar. Maimuțele s-au adunat la un loc sub un copac și stăteau tăcute și întristate.

---

[296] Completarea lui Dutt care mi se pare necesară.

[297] Versul are aici două variante: 1. *Tasya tasminvane putro bālako daśa vārșikaḥ* și 2. *Tasya tasminvane putro bālaṣṣodaśa vārșikaḥ*. Prima - „un fecior de zece ani”- este cea din Dutt.

1. Deși sfârșit de oboseală, înțeleptul Aṅgada își strânse vitejii și le vorbi domol, îmbărbătându-i:

2 - 10. -„Am căutat încolo și încoace pretutindeni: prin codri deși, prin grote neumblate și printre țancurile munților, prin locuri întărite - nicăieri nu am găsit urma divinei Jānakī sau a nemernicului demon care a răpit-o. S-a scurs mare parte din timpul pe care ni l-a hotărât Sugrīva - stăpânul de-a cărui mânie trebuie să ne temem. Să căutăm totuși până o vom afla pe Sita, chiar dacă ne covârșesc tristețea, oboseala și nesomnul; se spune doar că sârguința, priceperea și statornicia aduc izbânda până la urmă! De aceea eu vă spun vouă, vlăstare ale pădurii: să căutăm din nou, lăsând în urmă suferința! Rodul stăruinței îl culege neîndoielnic acela care își dă silința fără de preget - nu se cuvine să-nchidem ochii, pradă disperării! Mereu să v-amintiți acestea: Sugrīva este iute la mânie și pedepsește aspru; noi să ne temem de el și de măritul Rama! Pentru folosul vostru eu am grăit acestea; dacă socotiți că este altă cale, vorbiți fără de frică!”

11. Auzind vorba lui Aṅgada, Gandhamādana[298] răspunse cu glasul slab, căci se stingea de sete:

12 - 14. -„Aṅgada ne-a dat un sfat vrednic de dânsul, potrivit și bun; să-l ducem la îndeplinire. Să cercetăm din nou munții, peșterile, stâncăriile, puhoaiele, pădurile nelocuite, precum ne-a poruncit Sugrīva. Toți împreună să scotocim pretutindeni prin codri și văgăuni de munte!”

15-18. S-au ridicat din nou truditele maimuțe, pornind să scotocească iar tot șiragul de munți Vindhya și pădurile din miază-zi. Nerăbdători să o găsească pe Sita, *vanara* au urcat pe Muntele de Argint[299] cel plin de grote și cu piscuri semănând cu norii toamnei, au căutat prin pâlcul de *lodhra*[300]și printre bananieri, dar nici așa nu au putut să o găsească pe Vaidehi, doamna dragă lui Rama.

19 - 22. După ce au cercetat tot muntele cu peșterile lui multe, roșcatele maimuțe au coborât la poale. S-au adunat fără vlagă sub un copac, tăcute și cu inimile grele,

---

[298] Pentru Gandhamādana vezi 4,39,28-35.
[299] *śrīmad Rajaparvata -veneratul Munte de Argint.*
[300] *Symplocos racemosa*, arbore cu flori galbene; din scoarța lui se obține praful roșu aruncat la sărbătoarea *holī*- v. Huet, s.v.

zăcând de oboseală. După o vreme au pornit din nou spre sud și căutau, cu Hanuman în frunte, prin Vindhya luând totul de la început.

50

1-3. Hanuman, Tāra împreună cu Aṅgada au mai cercetat încă o dată munții Vindhya, peșterile și locurile de nepătruns, râurile, pâraiele și văgăunile unde-și făcuseră bârlogul tigri și leii. Până au ajuns la marginea de apus și miază-zi[301] a munților Vindhya, timpul hotărât lor <aproape> trecuse.

4-7.{Fiul Vântului scotoci toate piscurile, peșterile și locurile greu de străbătut din acel ținut. Gaja, Gāvakṣa, Gavaya, Śarabha, Gandhamādana, Mainda, Dvivida, Sușeṇa, Jāmbavān, prințul Aṅgada, Tāra -cel care se mișcă sprinten prin pădure- și Hanuman au străbătut, la mică depărtare unul de altul, meleagul brăzdat de munți dinspre miază-zi }.[302]

8 - 13. Acolo ei au zărit gura unei genuni numite Ṛkṣabila[303], păzit de un fiu al lui Danu. Se stingeau arși de sete și căutau deznădăjduiți un izvor, când au văzut hăul ascuns de tufișuri și liane din care au pornit să zboare ploieri, lebede, cocori și rațe roșii[304] șiroind de apă și pline de polenul lotușilor. Vitejii *vanara* stăteau uimiți, neștiind ce să creadă, când au ajuns la peștera în care se pătrunde cu mare greutate. Erau pe cât de temători pe atât de bucuroși: plin de viețăți era adâncul, dar și groaznic și de nestrăbătut, părând intrarea către împărăția demonilor[305]. Atunci fiul

---

[301] De sud-vest.

[302] Pasajul pare interpolat, rostul lui fiind doar de a aminti numele principalilor conducători din ceată. Hanuman explorează singur (?) regiunea de sud-vest, apoi împreună cu ceilalți partea de sud.

[303] Numele este înțeles diferit: *ṛkṣa* înseamnă atât „rău, periculos" dar și „urs"; deoarece *bila* înseamnă „cavernă", unele traduceri consideră expresia „grota *ṛkṣabila*" drept un pleonasm și reduc numele la Ṛkṣa. Numele poate însemna deci fie „grota periculoasă", fie „peștera ursului", dar există și traducerea „black hole"≈„hăul negru". Desfășurarea acțiunii arată ca potrivită interpretarea „grota periculoasă". Ṛkṣabila este unul dintre cei șapte *kulagiri* - masivul central al unui lanț muntos - aparținând, împreună cu Vindhya, lanțului mitic Bhāratavarșa; v. Huet, s.vv.

[304] Enumerarea tradițională *krauñcaḥ*, *haṅsāḥ*, *sārasāḥ*, *cakravākāḥ* trebuie privită drept ansamblul păsărilor acvatice, identificarea fiecărei specii în parte variind după dicționar și după contextul în care apar. Denumirile se repetă în distihul 15.

[305] Textual: *daityendranilayopama* - vestitul sălaș al regelui demonilor *daitya* = Bali, care a cucerit cele trei tărâmuri de la Indra.

Vântului, Hanuman cel mare cât un munte și care cunoștea toate tainele pădurii, grăi astfel spre *vanara*:

14-16. -„După ce am străbătut de-atâtea ori munții de la miază-zi suntem frânți de oboseală, dar n-am găsit urma lui Maithilī. Din peșteră au ieșit păsări de baltă șiroind de apă; fără îndoială acolo este un izvor, doar și la intrare copacii sunt plini de viață!"

17-29[306]. După cuvântul lui, au intrat în hăul cel întunecat. Nicio rază de Soare sau de Lună nu străbătea acolo, iar locul era-nfiorător. Din stîncă-n stâncă se repetau într-una răgete de lei urlete de fiare, țipete de zburătoare și vitejia lor era fără folos căci nu vedeau nimic. Pierduți în întuneric ei tot umblau ca vântul, ținându-se de mâini. Arși de sete au străbătut astfel o *yojana*[307]prin peșteră, căutănd cu disperare un izvor. Sleiți de vlagă, au zărit până la urmă o geană de lumină. Strălucirea de foc a unui codru aurit împrăștia întunecimea din preajmă; creșteau în crângu-acela *sālā*, *tālā*, *tamālā*, *punnāgā*, *vañjulā*, *dhavā*, *campakā*, arbori *nāga* și *karṇikārā*. Florile lor erau ciorchini aurii, mugurii erau roșii, iar trunchiurile de smarald erau îmbrățișate de liane aurii, în vreme ce fructele din vărf păreau scumpe diademe scânteind ca Soarele care răsare[308]. Lujerii de lotus erau safire și *vaidurya* crescute din iazuri pline cu pești uriași poleiți cu aur și gigantice țestoase, iar în jurul lor zburau stoluri de păsări.

30-37. Ei au văzut palate boltite din aur și din argint, care aveau pe-acoperișuri ferestre „*ochi de vacă*"[309] bătute în mărgăritare; nestematele *vaidurya* împodobeau casele fie ele din aur, argint sau cărămidă[310]. Acolo arborii plini de flori și roade

---

306 Versurile sunt contradictorii, uneori se repetă, iar traducerile diferă; am parafrazat originalul pentru a obține un text coerent în limba română.

307 Dutt: „peste o sută de *yojanas*".

308 Una din variante adaugă: „erau acolo altare din safire și nestemate *vaidurya*".

309 Un fel de bow-windowuri, eliptice și cu dantelărie de piatră. Aici dantela sculptată era acoperită de perle.

310 Sintagma *haimarājatabhaumāni* înseamnă „din aur, argint și pământ", traducerile diferă totuși foarte mult. Versiunea Dutt are pentru distihurile 30-31 varianta:„Și maimuțele au văzut acolo vehicule de aur și argint; și peste tot locuințe învăluite în șiraguri de perle, având balcoane aurite, pardosite cu aur și argint și presărate cu lapis-lazuli". Aici însă *vimānāni* nu se referă la carele zburătoare ale zeilor, ci este un termen arhitectural cu următoarele sensuri: 1.o clădire în general, în special patrulateră; 2. un altar cu boltă; 3. turnuri; 4. (*rar*) apare drept comparație pentru construcțiile multietajate, care se înalță precum carele zeilor - v. Prasanna Kumar Acharya, *An Encyclopedia of Hindu Architecture*, ed. 1949, pp. 461-464.

semănau cu mărgeanul, iar albinele aurii care făceau miere felurită zburau pretutindeni. Au mai văzut: paturi, jilțuri și care[311] din aur împodobite cu pietre prețioase; vasele toate străluceau, fiind făurite din aur argint și bronz; grămezi de santal și de tămâie, hrană curată, fructe, rădăcini, miere, băuturi, veșminte, velințe și piei de animale, iar din loc în loc aurul movile strălucea precum focul.

38-39. Pe când umblau încolo și încoace, *vanara* au văzut în apropiere o femeie cuvioasă, îmbrăcată în veșmânt din scoarță și piei de căprioară, cu chipul supt de lungul post; lumină răspândea din marea ei sfințenie, înspăimântându-i pe viteji.

40-41. Stătură deci în loc, uimiți de arătare. Hanuman cel cât un munte în fața bătrânei cuvioase brațele îndoaie și o-ntreabă:

-„Cine ești? Ale cui sunt peștera aceasta, palatele și nestematele?”

51

1. Apoi Hanuman adăugă, grăind virtuoasei doamne îmbrăcată în piei de căprioară:

2-8. -„Suntem sfârșiți de sete și de foame și frânți de oboseală; de aceea am intrat de-a valma în genune, dar spaima ne-a cuprins văzând atâtea lucruri minunate.[312] Ai cui sunt oare copacii de aur care seamănă cu Soarele în zori de zi? De unde vin fructele și rădăcinile cu gust neîntrecut? Ale cui sunt casele cu multe caturi poleite și ferestre bătute-n nestemate? Prin ce putere măiastră copacii revarsă sfinte miresme din flori și fructe, cum s-au ivit în tăuri lotuși, pești, țestoase cu totul aurite? Prin ce canon fost-au ele dobândite? Oare prin puterea ta? Noi nu înțelegem, deci, rogu-te, ne spune!”

9. Astfel îi răspunse lui Hanuman cuvioasa, care avea milă de toate făpturile:

10-14. -„O, preaputernice *vanara*! codrul de aur a fost făurit de către demonul înșelător pe nume Maya prin puterea lui măiastră, dar casele le făcuse înainte

[311] Termenul din text este *yānāni*= vehicul.

[312] Textul are nevoie de unele completări, prea ample pentru a putea fi introduse direct în traducere. Sensul versurilor este: *„am intrat direct în peșteră, fără a cere voie cuiva, deoarece eram însetați, flămânzi și obosiți. Văzând cum arată ne-am îngrozit la gândul că ar fi în stăpânirea unui demon…”*

Viśvakarman, pentru căpeteniile demonilor[313]. Maya luat asupră-și canon aspru, răbdând în desișul pădurii mii de ani, până a primit de la Brahma darul mult dorit: avuția lui Uśana. A trăit fericit un timp în palatul din sihlă, până când l-a fulgerat stăpânul Indra pentru că îndrăznise să se iubească cu *apsara* Hemā[314], iar atunci Brahma i-a dăruit acesteia locul, cu palat, pădure și podoabe. Eu sunt Svayaṅprabhā[315], fiica lui Meru Sāvarni: am grijă de căminul Hemei cea pricepută la cântec și dans, căci sunt prietena ei cea mai bună, iar ea m-a făcut de neatins.

18-19. Dar voi, cum ați ajuns aici în codrul nepătruns? și care e grija ce vă mână? Mâncați întâi din roadele acestea minunate și beți, apoi povestiți-mi totul”.

52

1. Ei atunci s-au odihnit și vlaga li s-a întors în trupuri; atentă privea la ei femeia sfântă și-n urmă ea le spuse:

2. -„O, *vanara*! dacă oboseala v-a trecut și foamea v-ați ostoit cu fructe, povestiți-mi ce vânt aicea vă aduce - eu vreau să știu aceasta!”

3. Hanuman începu atunci a spune fără ascunzișuri tot adevărul:

4-17. -„Rama - fiul bunului împărat Daśaratha, stăpânul lumii-ntregi precum Indra și Varuṇa - a sosit în pădurea Daṇḍakā însoțit de fratele Lakșmana și de soția sa, Vaidehī. Pe când se aflau în Janasthāna, Ravana a furat-o cu de-a sila <pe Vaidehī>. Rama s-a împrietenit cu Sugrīva, regele poporului *vanara*, care ne-a trimis pe noi - cu Aṅgada în frunte spre zarea asta unde domnește Yama și unde Agastya își are sihăstria. Porunca lui a fost să o găsim pe Sītā, prințesa din Videha, și sălașul lui Ravana - demonul care își schimbă chipul după voie. Am răscolit în lung și lat ținutul de la miază-zi, cu codrii și cu marea; sfârșiți de foame ne-am strâns noi toți sub un copac. Putere nu mai aveam niciunul dintre noi; nici ce să facem nu știam,

---

313 Versul 10*a* are un joc de cuvinte: *mayo nāma mahātejā māyāvī* -„pe nume Maya, prin priceperea lui minunată la înșelăciune”. Viśvakarman este aici arhitectul demonilor *danava*, ceea ce intră în contradicție cu alte locuri unde are rolul de constructor celest. Uśana este alt nume pentru Śukra, învățătorul și capelanul demonilor. „Avuția” sa ar fi chiar priceperea la construcții.

314 *Hemā=aurita*; fii ei cu Maya sunt demonii Māyāvi și Dundubhi, înfrânți de Vāli, iar fiica lor adoptivă este Mandodarī - soția principală a lui Ravana.

315 *Svayam -prabhā=care emană strălucire din sine însăși* - Monier-Williams, p. 1278, col.3.

nici cum să trecem peste oceanul de tristețe în care ne înecam. Privind în jur, am zărit peștera întunecată, ascunsă printre vițe și copaci; din ea zburau afară lebede, vulturi-pescari, cocori, iar aripile lor musteau de apă. Noi am chibzuit atunci[316]; eu am spus: «Să intrăm », iar ei pe dată m-au ascultat. Zoriți ne-am apucat de mâini, intrând în genunea cuprinsă de întunecime. Știi acum ce ne-a adus aici; flămânzi și însetați noi am venit la tine - primitoare, ne-ai ospătat cu fructe și setea tu ne-ai potolit. Oare cum am putea să răsplătim < atâta bunătate>?"

18. Svayaṅprabhā le răspunse astfel căpetenilor de *dharma* iubitoare:

19. -„Mă bucur să v-aud vorbind astfel, mărite căpetenii; eu am însă doar un singur țel - *dharma* să o urmez deplin și n-am nevoi de niciun fel."

-[317]-

20. Răspunse Hanuman cucernicei femei:

21-24. -„Ne aflăm sub ocrotirea ta, preasfânto; cât am rătăcit prin peștera aceasta, timpul hotărât de marele Sugrīva s-a scurs și, după vorba sa, cei care-ntârzie își pierd viața. Ajută-ne să scăpăm din capcana peșterii acesteia căci avem o țintă de atins și ne temem de Sugrīva."

25. Schivnica îi grăi atunci lui Hanuman:

26-28. -„Acei care ajung aici, greu se pot întoarce înapoi, dacă au scăpat cumva cu viață. E greu, dar vreau să vă ajut, căci prin asprul meu canon am putere-aceasta! Ochii însă să-i țineți ferecați, căci nimeni nu iese de aici cu ei deschiși".

29-30. Ei bucuroși ochii i-au închis, ba încă degetele au apăsat pe pleoape, iar ea i-a scos din peșteră într-o clipită. Afară ea le-a spus:

31-32. -„Muntele acesta acoperit de vițe și de pomi e Vindhya, iar celălalt e Prasravaṇa; în față se-ntinde marele ocean. Noroc bun vouă, viteji *vanara*, eu mă întorc la sălașul meu!" spunând aceasta, Svayaṅprabhā a intrat în grota minunată.

---

[316] Subînțeles: „și ne-am dat seama că în peșteră se găsește apă".

[317] Următoarele 13 *ślokaḥ* sunt distribuite diferit după ediții, astfel încât ele apar fie drept distihurile 4,52, 20-32 fie ca 4,53, 1-13. Au existat variante care au creat aici o nouă *sarga*, ajungând astfel la un total de 68 de capitole - Rosalind Lefeber, *op. cit.*, p. 23, n. 72. Subiectul paragrafului - continuarea episodului din 4,52, 1-19 - face mai logică prima variantă, adoptată și de Dutt.

1. Atunci în fața lor văzură oceanul nețărmurit, căminul lui Varuṇa, plin de talazuri înspumate care mugeau îngrozitor.

2-7. Vremea trecuse pe nesimțite cât rătăciseră în munții de netrecut și peștera făurită de priceperea lui Maya, magicianul-demon, iar luna hotărâtă de regele Sugrīva se scursese. Au căzut pe gânduri când, ajunși din nou la poalele muntelui Vindhya au văzut sute de liane pe copacii împovărați sub florile primăvăratice. S-au sfătuit, au scotit și - îngroziți că sorocul lor demult trecuse - s-au prăbușit la pământ unul după altul. Aṅgada, prințul lat în spete precum leii și plin de-nțelepciune, chibzui în sine și grăi apoi cu glasu-i blând spre mai bătrânele maimuțe:

8-19. -„Prieteni, noi am pornit la drum la porunca regelui; voi înșivă vedeți că rătăcind prin Ṛkṣabila am irosit o lună-ntreagă! Am plecat în luna Āśvayuja[318] și aveam timpul hotărât să ne întoarcem; sorocul a trecut de mult. Spuneți ce este de făcut! Voi sfetnici ai regelui, devotați și voitori de bine, viteji fără de seamăn, ascultând porunca lui Sugrīva cel cu ochii roșii, m-ați urmat pe mine - căpitanul. Nu ne-am atins țelul și cine va scăpa cu viață dacă nu îndeplinește porunca regească? Deci vom pieri, cum fost-a hotărât. Socot că e mai bine să postim până de foame ne vom stinge! Sugrīva este aspru din fire; fiind rege, va fi cu mult mai mult pornit să pedepsească pe cei ce voia nu i-au împlinit - noi nu am aflat nimic de soarta Sitei, păcatul regelui va fi că ne ucide, dar nu nevinovați! Decât să părăsim soții, copii și case[319] mai bine să postim până murim! Munci fără asemănare va născoci Sugrīva pentru noi, când ne va ucide-n chinuri - mai bine viața noi înșine ne-o luăm aici! Prinț moștenitor m-a făcut Rama, cel îndurător față de toți, nu Sugrīva, care dușman mi-a fost dintotdeauna! Acum prilejul îl va găsi ca aspru să mă pedepsească, iar prietenii și neamul meu întreg mi-ar vedea amarul! Pe țărmul acesta sfânt eu sfârșitul îmi voi aștepta!"

[318] Reperele temporale din diferitele traduceri sunt contradictorii, deoarece între sistemul de referință indian - care pornea de la fenomene meteorologice și naturale - și calendarul gregorian nu există corelații simple; am preferat să nu stabilesc concordanțe, dar se consideră în general că de la plecarea din țară și până acum trecuseră două luni. V. și Rosalind Lefeber, *op. cit.*, pp.22, 25.

[319] Sensul este „decât să fugim".

20. Atunci, ascultând spusele prințului, căpeteniile au răspuns înduioșate:

21-24. -„Sugrīva are fire aprigă, iar Rāghava soția își iubește - pentru a-l îmbuna pe Rama, regele ne va jertfi pe noi care nu am aflat nimic despre Vaidehi. Nerușinați am fi să ne-arătăm în fața stăpânului, noi - sfetnici cu vază - întorși fără ispravă! Să căutăm pe mai departe aici; dacă nu vom afla vreo veste despre Sita, mai bine coborâm la Yama!”

25 *a-b* Auzindu-i grăind astfel, Tāra i-a îndemnat:

25 *c-d* - 26 -„Ajunge-atâta jale, doar putem intra din nou în peștera cea mare! Maya a făcut din ea un loc nebiruit, bogat în copaci și hrană din belșug, cu apă de băut - acolo n-avem teamă de Indra, de Raghava sau Sugrīva!”

27. -„Să urmăm deci o cale care viața ne-o cruță, să nu ne înfruntăm pedeapsa!” au răspuns maimuțele în cor, după ce au ascultat vorbele lui Tāra, iar prințul Aṅgada a-ncuviințat părerea lor.

54

1-2. Ascultându-l pe Tāra, Hanuman își spuse că fără doar și poate Aṅgada chibzuia să ia domnia. Știa că vrednic era fiul lui Vāli: avea cele opt priceperi ale minții[320], cele patru puteri[321] și cele paisprezece înzestrări cerute unui rege[322].

---

[320] Există nuanțe în definirea acestor trei grupuri de calități, după fiecare dintre traducătorii indieni. Aproximând, cele opt priceperi sunt:1-2. acceptarea a ceea ce este adevărat și drept, 3.atenția, 4.receptivitatea, 5.rememorarea, 6-7. cunoașterea laturilor bune și rele ale lucrurilor, 8.cunoșterea absolută/cunoașterea esenței lucrurilor.

[321] 1. De a convinge prin elocință; 2. De a convinge prin daruri; 3. De a semăna discordie între dușmani; 4. Puterea de a pedepsi.

[322] 1.cunoașterea timpului și locului propice pentru o acțiune; 2. Răbdare în fața greutăților; 3.cunoaștere empirică; 4.îndemânare; 5.rezistență fizică/puterea de a se apăra singur; 6.priceperea de a nu-și vădi intențiile; 7.să nu își calce cuvântul; 8. Vitejie; 9.știința de a aprecia corect atât propria putere și propriile slăbiciuni cât și pe cele ale altora; 10.recunoștința; 11.bunăvoința față de supuși și cei care îi cer ajutorul; 12. Neacceptarea insultelor/așteptarea timpului potrivit pentru a-și manifesta mânia; 13.lipsa impulsurilor necugetate/statornicie în acțiuni; 14.cumpănire. După cum se observă, planurile se suprapun și nu este ușor să găsim cuvintele care să nuanțeze distincțiile dintre termeni, cu atât mai mult cu cât textul poemului este aici foarte concis și lipsit de detalii.

3-7.Hanuman porni să-l abată cu vorba din calea pe care sta să pornească. Aṅgada strălucea prin prin putere și curaj, măreția lui creștea cu fiecare zi, mintea lui avea pătrunderea lui Bṛhaspati, cutezanța îi era la fel de mare cu a părintelui său și cunoștea deplin toate *śāstrele*[323], iar Aṅgada îl asculta acum pe Tāra așa cum Indra, Sfărâmătorul cetăților, îl ascultase cândva pe Śukrā(cārya). Hanuman începu să-i învrăjbească, apoi să-l înspăimânte pe Aṅgada cu meșteșugite vorbe:

8-11.-„O, fiu al Tārei! Viteaz ești tu în luptă, precum tatăl tău și ca și el ești vrednic să domnești peste neamul cel roșcat. Dar ia seama prințe: maimuțele au mintea schimbătoare și curând îi va cupride dorul de copii și de neveste, ușor vor trece peste porunca ta și nu vor sta aici de-a pururi. Eu îți vorbesc deschis și fără ascunzișuri: nici eu, nici Jāmbavān, Nīla ori Suhotra cel mare nu te vom urma, iar pe ceilalți nu vei putea să-i ții pe lângă tine cu lingușeli, cu daruri, discordie sau pedepse.

12-15. Atunci când unul mai puternic îl înfruntă pe cel slab, primul va scăpa cu bine; de aceea, cel slab să nu-l ațâțe pe cel tare.[324] Tu crezi că te poți ascunde în această geune și să scapi nevătămat; săgețile lui Lakșmana[325]vor deschide peștera! Trăznetul lui Indra abia a atins grota, dar săgețile agere ale lui Lakșmana o vor spulbera de parcă ar fi un căuș făcut din frunze! Ele despică înșiși munții, iar Lakșmana are tolba plină de darde oțelite leite trăznetul lui Indra!

16-19. O, distrugător al vrăjmașilor! Dacă te ascunzi în văgăuna asta, toate maimuțele te vor lăsa curând de unul singur: vor duce dorul soțiilor, copiilor, se vor jeli într-una cu gândul la bucatele și patul de acasă, aici culcușul părându-le chin curat! Atunci, lipsit de prieteni și rude binevoitoare, te vei teme de orice foșnet; Lakșmana te va socoti dușman și săgețile lui iuți te vor ucide-n cazne.

---

[323] Știință, în general sau specializată, normă de comportament referitoare la un anume domeniu; manualele care explicau aceste norme purtau în numele lor componenta *-śāstra*: *dharma-śāstra*, *artha-śāstra, kāma-śāstra*, etc.

[324] Distihul 12 este tradus de Dutt: „cel puternic care îl nedreptățește pe cel slab va scăpa cu viață, de aceea unul mai slab să nu nedreptățească (pe unul mai puternic)". Există și varianta de traducere:„se spune că atunci când cineva puternic se luptă cu unul mai slab, cel mai slab trebuie să se pună la adăpost prin strategia (*āsana*) tăcerii și bunei paze. Slabul nu trebuie să înceapă lupta cu cel puternic."

[325] Versurile următoare vor să arate că nici măcar nu este nevoie de intervenția personală a lui Rama pentru a distruge peștera.

20-22. Dacă te arăți supus și vii în fața lui Sugrīva, el te va lăsa moștenitor! Fratele tatălui tău e plin de virtuți, binevoitor, statornic în lucrul său și care nu își calcă niciodată vorba; n-ai teamă - nu te va ucide! El o iubește pe mama ta și viața ei și-o închină, nu are alt urmaș! O, Aṅgada, întoarce-te cu noi!”

55

1. După spusa cuviincioasă a lui Hanuman, plină de credință în rege, stăpânul său, Aṅgada răspunse:

2-7. -„Sugrīva nu-i înzestrat din fire cu statornicie, cuget și inimă curate, îndurare, onoare, curaj, nici cu răbdare! A râvnit la soția fratelui mai mare cât el trăia; păcat groaznic - ea pentru el o altă mamă trebuia să fie! Oare cum poate cel ce fratele-și închide în peștera din munte, cât acesta luptă înăuntru, drept să se mai cheme? Slăvitul urmaș al lui Raghu mâna i-a întins spre prietenie - uitat a fost Rama după ce l-a ajutat! Nu uită el întotdeauna? Sugrīva a poruncit s-o căutăm pe Sita nu de teama de a face o nedreptate, ci din teama față de Lakșmana: cum ar putea fi el cu credință? Plin de păcate, nerecunoscător, ușor la minte - cine, drept și întreg la minte fiind, l-ar crede, cum aș putea trăi în neamul lui?

8-12. Dar fie el drept domnitor sau nedrept - cum ar putea Sugrīva să mă rabde urmaș, pe mine, vlăstarul dușmanului său? Am socotit greșit, taina mea se știe și vinovat cum sunt[326], fără putere, cum aș putea să mă întorc la Kișkindhā oare, sărman și lipsit de apărare? Pentru binele împărăției, Sugrīva - șiret cum e, crud și plin de hiclenie - mă va pune în lanțuri, lăsându-mă uitat în tainițe adânci. E o mai bună soartă, mai vrednică, să mor aici postind - îngăduiți aceasta, iar voi toți porniți spre casă! Pe cinstea mea mă jur că nu mă-ntorc vreodată în cetate, ci voi pieri aici, postind de unul singur! Așa îmi pare a fi bine.

13-16. Vă închinați din partea mea în fața celor doi urmași ai lui Raghu, apoi în fața unchiului meu, regele Sugrīva, cu cinstea cuvenită. Urați ani mulți și sănătate reginei Rūmā, mama mea vitregă. Pe maica mea adevărată, Tārā, voi alinați-o cu blândețe,

---

[326] Traducătorii nuanțează diferit acest pasaj, sensul general fiind că Aṅgada intenționa să se retragă în peșteră fie pentru a nu se supune lui Sugrīva, fie pentru a pregăti o revoltă; vina lui este aceea de a nu se fi întors la timp dacă nu a găsit-o pe Sīta, cu atât mai mult cu cât era comandantul cercetașilor.

căci bună e din fire și lipsită de-acum de ajutor; ea mă iubește nespus și va dori să moară”.

17-20. Aṅgada se plecă adânc în fața celor mai în vârstă; apoi, cu chipul trist și-nlăcrimat se-ntinse pe sfânta iarbă. Văzându-l astfel cei mai viteji dintre *vanara* vărsară lacrimi fierbinți. Ei l-au înconjurat pe Aṅgada, afurisindu-l pe Sugrīva și lăudându-l pe Vāli și s-au hotărât să postească până își vor găsi sfârșitul, căci astfel le părea acum mai potrivit. Au înghițit cu toții puțină apă[327], s-au așezat pe țărmul de miază-noapte al mării celei mari privind înspre răsărit, iar vârful ierburilor *kuśa* pe care stăteau întinși se apleca spre miază-zi.

21-23.Teama morții îi cuprinse[328] deodată. Vorbeau acum despre surghiunul lui Rama, sfârșitul lui Daśaratha, prăpădul care a lovit demonii în Janasthāna, uciderea lui Jațāyu, răpirea lui Vaidehi, moartea lui Vāli și mânia lui Rama. Glasurile maimuțelor uriașe precum munții făceau să răsune peșterile și piscurile, de parcă tunau norii în mijlocul furtunii.

56

1-3. Pe când vitejii cei roșcați se așezau pe acel tăpșan pentru postul cel din urmă, se arătă deodată Saṃpāti, bătrânul rege al vulturilor; era fratele mai vârstnic al lui Jațāyu și se dusese vestea despre puterea și îndrăzneala lui. El se ivi din peștera muntelui Vindhya, iar văzând maimuțele își zise plin de bucurie:

4-5. -„Desigur ursita aduce omului[329] răsplata faptei - bună, rea - din altă viață, altfel nu-mi sosea dejunul după atâta așteptare! Le voi mânca de-a rândul, una câte una, când le va veni sfârșitul.”

6. Aṅgada îl auzi și îi spuse lui Hanuman:

---

[327] Gestul făcea parte din ritual, ca și modul cum se așezau; iarba *kuśa* (*Desmotachya bipinnata*) este numită aici *darbha*, termen care desemnează ghirlanda făcută din *kuśa* -Huet, s.v. *darbha*. Postul, înecul, aruncarea în foc și reținerea respirației până la moarte erau forme de sinucidere acceptate de *dharma* brahmanică. V. J. Auboyer *Viața cotidiană în India antică*.

[328] Pasajul este interpretat ca o presimțire a pericolului reprezentat de vulturul care se apropie de ei, nu de frica sinuciderii prin post.

[329] Saṃpāti vorbește despre sine ca despre un om. Am urmat diferitele sugestii ale traducătorilor indieni.

7-8. -„Vezi, însuși Yama, fiul lui Vaivasvata, s-a coborât asupra noastră să ne nimicească[330]! Nu am atins țelul dorit de Rama, nici n-am împlinit porunca lui Sugrīva, de aceea nenorocirea ne-a lovit deodată!

9-13. Știți preabine[331] fapta regelui vulturilor Jaṭāyu pentru binele prințesei din Videha, vedeți că până și ființele întrupate în jivine se jertfesc de dragul lui Rama, precum vom face și noi. De dragul lui, ființele care țin unele la altele renunță la viață de bunăvoie, așa cum a făcut - cu bună știință - Jaṭāyu[332], așa cum noi am cutreierat pădurile, negândindu-ne la primejdiile care ne amenințau, chiar dacă nu am reușit să o aflăm pe Maithilī! Ravana l-a ucis pe Jaṭāyu, dar acesta a primit fericirea supremă și nu se mai teme de Sugrīva[333]!

14-16. Soarta noastră a fost pecetluită de moartea lui Jaṭāyu, de cea a regelui Daśaratha, de răpirea lui Vaidehi, de izgonirea în pădure a lui Rama și Lakșmana împreună cu Sita; din cauza mâniei lui Rama, au pierit de săgeata lui Raghava Vāli și sumedenie de *rākșasa*, iar începutul tuturor relelor sunt darurile promise lui Kaikeyi".

17. Saṃpāti ascultă tristele vorbe ale lui Aṅgada către *vanara* care zăceau acolo, iar inima i se umple de amarnică durere.

-[334]-

18.Tună glasul acvilei cu clonțu-ncovoiat:

19-24. -„Cine îmi vestește uciderea lui Jaṭāyu, mezinul meu mai drag mie decât viața însăși, sfâșiindu-mi inima? Acum, după atâta vreme, numele-i aud; cum de s-au luptat în Janasthāna un *rākșasa* și un vultur? O, coborâți-mă din țancurile-acestea!

---

330 Tradiția manuscriselor diferă aici: majoritatea au *sītāpadeśena* -deghizat în Sita, în timp ce altele au mai logic *gṛdhrāpadeśena* -deghizat în vultur.
331 Textul este *vastadaśeșataḥ - ați auzit asta pe de-a-ntregul voi (toți)*, se reamintește discuția tocmai întreruptă de apariția lui Saṃpāti.
332 Pasaj complicat excesiv, pe care l-am aproximat astfel încât să fie inteligibil în limba română.
333 Sensul este de fapt: „nu se mai teme de nimic și nimeni, nici de Sugrīva așa cum facem noi". Jaṭāyu nu avea cum să se teamă de regele *vanara*; pentru a explica acest pasaj comentatorii indieni speculau că Sugrīva era regele tuturor animalelor, dar această interpretare depășește cu mult litera textului, pentru Valmiki Jaṭāyu fiind suveranul necontestat al păsărilor și un egal al lui Daśaratha.
334 Unele manuscrise încep aici capitolul 57.

Laudele voastre mă bucură, căci vrednic mi-era frățiorul, plin de virtuți și de curaj! Vitejilor *vanara*, aș dori să aflu cum a pierit Jaṭāyu care sălășluia în Janasthāna! Dar cum s-a împrietenit el cu Daśaratha? după câte aflu, fiul cel mai mare al lui Daśaratha este Rama, drag celor mai vârstnici. Distrugători ai vrăjmașilor, ajutați-mă să cobor, căci nu mai pot zbura - Soarele mi-a ars aripile cu ale lui înfocate raze!"

57

1-2. Glasul vulturului era sugrumat de durere, dar căpeteniile maimuțelor se temeau să-i dea crezare, în mintea lor se strecurase gândul că-i vor deveni mâncare, însă chibzuiră apoi:

3. -„Dar noi voiam să murim de foame; dacă ne mănâncă el, ajungem la ceruri de îndată!"

4. Până la urmă coborâră vulturul din piscul muntelui până la poale, iar Aṅgada începu să îi istorisească:

5-14. -„O, ființă-naripată! Slăvitul Ṛkṣaraja domnit-a cândva peste neamul *vanara* - bunicul meu a fost, căci el avut-a doi urmași: Sugrīva și Vāli. Puternici au fost frații amândoi, precum puhoaiele ce vin din munte, iar tatăl meu, regele Vāli, vestit a fost în lumea largă. Rama e vlăstar din neamul lui Ikṣvaku, războinic neîntrecut și fiul lui Daśaratha, împăratul întregii lumi. Urmând porunca părintească, porni pe-o dreaptă cale și se sihăstri în Daṇḍaka, însoțit de fratele Lakṣmana și de soție, prințesa din Videha. Pe ea a luat-o Ravana cu de-a sila pe când cei trei se aflau în Janasthāna. Domnul vulturilor, Jaṭāyu, prieten cu tatăl lui Rama, a văzut cum e furată Sita, prințesa din Videha și dusă fără voie prin văzduh. El a sfărâmat carul zburător al lui Ravana, pe Maithili o duse la adăpost, dar fiind bătrân și vlăguit a fost răpus până la urmă de Ravana. Jaṭāyu a fost ars pe rug, cum se cuvine, de către Rama, iar duhul său urcat-a către sălașul cel din ceruri. Apoi Raghava s-a împrietenit cu unchiul meu, Sugrīva, și la ucis pe tatăl meu, căci se-nvrăjbise Sugrīva cu tata și fusese surghiunit din țară împreună cu sfetnicii săi de taină. După ce l-a ucis pe Vāli, Rama l-a urcat pe Sugrīva pe tronul împărăției noastre. Acum acesta domnește peste toți preaputernicii *vanara* și ne-a trimis în căutare.

15-19. Am cercetat după cum Rama ne-a cerut, dar n-am găsit niciunde urma Sitei, cum nu găsești raza soarelui în toiul nopții. Pe când scotoceam temeinic prin

Daṇḍaka, noi am intrat din neștiință în genunea făurită de vrăjile lui Maya. Pierzând pe-acolo timpul fără vrere, luna hotărâtă nouă s-a scurs. Dacă ne întoarcem ne așteaptă mânia întreită a lui Rama, Sugrīva și Lakșmana, de aceea ne-am hotărât să flămânzim până la moarte."

58

1. Ascultând jalnica poveste istorisită de *vanara*, vulturul cu voce tunătoare răspunse cu glasul înecat de lacrimi:

2-7. -„Viteji *vanara*, acela despre care spuneți că a fost ucis în luptă de Ravana, Jaṭāyu, era fratele meu mai tânăr. Acum, deși știu cum a pierit, nu-l pot răzbuna, bătrân cum sunt, lipsit de aripi și de vlagă! Demult, atunci când Indra l-a ucis pe Vṛtra[335], eu și Jaṭāyu ne-am întrecut în zbor. Ne-am înălțat amândoi în văzduh, zburând ca vântul și ca gândul, spre amiază când Soarele pârjolește totul sub cununa lui de raze. Jaṭāyu își pierdu simțirea de căldură, iar eu sufeream la rându-mi văzându-i chinul: cu aripile amândouă l-am umbrit, vrând de dogoare să-l feresc! Vai mie, vitejilor *vanara*! Aripile mi-au ars, iar eu m-am prăbușit pe culmea muntelui Vindhya. Aici am trăit de-atunci, fără să mai știu nimic de dânsul."

8.Aṅgada, înțeleptul fiu de rege, îi răspunse lui Saṃpāti:

9-10. -„ De ești, precum zici, frate cu Jaṭāyu și dacă ai auzit cuvintele cu care fapta-i proslăveam, ne spune unde-i sălașul acelui demon lipsit de chibzuință, Ravana; de știi, dă în vileag - aproape-i sau departe?"

11. Saṃpāti, vestitul frate al lui Jaṭāyu, răspunse cu plăcute, cumpănite vorbe:

12-14. -„O, neam săritor din creangă-n creangă! Sunt vultur, dar cu aripile scrum puterea mea e dusă - doar prin cuvânt mai pot acum să îl ajut pe Rama! Odinioară am văzut oceanul cel nețărmurit, regatul lui Varuṇa și cum Vișṇu - doar din trei pași - recâștiga lumile tustrele. Eram acolo când, întărâtați, și zei și demoni oceanul de

[335] Demon al secetei, învins de Indra. El era fiul artizanului ceresc Tvaṣṭā, care l-a creat arzând în focul sacru cocul său, însemnul castei brahmanilor. Tvaṣṭā voia să se răzbune pe Indra, dar a accentuat greșit un cuvânt în descântec, pronunțând *Índraśatru* = învins de Indra, în loc de *Indraśatrú*=învingătorul lui Indra. V. Huet s.vv. *vṛtra* și *tvaṣṭṛ*.

lapte-l vânturau să scoată din adânc nectarul nemuririi! Să îl ajut pe Rama e tot ce îmi doresc și vreau!

16-18. Am zărit o preafrumoasă fată[336] împodobită cu nestemate, pe care nemernicul Ravana o ducea cu sine; domnița striga cu hohote de plâns „Rama!" și „Lakșmana!" rupându-și giuvaierurile de pe sine și zbătându-se să scape. Veșmântul de mătase aurie ca razele de soare părea un fulger lângă un nor întunecat[337]; deoarece ea striga „Rama", cred că era Sita. Ascultați acum cu luare aminte ce vă voi spune despre demon și unde îl puteți afla.

19-23. Ravana este fiul lui Viśrava și frate vitreg cu Viśvakarman și sălășluiește în cetatea Laṅkā. Aceasta se află pe o insulă la o sută de *yojana* în largul mării: măreață este Laṅkā, zidită de Viśvakarman, cu porți, îngrăditur[338] și case numai din aur, iar împrejur e ocrotită de un zid galben ca razele de soare. Acolo se găsește Maithili, prințesa din Videha și fiica regelui Janaka; înveșmântată în mătăsuri își plânge soarta în casa femeilor, păzită de *rākṣasī*.

24-26*a*. Voi, săritori fără pereche, străbateți o sută de poște peste mare! Ajungând pe țărmul de la miază-zi veți vedea Laṅkā lui Ravana, cea păzită de ziduri și de mare - fiți iuți și folosiți-vă puterea. Eu pot pătrunde cu mintea până acolo și prevestesc că veți vedea acestea și-ntregi vă veți întoarce!

26*b*-29[339]. <Acestea sunt ținuturile văzduhului pe care voi le veți străbate:> primul este al vrăbiilor și păsărilor ce se hrănesc cu grâne; al doilea, al ciorilor ce-nghit pomeni și mâncătoarelor de fructe; ulii, pescărelii și ploierii locuiesc în ținutul al treilea; cel de-al treilea e al șoimilor, iar al patrulea al vulturilor. Lebedele - binecuvântate cu frumusețe, tinerețe și putere - stăpânesc al șaselea ținut. Al șaptelea ținut - cel mai de sus - e drumul lui Garuḍa, unde pot ajunge doar vlăstarele Vinatei[340].

---

[336] *Tarunī* înseamnă adolescentă, femeie tânără.

[337] Sariul auriu al Sitei părea un fulger suprapus peste norul negru reprezentat de pielea întunecată a lui Ravana.

[338] *Vedikā*-v. nota la 4,42,46-49.

[339] Prima propoziție a fost adăugată pentru claritate, ea este parțial suînțeleasă în text. Traducerea numelor de păsări nu este identică în edițiile folosite, uneori denumirile sanscrite fiind păstrate fără echivalent - v. ed. Dutt.

[340] Pentru descendența fraților Saṃpāti și Jaṭāyu din Vinata v. 3,14,32-34.

30-33. Dacă Rama îl pedepsește pe demonul cel mâncător de carne crudă care a răpit-o pe Sita, îmi voi împlini și eu răzbunarea pentru uciderea lui Jaṭāyu. Noi vulturii avem agerimea și puterea lui Garuḍa Suparṇa; eu îi văd de aici pe Ravana și Jānakī, căci prin naștere și hrană vulturii văd dincolo de o sută de *yojana*. Pintenogii care mănâncă la poalele copacilor atâta văd - doar rămurișul, dar noi urcăm în înaltul cerului și privirea noastră cuprinde zarea[341].

34. Găsiți un chip să treceți marea - după ce o aflați pe Vaidehi, vă veți atinge ținta și vă puteți întoarce <acasă>.

35. Acum la țărmul oceanului, tărâmul lui Varuṇa, vă rog mă duceți: vreau paos să torn, jertfă fratelui cu suflet mare ajuns acum în ceruri!"

36-37. Puternicii *vanara* l-au dus pe Saṃpāti, vulturul cu aripile arse, până la țărm unde a făcut libații, apoi la loc l-au înturnat cu voie bună, căci multe vești aflaseră prin dânsul.

<u>59</u>[342]

{||1-2. Vorbele vulturului le-au părut maimuțelor nectarul nemuririi - s-au sculat atunci din culcușul morții, iar Jāmbavān grăi astfel spre acvila regească:

3-4. -„Unde e Sita? A mai văzut-o cineva pe Maithili când era răpită și știi de către cine? Rogu-te vorbește; tu ești salvarea acestor pădureni! Oare cine nu a aflat despre săgețile aprige ca fulgerul ale lui Rama, nici despre dardele iuți ce zboară din arcul lui Lakșmana?[343]"

---

[341] Distihul 30 se găsește în cele mai multe ediții la începutul acestui paragraf, deși mai logic locul lui ar fi aici, după ultimul vers al fragmentului.

[342] Capitolele 59-63 apar doar în unele manuscrise, iar contradicțiile sunt foarte numeroase chiar în același capitol, de aceea se consideră -începând cu Govindarāja (v. Rosalind Lefeber, *op. cit.*, p. 24) - că ne aflăm în fața unei vechi interpolări. De fapt, la sfârșitul *sargă-i* 58 se afirmă că *vanara* l-au dus pe Saṃpāti la mare și, după libația pentru Jaṭāyu, l-au transportat înapoi spre Vindhya, astfel că discuția din acest capitol nu poate să își afle locul aici, ci după distihul 35. Am considerat *sarga* 59 prima variantă, fiind mai simplă.

[343] Jāmbavān vrea să afle identitatea răpitorului, ceea ce nu are sens după capitolele 57 și 58, unde se discută despre Ravana și Laṅka.

5. Se bucură Saṃpāti că *vanara* au uitat de moarte și -vrând să le dea speranță și curaj - le vorbește celor strânși să audă vești despre Sita:

6-11. -„Ascultați cum am aflat despre răpirea lui Vaidehi și unde se află acuma tăinuită prințesa cu ochi mari. De mult de tot, eu am căzut pe muntele întins pe multe poște, un loc nestrăbătut. Bătrân și fără vlagă cum mă aflu, mă ține-n viață doar hrana adusă de fiul meu Supārśva[344], ființa cea mai bună printre înaripate; se știe doar: *gandharva* ard de dor înflăcărat, șerpii ard de mânie, iar vulturii se pârjolesc mereu de foame. Odată fiul meu s-a întors târziu și fără pic de carne, pe când eu mă chinuiam înfometat. Eu l-am mustrat atunci, dar el mi-a povestit acestea:

12-21-«Tată, am stat la pândă pe lângă muntele Mahendra și priveam jivinele din mare, o pradă să-mi aleg din mii de-notătoare. Deodată în fața-mi se ivește un nor întunecat precum irul pentru ochi ce ducea cu sine o domniță strălucitoare ca un răsărit de soare. Voiam drumul să le-mpiedic[345], doar eu vânam și îmi veneau în cale, dar el cu vorbe-alese mi-a cerut să-l las să treacă. Nici cel mai rău nu ține calea celui care frumos îl roagă - deci a trecut ca fulgerul pe lângă mine, părând că-nghite întreg cerul. S-au apropiat atunci de mine înțelepții din tării, iar *maharșii* mi-au grăit astfel:

-Sita a scăpat cu viață![346] El a plecat de aici fără să te vatăme, ai mult noroc fără-ndoială!

Divinii *siddha* mi-au istorisit că fugarul era Ravana, regele *rakșasa*, care a răpit-o pe Janakī, soția lui Rama. Ea își pierduse giuvaierurile, veșmântul de mătase îi alunecase, căci se pierduse cu firea, cosița i se despletise. Plângea întruna strigându-i pe Rama și Lakșmana. O, dragă tată, doar din pricina aceasta am întârziat!»

22-28. Astfel totul mi-a fost povestit de fiul meu, Supārśva. Dar oare cum aş fi putut eu să zbor, din urmă să-i ajung, biet vultur cu aripile ciunte? Pot însă sfaturi să vă dau cum să duceți totul către bun sfârșit, căci minte am și știu vorbi; iar ce voi spune bun va fi, căci la inimă eu am doar binele lui Rama! Sunteți isteți, puternici, înțelepți - chiar zeilor le țineți piept, de aceea v-a ales Sugrīva. Săgețile cu pene de bâtlan

---

[344] *Supārśva*= cel care are un piept/tors frumos, dar numele este și un joc de cuvinte cu *suparṇa*=pasăre.

[345] Adică a vrut să-i vâneze.

[346] Propoziția se regăsește în trei traduceri, printre care și ediția Dutt.

înstrunate de Rama și Lakșmna pot supune cu ascuțișul lor lumile tustrele. E falnic, puternic și viteaz Ravana cel cu zece capete, dar voi veți împlini ce vi s-a poruncit. Nu mai zăboviți, nu vă lăsați voi lenii pradă, țelul vă atingeți!"||

60[347]

1-2. După ce vulturul aduse paos fratelui mort și se-mbăie ca să se spele de prihană, maimuțele șezură roată pe tăpșan în jurul lui. Aṅgada stătea chiar lângă Saṃpāti, iar acesta îi vorbi din nou cu voioșie:

3. -„Dacă vreți să ascultați cu luare-aminte, vă voi spune cum am aflat despre Maithilī, fără să m-abat de la adevăr.

4-7. Am căzut pe vârful acesta din Vindhya demult de tot, când Soarele mi-a ars aripile cu raza lui; mi-am venit în fire doar după șase <zile și> nopți[348]. Priveam din zare-n zare - totul îmi părea străin; apoi oceanul, râurile și lacurile, codrii, locul plin de piscuri și de peșteri, sălaș pentru nenumărate stoluri mi-au revenit în minte: eram în Vindhya, pe țărmurile mării celei mari.

8-9. Aproape de aici se afla atunci o sihăstrie unde trăia în greu canon un ermit slăvit de zeii înșiși, pe nume Niśākara. Opt mii de ani s-au împlinit de când el plecat-a către ceruri, iar eu rămas-am zăbovind aici.

10-11. Eu și Jaṭāyu veneam adesea să-l vedem în vremea dinainte. Doream atât de mult să-l găsesc pe acel *ṛși* că am pornit cu greu din munte către plai, prin iarba cea înțepătoare.

12-17. Nu se afla copac neînflorit lângă *āśram*, nici pom fără de fructe, iar boarea vântului sufla înmiresmată. Ajuns acolo, eu m-am tras sub un copac în așteptare. După îndătinata scaldă, Niśākara porni spre casă, înspre miază-noapte, iar sfințenia sa făcea să strălucească totul. Veneau mulțime după dânsul urși, căprioare, tigri, lei și șerpi, așa cum după Brahma se înșiră tot ce-i viu; apoi, când sfântul în colibă a

---

[347] Versiunea din capitolele 60-63 este diferită de aceea din capitolul 59 și fără legătură cu ea; locul său ar fi direct după *sarga* 58.

[348] Textul are doar *ṣaḍrātrāt*=„după șase nopți", dar completarea se subînțelege de la sine.

intrat, ei au plecat, cum pleacă toți curtenii când regele se trage în iatac. Dar Niśākara m-a zărit; a ieșit din nou și cu dragoste m-a întrebat:

18-21. -„Bunul meu Saṃpāti! Lipsit de pene și de fulgi, eu nu te-am cunoscut de la-nceput! Aripile-s arse, trupul frânt, viața de un fir ți se mai ține! Mă obișnuisem să vă văd: doi frați, regi printre vulturi, iuți în zbor ca vântul și forma schimbându-vă ușor, cum vă plăcea! Tu ești cel mare, iar Jaṭāyu cel mic - voi doi sub chip de om veneați ades și-mi sărutați picioarele! Aripile cum ți le-ai pierdut - ce boală sau năpastă te-a lovit? Spune -mi."

61

1. Atunci am început a-i povesti înțeleptului fapta noastră cutezătoare și plină de trufie în nebunia ei: cum am urmărit în zbor Soarele în drumul său de-a lungul zilei.

2-4. -„Divinule-nțelept, greu îmi este să-ți răspund - lipsit sunt de putere, mintea mi-e dusă, trupul frânt și rușinea mă copleșește! Trufia ne-a orbit pe mine și Jaṭāyu, făcându-ne puterile să ni le măsurăm în zbor, departe în văzduh! Stând în fața înțelpților asceți de pe vârful Kailāsa, rămășag noi am făcut că urma Soarelui vom ține până adastă-n Muntele dinspre Apus.

5-9. Ajuns-am amândoi într-o clipită în tării -la fel de sus! De acolo cetățile păreau cât roțile de car! Prin văzduh noi auzeam imnuri sfinte și zvonuri de lăută, clinchet de inele - am zărit chiar cântărețele în floarea tinereții și îmbrăcate în veșminte rubinii[349]! Mai sus, mai iute, până la drumul Soarelui! Pădurile lăsate-n urmă pajiști par acum, râurile - doar fire împletite, iar culmile semețe mărunte pietricele! Elefanți la scaldă într-un tău sunt Himavān, Vindhya și cu Meru!

10-15. Deodată, amândoi ne pierdem vlaga, asudăm peste măsură și ne cuprind spaima, amețeala. Nu mai știm în care parte e stăpân Yama, în care Agni sau Varuṇa[350], iar lumea-ntreagă pare arsă-n vâlvătaia focului din Ziua de Apoi! Rătăcirea îmi cuprinde mintea - mă-ncred în văz și Soarele îl caut: e cât Pământul!

---

[349] Ajunseseră în partea din cer unde se găsesc *apsarele*. Textul vorbește de imnuri brahmanice și muzică instrumentală.
[350] Este vorba de sud, sud-est și vest.

Jaṭāyu cade fără de veste - iute pornesc pe urma lui; aripile-ntind să-l ocrotesc de soarele pârjolitor, dar ard eu însumi și din tării mă prăbușesc neputincios.

16-17. Socot că Jaṭāyu căzut-a în Janasthāna, iar eu în Vindhya - fără șimțire și lipsit de aripi. Am pierdut deodată regatul, fratele, aripile[351] - lipsit de orișice putere, doresc din piscul cel înalt să mă arunc într-o genune și să mor."

62

1. Zicând acestea am început să plâng amarnic. Tăcu un timp divinul înțelept, cumpănind adânc, apoi grăi:

2. -„Vor crește din nou aripile tale[352], tămăduit vei fi la trup și pene; vei regăsi văzul pătrunzător, vlaga, vitejia și dorința de-a trăi.

3. Am auzit în vremea de demult despre o faptă preamărită care va să fie; harul câștigat prin greul meu canon îmi îngăduie s-o întrezăresc prin veacuri.

4-6. Va fi cândva un rege pe nume Daśaratha, podoabă a spiței lui Ikșvāku; lui i se va naște un fiu slăvit care se va chema Rama. El va porni spre codru, după vrerea tatălui, înarmat cu puterea adevărului și îl va însoți fratele Lakșmana. Ravana, un rege *rākșasa* pe care nu-l pot ucide nici demonii nici zeii, va răpi soția lui Rama în Janasthāna.

7-9. Aceasta mândră prințesă -pe nume Maithilī - copleșită de tristețe nu va mânca nimic, deși va fi ispitită <de Ravana> cu ospețe îmbelșugate și alese. <Indra> născutul din Vāsava știind acestea îi va trimite drept hrană *amṛta* - vestita hrană[353] a

---

[351] Să se observe gradația ascendentă, zborul este cel mai scump pentru un vultur.
[352] Versul este interpretat foarte diferit, Dutt citește „și încă alte două".
[353] Traducerea cuvântului *amṛta* este dificilă deși sensul este clar: 1. Nemurire; 2. Hrana care asigură nemurirea. Dificultatea constă în faptul că hrana divină este la origine o băutură obținută prin agitarea Oceanului primordial de lapte - echivalentul cel mai potrivit fiind „nectar", dar în nenumărate ocazii, ca aici de exemplu, pare să fie un aliment solid -„ambrozie" în termenii mitologiei greco-romane. Dicționarele traduc *amṛta* concomitent ambrozie și nectar - v. de exemplu Huet, s.v. - iar versiunile engleze au formule perifrastice „nectar-like food". Edițiile Dutt și Prasad includ cuvântul *pāyaśa* în descrierea ei; pentru *pāyaśa* a se vedea 1,16,11-15, episodul sacrificiului calului. Prin partea dintâi sau prima bucată trebuie să se înțeleagă partea cea mai aleasă, chiar dintr-o hrană cerească.

nemuririi, pe care chiar și zeii cu greu o pot afla. Știind că vine de la Indra, Maithilī o va primi, dar partea cea dintâi prinos o va aduce pe pământ pentru Rama spunând:

10. - «Fie că mai sunt vii pe astă lume sau ajuns-au zei în slavă, ofranda este pentru soțul meu și fratele Lakșmana».

11-15. Zic ție, zburător prin ceruri, că vor veni soli de la Rama maimuțe săritoare, căutând să afle unde e crăiasa lui, iar tu le vei spune. Nu-ți este îngăduit să pleci - de altfel unde și cum ai putea să pleci fără de aripi? Plinirea timpului tu o așteaptă, căci aripile îți vor crește iarăși! putere am desigur să te vindec - dar rostul tău e să aștepți întru folosul lumii-ntregi. Doar tu poți face asta spre binele celor doi prinți, pentru brahmani, *guru* și *muni*, chiar pentru însuși Indra! Deși doresc nespus să-i văd pe cei doi frați, pe Rama și Lakșmana, nu-ndur viața să-mi lungesc peste măsură; de aceea voi lăsa în urmă trupul acesta pieritor!"

Acestea le-a grăit măritul înțelept, cunoscător al tainelor firii."

<u>63</u>

1. Niśākara m-a lăudat și cugetul mi-a întărit cu vorbele-i mângâietoare, măiestru știa el să cuvânte, apoi înțeleptul a intrat în casă.

2-3. Eu am plecat târâș de-acolo și-ncet m-am cățărat pe culmile din Vindhya, să vă aștept; încet un veac întreg se scurse, alți ani se adăugară după el[354] - dar am purtat în inimă cuvântul spus de sfântul *muni*, tot așteptând sorocul și prilejul vestite mie.

4-5. Niśākara plecă pe drumul lung spre ceruri, iar gânduri negre m-au năpădit adesea de atunci. Doar cuvintele spuse de *muni* m-au oprit să-mi pun capăt vieții, căci îmi veneau mereu în minte, luminându-mă precum vâlvătaia focului care izgonește întunecimea.

---

[354] Traducerea este voit ambiguă, deoarece - așa cum observă unul dintre traducători - există, pe deoparte, o contradicție flagrantă cu 4,60,9, iar pe de alta, în unele manuscrise Saṃpāti afirmă că a așteptat trei sute de ani; traducătorul indian încearcă să realizeze un text necontradictoriu propunând interpretarea: „înțeleptul a trăit opt mii de ani, a murit acum o sută de ani, iar eu vă aștept de trei sute de anii". Această variantă forțează prea mult textul transmis; mă mulțumesc să notez discrepanța fără a o corecta.

||6-7.[355]L-am mustrat pe fiul meu cu vorbe mânioase:

-Puterea lui Ravana cel pornit spre rele eu o cunosc; tu însă n-ai făcut nimic să o ajuți <pe Sita>! De ce? Ai auzit cum plânge, știai că a fost despărțită de cei doi prinți, știai că sunt prieten cu Daśaratha!" ||

8-9. Grăia acestea vulturul; deodată, chiar sub ochii lor, îi crescură aripi falnice - văzându-și minunea de pene ca zorile de roșii, bucuria lui a fost fără de seamăn! Saṃpāti le spuse vitejilor *vanara*:

10-12. -„Prin harul înțeleptului Niśākara îmi cresc din nou aripile pârjolite de razele Soarelui, curajul, vlaga și-ndrăzneala tinereții le simt din nou în mine!nu pregetați, vă străduiți - o veți afla pe Sita: cel mai temeinic semn sunt aripile mele!"

13-15. Saṃpāti zise-acestea și porni să se înalțe, din pisc de munte în tării, puterea să și-o vadă. Bucuroase de piază și de-ndemn, vitezele maimuțe curajul și-l adună; au acum puterea vântului când pornesc s-o caute pe fiica lui Janaka în zarea stăpânită de steaua Abhijit[356]}.

64[357]

1-2. După vorbele regelui vultur, maimuțele cu inima de leu săreau, țipau și făceau tumbe; după cuvântul lui Saṃpāti, veneau voioase pe malul marelui ocean pentru a ajunge la sălașul lui Ravana, râvnind să o zărească pe Sita.

3-10. Îmbătate de atâta vitejie ajunseră pe țărm; cu toate tăbărâr-acolo. Dintr-odată, oceanul li se-arată ca o oglindă minunată a lumii-ntregi! Dar unda lui, ce pare adormită, se-avântă jucăușă, apoi din ea - într-o clipită - se ridică talazul cât un munte! Mugește valul, pare că regele *danav*-ilor în străfunduri locuiește! Sub luciul apei, hidoase nămetenii își fac veleatul, iar blana *vanar*-ilor de spaimă măciucă se ridică! Apoi, ca la-nceput, se liniștește valul și fața mării senină e precum e cerul. Se întrebau vitejii cum își vor atinge țelul. Aṅgada, între toți cel mai cutezător, văzându-i cuprinși de temeri în fața nesfârșitului ocean, le grăi îmbărbătâdu-i:

---

[355] Se revine cu stângăcie la varianta din *sarga* 59, în încercarea de a unifica cele două povestiri despre Saṃpāti. Distihul 7 nu explică în niciun fel prietenia vulturului cu Daśaratha.
[356] Vega din constelația Lirei, stea a succesului, aflată în direcția sud.
[357] Se reia povestirea de la capitolul 58.

11-12. -„Disperarea e ca o cobră care mușcă un copil și îl ucide, este greșeala cea mai mare a unui luptător: ros de disperare se va prăbuși chiar în clipa-n care ar trebui să-și arate voinicia, fără să-și atingă țelul; de aceea eu vă spun: nădejdea nu v-o pierdeți!”

13-16. Atât vorbi; cum noaptea se îngâna cu zorii, Aṅgada se duse printre bătrâni, să stea cu ei la sfat. Roată pe lângă ei se-așează armia, cum pe lângă Indra stau roată oștirile *marut*. Dacă toți cumpătul și-l pierd, cine firea își mai ține? Doar fiul lui Vāli și Hanuman! Prințul grăi astfel celor mai vârstnici și căpitanilor:

16-21. -„Printre voi cine are putere să sară oceanul dintr-o săritură? Cine va dovedi că Sugrīva își ține cuvântul? E cineva în stare să sară o sută de *yojana* - scăpându-ne astfel de spaima de Sugrīva? Ce viteaz va face să ne-nturnăm acasă la soții și la copiii noștri, să-i întâlnim cu voioșie pe Rama, Lakșmana și Sugrīva? E printre voi cineva în stare să ne facă tuturor acest fără de seamăn bine, viața să ne scape sărind peste ocean?”

22-23. Tăcură toți, întreaga oaste rămase nemișcată. Aṅgada întrebă din nou:

24-25. -„Voi sunteți cei mai vrednici, cutezători, din vestite spițe; nu o dată ați biruit în ce v-ați pus în minte, acoperindu-vă de slavă! Spuneți fiecare cât de departe vă încumetați la săritură!”

65

1. Atunci pe rând au răspuns unul după altul căpitanii oastei: Gaja, Gavākṣa, Gavaya, Śarabha, Gandhamādana, Mainda și Dvivida, Sușeṇa și Jāmbavān, fiecare lăudându-și săritura.

2-9. -„Eu sar zece poște!”- a spus Gaja. -„Eu, douăzeci!” se semeți Gavākṣa. Gavaya: -„Eu treizeci de *yojane*!” Śarabha: -„Patruzeci de poște pot să sar!” Voinicul Gandhamādana zise: -„Eu sar cincizeci fără umbră de-ndoială!” -„Peste șaizeci de *yojane*, ușor!” Mainda se apucă să spună; când îi veni rândul, fratele-i

măreț Dvivida îl întrecu: -„Eu sar șaptezeci de poște!” Vrednicul Sușeṇa zise-n urmă: -„Eu pot sări optzeci de *yojane*, credeți-mă!” [358]

10. Bătrânul Jāmbavān vorbi atunci, oprind sporovăiala:

11-17. - „A fost o vreme în junețea Noastră[359] când înfruntam cutezător orice - acum ne-ajunse vârsta slabă! Sugrīva și Rama ne-au încredințat misiunea pe care ei doresc atât de mult s-o vadă îndeplinită - nu putem să dăm greș acum! Avana bătrânețe nu mă lasă să sar mai mult de nouăzeci de poște! Atunci când Viṣṇu cel veșnic s-a întrupat în Trivikrama la jertfa fiului lui Virocana[360] eu am fost de față și l-am slăvit pe zeu, dându-i ocol[361]. Nimeni nu mă-ntrecea în tinerețe! Acum nu mai am nici puterea, nici îndrăzneala să zbor până la capăt!”

18. Atunci preaînțeleptul Aṅgada îi spuse cu vorbe blânde lui Jāmbavān acestea:

19. -„ Eu pot sări o sută de *yojana* peste mare, dar mă voi putea întoarce oare?”

20-27. Răspunse ursul cel priceput la vorbă:

-„O, prințul meu, tu cel mai bun printre urși și săritoarele maimuțe! Ai putea să zbori de o mie de ori o sută de poște și să te-ntorci nevătămat! Nu se cuvine însă ca domnul să facă treaba slugii! Tu ești cetatea noastră pe care o apărăm fără de preget și - la rândul tău - ești turnul de pază care pe toți ne ocrotește![362] <dar ia aminte>

---

[358] Rostul acestui dialog, în original mai mult o informare decât o competiție, este de a sublinia că doar doi dintre *vanara*, Aṅgada și Hanuman, au puterea de a îndeplini misiunea, primul fiind întotdeauna forțat de obligațiile sale de prinț moștenitor și de comandant al grupului de cercetași să rămână în ariergardă. Aṅgada nu este cu nimic inferior fizic sau moral prin comparație cu Hanuman, dar firul narativ al epopeii îl avantajează pe fiul Vântului.

[359] Jāmbavān -fiind regele urșilor și cel mai în vârstă- folosește în original pluralul regal.

[360] Bali, regele-demon care l-a învins pe Indra. Viṣṇu - în avatarul Vāmana - recâștigă cerul și pământul făcând doi pași gigantici; ținând însă cont de generozitatea arătată de Bali, al treilea pas este minuscul, lăsându-i astfel regelui-demon ținuturile subpământene. Epitetul *trivikrama* = „cel care face trei pași” este specific lui Viṣṇu.

[361] V. nota la 4,16, 11-12.

[362] Substantivul *kalatra* din original are mai multe sensuri, unele din ele cu trimitere la „soție”, „femeie”- direcție în care se îndreaptă traducătorii indieni care au variante cu sensul general „trebuie să te protejăm ca pe soțiile noastre, dar ești și bărbatul nostru”-subînțelegându-se „așadar trebuie să ne aperi la rândul tău”. După părerea mea, trebuie să ținem seama aici de sensul special pe care îl are uneori *kalatra*: „a royal citadel, a stronghold or fastness” Monier-Williams p. 260, col. 3. Distihurile 22-27 sunt foarte sofisticate în original și, pentru a fi inteligibile în limba română, am fost nevoit să le parafrazez.

fătul meu că ești și osia pe care se învârte totul - altfel nu vom culege roadele acestei trude[363]; noi te cinstim pe tine însuți, cel atât de înțelept dar și-ndrăzneț, cum îl cinstim sub chipul tău pe Vāli, te ocrotim ca să ne-ajungem ținta!”

28. Aṅgada însă îi grăi înțeleptului Jāmbavān:

29-32. - „Dacă nici eu, nici altul dintre noi nu pleacă <înspre Laṇkā> va trebui din nou să ne înfometăm până la moarte; stăpânul nostru nu ne va lăsa în viață - <Sugrīva> este fără măsură în pedeapsă și răsplată. Pierim neîndoielnic de nu îi îndeplinim porunca, așadar la asta chibzuiește și caută o cale de scăpare!”

33-35. -„Nu vom da greș, îl voi porni pe cel care va izbândi în această căutare” - răspunse Jāmbavān și se așeză lângă Hanuman, voinicul fără seamăn în neamul săritoarelor maimuțe, într-un colț depărtat de ceilalți.

66

1. Jāmbavān văzând disperarea mulțimii[364] de maimuțe, îi spuse lui Hanuman:

2. -„O, Hanuman, tu care ești învățat cunoscător al tuturor *śāstrelor*, viteaz fără pereche printre *vanara*, de ce nu scoți o vorbă și stai deoparte liniștit?

3-7. Tu, Hanuman, cel atât de ager la minte și de vânjos la trup, ești pe potriva regelui Sugrīva, ba chiar a fraților Rama și Lakșmana! Fiul lui Arișțanemi[365] și Vinatā, vulturul Garuḍa, este fără seamăn printre înaripate, vestit prin forță și viteză; l-am văzut adesea cum prinde șerpi din afund de mare. Pe cât e Garuḍa de vajnic în aripi, pe-atât ești tu în brațe! Tu întreci celelalte ființe prin putere, înțelepciune, curaj și-nflăcărare; de ce nu ai încredere[366]?

8-11. Puñjikasthalā[367], numită Añjanā ca soție a lui Kesari pe tărâmul nostru, a fost întâi cea mai frumoasă dintre *apsare* - femeie făr-asemănare în lumile tustrele! Dar,

[363] Este vorba de căutarea și găsirea reginei Sita.
[364] Textual: „sutelor de mii”.
[365] Alt nume pentru Kaśyapa.
[366] Se subînțelege „de ce nu ai încredere în tine?” sau „de ce nu ai încredere să sari peste ocean?”
[367] „Aversă de ploaie cu grindină”.

fătul meu, un blestem i-a ursit să se nască înc-o dată în trupul de maimuță cu forma schimbătoare, ca fiică a prințului Kuñjara[368].

12-16. Luând chip de om, ea se plimba pe un vârf de munte, înveșmântată în mătăsuri, având la gât ghirlande și bijuterii - <strălucitoare ca fulgerul într-un> nor de ploaie. Atunci Zeul Vânt prinse să se joace prin straiul auriu cu margini rubinii al mândrei cu ochi mari. Suflarea lui pe dată veșmântul îl înfoaie, pătrunde pe sub el și vede întreg trupul - mijlocul mlădiu, sânii mari, bine-mpliniți, și fața minunată. Se-aprinde Vântul - cumpătul și-l pierde când simte săgeata dragostei - și o cuprinde în lungile-i brațe <de aer>[369]. Sfielnică, ea se cutremură înspăimântată, strigând:

- „Cine vrea să-mi întineze credința față de soțul meu?"

17*a*. Vântul Mārut[370] răspunse cuvintelor Añjanei:

17*b*-20. - „Nu te teme frumoasa mea cu minunate coapse, căci nu pot să te vatăm nicidecum; eu doar în minte ți-am pătruns, nu și în trup - unirea noastr-a fost dincolo de carne și de simțuri. Totuși, prin ea vei naște un fiu preaînțelept, neînfricat, puternic ce bună faimă va avea din multul său curaj și marea lui putere; la fel de lesne ca și mine el va putea să sară și să zboare!" Astfel liniștită, maica ta te-a adus pe lume într-o peșteră, viteazule cu umeri largi!

21-24[371]. Erai încă un prunc atunci când ai crezut că Soarele-i <rodul cerului și roșul> fruct tu ai sărit să-l rupi. Deodată ai zburat spre Soare trei sute de *yojane* - doar căldura lui pârjolitoare te-a împiedicat să îl apuci, dar nu te-ai dat bătut! La urmă ai căzut din cer - atunci de Indr-ai fost văzut și, mânios, cu trăznetul el te-a

---

[368] „crâng".

[369] Am adăugat în paranteze câteva cuvinte - fie subînțelese, fie sugerate de text - pentru a ușura înțelegerea pasajului; câteva repetiții au fost omise. Vântul nu are consistență, este la limita realului - cel puțin în această fază mai avansată a gândirii indiene, dacă nu și în perioada vedică. Această învăluire aproape imaterială are un corespondent în episodul din capitolul 17 din cartea întâi, unde nașterea neamului *vanara* este prezentată în termeni de o extraordinară ambiguitate. Am ținut seama de sugestiile traducătorilor indieni contemporani și, parțial, de ediția Dutt. Versiunea Prasad este mai puțin suavă.

[370] Aici Mārut este o denumire generică a Zeului Vânt, numele real fiind în acest caz Vāyu Pavana.

[371] Pentru cele patru salturi ale lui Hanuman din cânturile 4, 5 și 6 ale *Ramayanei*, repovestite și în *Uttarakāṇḍa*, vezi Danielle Feller, *Hanumān's Jumps and Their Mythical Models* -ediție electronică la academia.edu. Studiul citat mi-a sugerat unele completări ale traducerii.

lovit. Pe-un vârf de munte te-ai oprit, cu falca stângă zdrobită-n stei; de atunci tu Hanuman ai fost chemat pe nume!

25-29*a*.Văzându-te atât de vătămat, Vāyu - zeul care poate fi boare-nmiresmată, dar când voiește frânge arborii semeți - își opri suflarea de mânie în toate trei tărâmurile. Stătut de-acum e aerul și zeii se înăbușe, așa necaz îi umple de uimire și vin cu daruri[372], pe Vāyu Pavana să-l împace. Brahma cel dintâi te-a înzestrat: nicicând o armă să nu te poată omorî, de-atunci ești cutezător; cum nici fulgerul divin nu te-a ucis, se-ndură Indra să-ți dea darul cel mai de preț - doar tu vei hotărî când viața îți sfârșești!

29*b*-31.Tu ai harurile celor doi părinți - puterea lui Kesari și zborul Vântului Mārut. Suntem aproape morți, dar tu ai atâta-ndemânare și curaj încât ești un alt rege pentru noi.

32-34. De trei ori câte șapte rânduri Noi[373] dat-am pământului ocol să-l cinstim pe Trivikrama, trecând și culmi și codri; primind poruncă de la zei, Ne-am întărit cu ierburi și nectarul nemuririi. Vremea Ne-a secătuit puterea și curajul - dar tu, tu le ai pe amândouă și ești singura noastră speranță.

35-37. Hanuman, îmbărbătează-te și fii voios! Din câte ființe sunt pe lume și pot sări tu ești cel mai bun - întreaga oștire arde să te vadă îndrăznind! Hanuman, tu, cel puternic ca un tigru, mai iute și mai sprinten decât oricine, sari peste întinsa mare! Nădejde nu mai au pierdutele maimuțe - de ce oare mai întârzii? Pășește cum făcut-a Trivikrama!”

38. Astfel îmboldit de Jāmbavān, vlăstarul lui Pavana se pregăti să sară; întâi și-ntâi trupul și-l mărește de multe ori, iar oștirea de viteji privește bucuroasă.

-[374]-

[372] Daruri pentru Hanuman.
[373] V. nota la 4,65, 11-17.
[374] Unele dintre manuscrisele nordice ale *Ramayanei* încep cartea a cincea cu ultimul capitol din *Kiṣkindhākāṇḍa*, v. Robert P. Goldman și Sally J. Sutherland Goldman, The Rāmāyaṇa of Vālmīki, *Sundarakāṇḍa*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, *Introduction.1. The Position of Sundarakāṇḍa*, p. 3, n.1.

67

1-3. Pentru a străbate cele o sută de *yojana* peste mare, Hanuman începu să își întindă și să-și mărească trupul. Văzându-l cum crește deodată, *vanara* uitară de spaime; adunați laolaltă strigau de bucurie, lăudându-l. Erau la fel de uimiți să-l vadă-n chip de uriaș precât au fost cei care l-au văzut pe <Viṣṇu> Nārāyaṇa renăscând în Trivikrama[375].

4-8. Atâtea laude îl bucurau pe Hanuman, îl ajutau să crească, iar el creștea dând voios din coadă; trupul lui s-a umplut de strălucire când le auzea urările. Precum un tânăr leu de la munte crescut în peșteră trupul și-l întinde când dă de larg, așa se-ntinde și fiul Vântului, iar fața sa arde precum focul cel curățitor și fără fum[376]. El se înalță dintre ceilalți, cu blana zburlită; se pleacă în fața lui Jāmbavān și grăiește:

9-10. -„Prieten cu Focul care arde ofrandele e Vântul preaputernic. Vāyu străbate cerurile după voie și poate prăbuși piscurile munților, iar eu sunt fiul Vântului cel iute - la fel de pricepul la sărituri și zbor!

11-14. Aș putea să dau roată de o mie de ori, fără răgaz, muntelui Meru care ajunge cu vârful până-n ceruri! Scufundat în apă, eu aș putea să potopesc pământul doar dând din brațe, acoperind cu apă culmi, lacuri, râuri; cu pulpele aș ridica oceanul, zvârlind pe țărm rechini și crocodili! Aș saluta cu o mie de ocoluri vulturul Garuḍa, mâncătorul de șerpi, sus printre păsări, unde-și face veacul!

15-18. O, Jāmbavān! Dac-aș porni cu Soarele odată de la Muntele Udaya, aș ajunge la Astagiri înainte de apus și m-aș întoarce-n goană, fără să ating Pământul; ba chiar, sărind, pot ajunge dincolo de stele și de planete și, venind de-acolo, să răscolesc oceanul sau semeții munți în pulberi să-i prefac!

---

375 *Vanara* erau uluiți de dimensiunile gigantice ale lui Hanuman, în timp ce contemporanii avatarului lui Viṣṇu au fost uimiți de transformarea piticului Vamana, astfel încât - supra-dimensionat dintr-o dată - a putut cuprinde în numai trei pași, *trivikrama*, cele trei tărâmuri.

376 Textual: *ambarīṣamiva dīptaṅ vīdhūma iva pāvakaḥ* „strălucitor ca o tigaie sau focul fără fum”. *Pāvaka=purificatorul* este un epitet al zeului focului, Agni. *ambarīṣa* este aici un fel de brasero pentru cărbuni/mangal.

19-20*a*. Atunci când voi sări spre ceruri, flori din copaci și din tufișuri mă vor urma ca să-mi presare calea, iar drumul meu va părea un roi de stele - cum este cel al lui Svāti[377]!

20*b*-29.Voi fi văzut de-ntreaga Fire cum urc și cum cobor[378]! Atunci când mă voi înălța în cer cât Meru, va părea că zările le-nghit, atât de iute voi umbla - săritura mea va spulbera norii, va zdruncina munții și va seca marea! Nimeni nu e egalul meu - afară doar de fiul Vinatei și de Mārut![379] Nimeni nu ne-ar putea urma în zbor! Pot ca fulgerul din nouri cerul să-l străbat într-o clipită, oceanul îl voi măsura cu săritura și voi părea a fi Viṣṇu Trivikrama! Bucurați-vă, căci gândul meu prezice: o voi vedea pe Sita! Aș putea chiar zece mii de poște să străbat fără răgaz, doar sunt iute ca Mārut și zbor precum Garuḍa! Simt deodată asemenea putere, încât aș fi gata să îi răpesc lui Indralicoarea nemuririi în ciuda trăznetului său[380], să iau *amṛta* chiar din mâinile lui Brahma! Pot s-ajung de-a dreptul în Laṅkā![381]"

30-31. Pe când rostea acestea cu glasul tunător, scăldat în strălucire, vitejii *vanara* priveau spre el cu bucurie și uimire. Jāmbavān era fericit să-l audă vorbind și punând astfel capăt chinului prin care îi treceau rudele și prietenii; spuse și el:

32-36*a*. -„Viteazule fiu al lui Kesari! Hanuman, vlăstar al Vântului! Ai risipit spaimele neamurilor tale! Noi cei de-aici te însoțim cu ruga noastră! Binecuvântările slăviților *ṛși*, ale văzătorilor *guru* și vârstnicelor maimuțe să te ajute când vei sări dintr-un salt oceanul! Viețile tuturor acestor pădureni sunt în puterea ta, iar noi ne luăm asupra noastr-acest canon: până te vei întoarce, vom sta neclintiți într-un picior!"

36*b*. Hanuman, viteazul ca un tigru, le spuse apoi păzitorilor pădurii:

37-39. -„Afară de Mahendra, totul pe lumea asta s-ar preface în fărâme sub pasul meu când îmi voi lua avânt, deci voi porni de pe acel munte. Pe el cresc arbori mulți

---

[377] Arcturus din constelația Bootes, patronată de Vāyu.
[378] Pe malul insulei Laṅkā.
[379] Vulturul Garuḍa și Vāyu.
[380] Potrivit legendei, Garuḍa a furat elixirul nemuririi pentru a-și elibera mama robită de demoni; deși trăznit de Indra, vulturul a reușit să păstreze nectarul și să scape cu viață datorită lui Viṣṇu.
[381] Am urmat traducerea lui Dutt deoarece este singura logică. Prasad înțelege pasajul drept „fiți liniștiți; după ce voi tulbura Laṅkā, mă voi întoarce". Edițiile electronice au variante cu sensul „aș putea smulge Laṅkā din mijlocul oceanului și să o aduc aici".

și feluriți, iar scoarța lui ascunde bogății nenumărate. Steiurile lui vor putea picioarele să-mi țină când - luându-mi avânt - voi sări o sută de *yojane*".

40-42. Zicând acestea, fiul și egalul zeului Vânt porni să urce spre vârful muntelui Mahendra. Pe coaste întâlnea poieni îndrăgite de cerbi, hățișuri de curpeni și crânguri unde copacii erau plini de flori și fructe; se auzeau răcnind tigri și lei, mugind elefanții înnebuniți de dragoste, trilurile păsărilor și duruitul cascadelor umpleau aerul.

43-44. Hanuman se cățăra pe munte din pisc în pisc, el însuși semeț precum Mahendra. Sub labele-i puternice se sfarmă pietrele, ies apele din albii; răcnește muntele îndurerat precum un mândru elefant sub gheara leului.

45-49. Spaima cuprinde cerbi și elefanți, copacii se cutremură. *Gandharvașii* își uită desfătarea, păsările zboară-n stoluri, iar *vidyadhāra*-șii[382]fug în cete. Șerpii cei mari șuieră -pe jumătate ieșiți din văgăuni, ei par flamuri pe munte. *Ṛșii* cucernici se uită pierduți de uimire - tot muntele pare un biet călător uitat de tovarăși în codrul sălbatic.

50.Hanuman, viteazul înțelept și iute în zbor, își trimite de-acum gândul spre Laṅkā.

Acesta este cel de al șaizeci și șaptelea cânt - şi ultimul - din Kișkindhākāṇḍa, a patra parte a Ramayanei, cel mai vechi poem epic indian, compus de înţeleptul Vālmīki.

[382] V. nota la 4,43, 50-54.